

LA CARTOIXA DE MONTALEGRE L'ANY 1731

CARLES DÍAZ MARTÍ

«De tous ces trésors et magnificences il ne reste plus que le souvenir que nous avons maintenant exhumé des archives et autres sources, et certainement que ce n'est là qu'un minimum.»

Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse de Notre-Dame de Montalegre*, 1959

INTRODUCCIÓ

Santa Maria de Montalegre és un dels pocs monestirs catalans que actualment té la funció per a la qual va ser projectat i construït des del començament: seguir els preceptes de la vida cartoixana. Així ha estat des de mitjan segle xv fins al dia d'avui, amb un únic gran parèntesi entre la desamortització de Mendizábal (1835) i l'arribada del noviciat de la Grande Chartreuse (1901).¹

1. L'obra de caràcter general més important sobre la història de Montalegre és Irenée JARICOT, *La cartuja de Santa Maria de Montalegre. Compendio histórico*, Cartuja de Santa Maria de Montalegre, 1960, resum d'un conjunt de treballs realitzats per l'autor, membre de la comunitat, que es conserven mecanografiats i inèdits a

Tot sembla indicar que un dels objectius principals de la fusió entre les comunitats de Sant Jaume de Vallparadís (Terrassa) i Sant Pol del Maresme (Sant Pol de Mar), de la qual l'any 1415 sorgirà Montalegre (Tiana), era disposar del capital suficient per a construir una cartoixa *ex novo*, primer requisit pel creixement de l'orde prop de la capital catalana. Es deixaren enrere les estretors dels dos antics castells² per a construir una cartoixa funcional, moderna i ambiciosa, amb espai per a una vintena de membres. Una idea aproximada de l'envergadura del projecte la poden donar els aproximadament cinquanta anys de la seva construcció, període en el qual la comunitat s'estigué a l'antic cenobi de canongesses agustinianes, situat al cim de la muntanya, i que després tingué la funció de conreria.³

Els elements principals del monestir –església, claustre, cel·les, sala capitular, refetor, sagristia– pertanyen a aquest primer període constructiu. Sobre aquest esquema inicial, que romandrà inalterable, es realitzaren diferents ampliacions fins arribar a la configuració actual. De Montalegre, per tant, a diferència de tants altres monestirs que sucumbiren a les destruccions i el pillatge, se'n té un coneixement prou precís. Sens dubte, la conservació i l'ús monàstic gairebé continuat n'han estat la causa principal, perquè a banda de la informació proporcionada directament per l'edifici, s'hi ha d'afegir l'estudi que, en el transcurs del temps, n'han fet els historiadors, captivats per l'excel·lent resolució funcional, la racionalitat de la planta, les dimensions de la fàbrica i l'omnipresent austeritat, que fa poques con-

l'arxiu del monestir. Cal destacar també l'estudi de Xavier PÉREZ GÓMEZ, *La cartoixa de Montalegre. Drets feudals i conflictes jurisdiccionals (1414-1602)*, Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana, 2004. Part de l'abundosa bibliografia d'aquesta casa religiosa serà citada en nota crítica al llarg del present treball.

2. Sant Jaume de Vallparadís estava ubicat en el castell dels Terrassa, que els fou donat per la seva fundadora Blanca de Centelles, darrer membre d'aquesta família noble (Salvador CARDÚS, *El castillo-cartuja de Vallparadís*, Terrassa, 1969, p. 26-30). Als cartoixans, els succeïren els carmelitans en l'efímer monestir de la Vall de Sant Jaume, fundat pel mercader barceloní Bertran Nicolau (Carles DÍAZ MARTÍ, *Bertran Nicolau, fundador de Sant Jeroni de la Murtra*, Badalona: Museu de Badalona, 2006, p. 145-152). També la cartoixa de Sant Pol del Maresme havia estat un castell, tal com es posa de manifest en la compra que féu el fundador, Guillem de Montgrí, als seus antics propietaris, els benedictins de l'abadia de Sant Honorat de Lerins, on tenien un priorat (Montserrat RODRÍGUEZ CANO, «Notícies documentals de la cartoixa de Sant Pol de Mar», a «La província cartoixana de Catalunya. La cartoixa de Montalegre», a *Actes del XXIII Congrés Internacional sobre la Cartoixa*, Barcelona: Diputació de Barcelona, 2006, p. 466).

3. Irenée JARICOT, *La cartuja de Santa María...*, p. 46.

cessions a la bellesa artística. En definitiva, una cartoixa construïda per cartoixans i per a cartoixans exclusivament.

Un document excepcional permetrà aprofundir encara més en el coneixement d'aquest monestir. Consisteix en una descripció exhaustiva de la cartoixa tal com era l'any 1731. La seva extraordinària riquesa ens ha decidit al seu estudi i publicació. Permet disposar d'un inventari molt detallat dels elements que la constituïen en aquell moment, en ple barroc català –pintura, escultura, arquitectura, orfèbreria, etc.– A més, revela un conjunt de dades inèdites sobre la cartoixa –advocacions de capelles, nom de les cel·les, benefactors enterrats, situació d'elements singulars, com l'arxiu o la presó, dependències de l'hostatgeria, entre d'altres– que havien estat esborrades per l'inevitable trencament causat per la supressió de la comunitat l'any 1835 arran de la desamortització de Mendizábal.

Ens hem proposat un doble objectiu. En primer lloc, la transcripció acurada del text per tal que tota la comunitat científica el pugui utilitzar en el seu àmbit de recerca, ja que, com hem comentat, hi ha nombroses dades referents a diferents disciplines artístiques. D'altra banda, hem volgut aprofundir en tot allò que suposa una aportació respecte al que ja es coneix sobre Montalegre a l'actualitat. En conseqüència, hem extret tot allò inèdit més rellevant i ho hem analitzat a la llum de la bibliografia existent i del monestir.

Els treballs de què ens servim, a banda dels de caràcter més general del cartoixa Irenée Jaricot, són aquells que s'han centrat en la descripció del monestir. Per ordre cronològic s'hi han ocupat principalment Modesto Fossas, Gaietà Soler, Gaietà Barraquer, Pedro Cano, James Hogg i Joaquim Graupera,⁴ als quals s'han d'afegir treballs que han analitzat alguns aspectes específics del cenobi.⁵ Com que no és el nostre objectiu una anàlisi exhaustiva de l'edifici, sinó remarcar aquells punts inèdits aportats per la documentació examinada, només donarem aquella informació general que

4. Modesto FOSSAS PI, *Cartuja de Montalegre. Memoria descriptiva*. Barcelona: Tipografia de la Casa P. de Caridad, 1884; Gaietà SOLER, *Monografia històric-arqueològica de Badalona*, Barcelona: F. Giró, 1890, p. 91-104; Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Las casas de religiosos de Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*, Barcelona, 1906, vol. I, p. 215-230; Pedro CANO BARRANCO, *Monografía histórico-descriptiva de la cartuja de Montalegre*, Barcelona: Imprenta de Henrich y compañía, 1921, p. 33-53; James HOGG (editor), *Las cartujas de Montalegre, Sant Pol de Maresme, Vallparadis, Ara Coeli y Via Coeli*, Salzburg: Institut für Anglistik und Amerikanistik, Universität Salzburg, 1983, p. 5-13; Joaquim GRAUPERA I GRAUPERA, «La Cartoixa de Montalegre», a *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura II*

considerem necessària per entendre i contextualitzar les dades aportades pel document. Remetem a la bibliografia citada el lector interessat en l'aprofundiment d'algun aspecte.

EL DOCUMENT

La descripció de la cartoixa correspon a les primeres 33 planes del *Llibre de l'estat de la cartoixa de Montalegre comensat en lo any 1731*, la transcripció completa de la qual s'inclou a l'apèndix documental. Si ens atenem al que informa el document mateix, la finalitat d'aquest llibre era que els oficials del monestir retessin comptes anualment de les seves obediències. Aquell any es va fer molt més detallat del que era habitual. La causa, apuntada en el text mateix, és que es començava un nou volum d'aquesta tipologia.

Tanmateix, creiem que no és gens agosarat suposar que darrere l'elaboració d'aquest document ens trobem amb la iniciativa de l'aleshores prior, Agustí Massot, qui ja amb anterioritat havia demostrat l'interès que tenia a deixar per escrit múltiples facetes de l'administració i gestió de la cartoixa. Ja l'any 1717 va endegar un projecte de revisió de l'arxiu monàstic el monjo Jeroni Balada, per la qual cosa féu venir Pedro Ladrón de Guevara, cartoixà procedent d'Aula Dei, autèntic fautor del nou inventari i de l'ordenació de l'arxiu.⁶

Un altre exemple de la disposició a deixar constància dels diferents aspectes de la casa és la redacció d'un llibre «que conté tot lo que se gasta en casa, y se done entre any y viatges de la cartoixa, y diferents altres coses fiu, y lo fiu treslladar per fra Jaume Parès, converso profès de Montealegre, que per a qui entra de nou prior, li done molta llum per les coses de casa».⁷

Sabem també que Agustí Massot va compilar entre 1718 i 1719 un

(*catedrals, monestirs i altres edificis religiosos*, 2), Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003, p. 225-229.

5. Els més destacats són Josep Maria MADURELL I MARIMON, «Art antic a la cartoixa de Montalegre», a *II Col·loqui d'història del monaquisme català*, Poblet: 1972, vol. 2, p. 231-244 i Antoni M. ARAGÓ; ROSA JULIÀ DE ARAGÓ, «Los dísticos de la cartuja de Montalegre», a *Analecta Sacra Tarraconensia*, 29 (1956), p. 401-410.

6. Biblioteca Universitària de Barcelona (BUB), *Manuscrit* 1.312. L'inventari ha estat estudiat a Xavier PÉREZ GÓMEZ, *La cartoixa de Montalegre. Organització de l'arxiu fins al 1718 i catàleg dels pergamins (1500-1566)*, mecanoscrit, treball de recerca del III Màster en Arxivística de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1994,

volum titulat *Llibre molt apte per al govern de la cartuxa de Montalegre*, que ocupava 236 planes i descrivia des de la forma de celebració del Capítol General i la història de la fundació de la cartoixa de Montalegre fins al nombre de religiosos, la situació econòmica, les propietats i les rendes, així com la descripció dels càrrecs de la comunitat (infermer, cuiner, farmacèutic, porter, etc.) i la d'algunes de les activitats més habituals que s'hi desenvolupaven (tala d'arbres, manteniment de les bótes, realització de contractes, supervisió dels comptes del procurador, etc.). S'arriba a l'extrem de descriure aspectes tan curiosos com les sopes i begudes que es repartien durant l'any, els estris de la cuina o un inventari del que els religiosos tenien a les cel·les. Aquest document va ser consultat i resumit pel canonge Gaietà Barraquer,⁸ però després es va perdre, possiblement a causa de les vicissituds de la Guerra Civil.⁹

Aquest afany per documentar d'Agustí Massot aspirava a esdevenir un suport a l'acció de futurs priors i facilitar la tasca de supervisió exercida pels visitadors.¹⁰ En el llibre de l'estat de la cartoixa de 1731, s'hi va incloure, a banda de la ja comentada descripció del monestir i la Conreria, la descripció i contingut de les propietats més destacades (mas Ram, la casa de Mogoda, els molins de Mogoda, de Lloberons i de Sant Andreu, la bassa oliera de Caldes, la procura de Barcelona i els pous de gel)¹¹, els delmes,¹² els patronats eclesiàstics, les jurisdiccions, les capbreuacions en curs,¹³ la llista completa de tots els censals i censos

p. 21-26. El manuscrit, que forma part de la biblioteca particular de l'autor d'aquest treball de recerca, porta per títol *Registro y resumen de todos los papeles y escrituras que en el año 1718 se hallaron en el Archivo de esta Sta Cartuxa de Montalegre. Copiado para uso del V. P. D. Agustín Massot, Prior y Convisitador de la Provincia en testimonio de gratitud por un devoto de Nra Sra de M. A.*

7. BUB, Ms. 1.312.

8. Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 225.

9. Irenée JARICOT el buscà infructuosament l'any 1948, tal com explica a *Histoire de la Chartreuse de Notre-Dame de Montalegre*, mecanoscrit inèdit custodiat a l'arxiu de Santa Maria de Montalegre, 1959, p. 105.

10. En aquest sentit és interessant anotar que el 1702 els visitadors Gregori Mascarell i Josep Tomàs demanaren a la comunitat de Valldemossa que escrivessin un llibre de l'estat de la casa seguint l'exemple del que ja es compilava a Montalegre (Elena BARLÉS BÀGUENA, «Las cartujas de la provincia cartujana de Cataluña: una aportación al estudio de sus vínculos y relaciones durante la segunda mitad del siglo XVI y los siglos XVII y XVIII », a *Scala Dei, primera cartoixa de la Península Ibèrica i l'orde cartoixà. Actes del Congrés Internacional*, Analecta Cartusiana, 1999, p. 164).

que es rebien,¹⁴ els dipòsits de diners,¹⁵ les càrregues o imposicions a què estava obligat el monestir,¹⁶ la llista completa de religiosos,¹⁷ els plets,¹⁸ els censals deixats i lluïts durant l'any,¹⁹ els benefactors,²⁰ les obres en curs,²¹ l'estat resumit de comptes del procurador i del conrer,²² la collita de les terres²³ i el balanç econòmic.²⁴ Un centenar de planes que descriuen a bastament la situació de Montalegre.

Gràcies a aquesta documentació, juntament amb d'altra, es pot percebre clarament que la primera meitat del segle XVIII, especialment els vint anys posteriors a l'acabament de la Guerra de Successió, fou una de les èpoques més esplendoroses que Montalegre tingué al llarg de la seva història. Mai com aleshores les cel·les monàstiques estigueren en plena ocupació, resultat d'un increment que fregà el 40% en el període 1713-1732.²⁵

11. S'hi inclou la data de compra de totes les propietats, el botam del mas Ram i la casa de Mogoda, els noms de les peces de terra, els boscos i les pinedes de la quadra de Mogoda (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), *Patrimonial*, VII-8, p. 33-36, 41-42). Per a més informació sobre aquestes propietats, vegeu les obres de caràcter general citades a la nota 1.

12. Aleshores la cartoixa tenia, segons el document, que explica amb precisió el procés de delmar i el que correspon a Montalegre, els delmes, o una part, de Santa Perpètua de Mogoda, Sant Fost de Campcentelles, Martorelles, Cabanyes, Cabrera, Parets, Sant Pere de Bertí, Granollers, Sant Celoni, Sant Martí de Partegàs i Santa Eulàlia de Ronçana (*ibid*, p. 36-41).

13. *Ibid*, p. 42-43.

14. Estan classificats per l'obediència receptora (procurador o conrer) i el mes de cobrament. A banda de la pensió, s'hi explicita l'any de la darrera pensió pagada i el deute acumulat (*ibid*, p. 44-72).

15. S'hi detallen els dipòsits donats pels pares Josep de Verano i Joan Baptista Milsochos –dos monjos de Montalegre que professaren el 1589 i el 1625 respectivament (Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 122)– i pel canonge gironí Sulpici Pontich, germà de l'aleshores membre de la comunitat Ignasi Pontich (AHCB, *Patrimonial*, VII-8, p. 73-74).

16. *Ibid*, p. 74-79.

17. Informació que vam bolcar en un treball anterior (Carles DÍAZ MARTÍ, «La comunitat monàstica de Montalegre durant els priorats d'Agustí Massot i Francesc Vidal (1713-1732)», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 24 (2006), p. 123).

18. *Ibid*, p. 81-82.

19. *Ibid*, p. 83.

20. *Ibid*, p. 84-85.

21. S'hi detallen les obres que s'havien realitzat durant l'any i tot el cost associat, com les fornades i els manobres (*ibid*, p. 86-91).

22. *Ibid*, p. 92. El pare conrer i el pare procurador de Barcelona eren dues obediències de tipus administratiu. Representaven la cartoixa en els afers judicials i econòmics. El pare procurador de Barcelona vivia habitualment a la capital catalana,

Una altra manifestació ben patent d'aquesta puixança és la presència de professors de Montalegre al capdavant de les cartoixes i de la província de Catalunya.²⁶ Així, Agustí Massot no tan sols fou prior a Montalegre (1713-1721 i 1726-1732), sinó també d'Escaladei (1721-1726), de Portaceli (1732-1734) i de Valldemossa (1734-1735), com també convisitador (1716-1724) i visitador de la província (1724-1733).²⁷ Segons informa el llibre de l'estat de la cartoixa l'any 1731, aquell any Antelm Macià i Francesc Plana eren prior i vicari a la cartoixa valenciana d'Aracrist respectivament, i Bru Guàrdia era prior a Valldemossa.²⁸ També se sap que Francesc Plana fou després prior a Valldemossa (1732-1734)²⁹ i a Portaceli (1734-1737).³⁰ També fou en aquests anys que Ramon Rubí, profés de Montalegre, assolí la dignitat de bisbe a Catània, després d'haver estat prior a la cartoixa de Milà.³¹

Per tant, l'elaboració d'aquest document s'ha d'inscriure en un període de creixement i esplendor de la cartoixa de Montalegre sota el govern d'un dels seus fills més destacats, Agustí Massot. La cura que tingué en la documentació és un reflex dels seus intents recixits per a millorar la seva casa de professió.

LA DESCRIPCIÓ

en una casa propietat de la comunitat (Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 151). En canvi, el conrer era el màxim responsable de l'edifici conegut com a Conreria, molt proper al monestir, i controlava l'explotació de les terres de conreu (Xavier PÉREZ GÓMEZ, *La cartoixa de Montalegre...*, p. 124).

23. *Ibid*, p. 99-100.

24. Es classifica pel lloc de procedència. Al final hi ha el total per producte i una comparació amb la collita de l'any anterior (*ibid*, p. 93-98).

25. Carles DÍAZ MARTÍ, «La comunitat monàstica de Montalegre...», p. 132-133.

26. L'orde cartoixà es dividia en províncies. La província catalana comptava al principi del segle XVIII amb les cartoixes de Montalegre i Escaladei, a Catalunya; Portaceli, Aracristi i Valldecríst, a València; Auladei, Las Fuentes i La Concepción, a l'Aragó; i Valldemossa a Mallorca (Ildefonso María GÓMEZ, «La cartuja en España», *Studia monastica*, 4 (1962), p. 175).

27. Carles DÍAZ MARTÍ, «Els continus desplaçaments dels visitadors de la província catalana: els viatges de dom Agustí Massot», a *Actes del XXIII Congrés...*, p. 361.

28. AHCB, *Patrimonial*, VII-8, p. 80.

29. J. MIRAFLOR, J. A. M^a BOUTROUX DE FERRÁ; A. FERNÁNDEZ, *Historia documental de la Real Cartuja de Valldemossa*. Palma de Mallorca, 1973, p. 163. Succeí en el càrrec a Bru Guàrdia, que n'era prior des de 1727.

Un tret significatiu és l'interès dels religiosos mateixos a documentar gràficament les seves propietats, entre les quals el monestir, en la línia del que s'ha comentat anteriorment. Com consta en el mateix document, l'any 1729 el convers Jaume Parès havia traçat la planta de la cartoixa, que es guardava a la prioria, i Marc Antoni Gigli havia acabat el mapa de Mogoda, la principal propietat de la comunitat, el qual mapa estava exposat en el saló del pare conrer. Finalment, segons s'informa en l'estat de la cartoixa de 1731, en l'apartat de benefactors, «est any se és feta la planta de casa en alt de boril, que ha feta lo senyor Ignaci Valls, lo qual la ha feta assí en casa».³²

És evident que un dels aspectes que Agustí Massot més havia cuidat era la cartoixa mateixa, en la qual es van fer reformes durant el seu mandat. Queda clar que es volia documentar tot el que s'havia fet i també allò que es pensava realitzar en un futur. Són ben il·lustratives les paraules dedicades a la planta del monestir realitzada per Jaume Parès: «y lo que està en dita delineació en pla pintat en vermell és tot lo que ja està edificat; lo que està pintat en groch és lo que falta a *edificar-se per a estar conforme ha de estar per estar* ab tot compliment» (p. 3-4).

Tot i no formar part pròpiament de la descripció del monestir, hem inclòs la introducció del llibre, que ocupa les tres primeres planes, perquè aporta un conjunt d'informació interessant sobre els orígens de la institució. Potser la més important és la inclusió de dues cartes del capítol general de 1415, la primera de les quals ordena a tots els monestirs que diguin una missa per a la recentment creada cartoixa de Montalegre; i la segona, en què s'accepta el tancament de Sant Jaume de Vallparadís i la incorporació de Montalegre com a successora de l'anterior a efectes d'antiguitat.³³ Aquest darrer és un fet especialment remarcable, ja que sempre s'insisteix que Montalegre fou el resultat de la fusió de Sant Jaume de Vallparadís i Sant Pol del Maresme. Tot i que sembla que aquesta fou la idea primigènia, la qual es va haver de posposar fins al 1434, Santa Maria de Montalegre fou, oficialment per a l'orde, la casa successora de Sant Jaume de Vallparadís.³⁴

La resta de dades, fonamentalment la llista de compres i propietaris de

30. M. Estrella RIBES TRAYER, *Los anales de la cartuja de Porta-coeli*, València: Institutió d'Alfons el Magnànim, 1998, p. 63.

31. S'exilià a Itàlia al final de la Guerra de Successió pel fet de pertànyer a una família noble molt vinculada al govern austriacista a Catalunya (Carles DÍAZ MARTÍ, «La comunitat monàstica...», p. 124).

32. AHCB, *Patrimonial*, VII-8, p. 84.

l'antic convent de monges de Montalegre, ja són conegudes.³⁵

La descripció segueix un itinerari que comença a la torre d'entrada de la cartoixa. Excepte la part inicial, s'estructura en capítols dedicats a les dependències o conjunts de dependències descrites: església, sagristia, capelles al voltant del claustre de l'església,³⁶ capelles del passadís, capelles del pòrtic de l'església i passadís de la cuina, claustre de l'església, refetor, claustre gran, cel·les, prioria, saló nou del pare conrer, cuina, cellers d'oli i vi, hostals, apotecaria i hort. A continuació hi ha la descripció de la Conreria, força més curta. La part inicial enumera les dependències situades al voltant del pati d'honor i del passadís de la cuina, moltes de les quals no tenen prou entitat a per ocupar un apartat específic, raó per la qual no es va incloure un títol, reservat només a les parts més rellevants. Cal tenir en compte que al voltant del pati central és on hi havia més estances, ja que s'hi ubicaven els serveis per a la comunitat i per als hostes (cuina, cellers, farmàcia, estable, rentador dels hàbits, hostals, etc.).

Per a dur a terme l'anàlisi de la descripció i per facilitar-ne la comprensió, hem utilitzat diferent material gràfic. En primer lloc, els dos plànols de la cartoixa de Montalegre més propers a l'any 1731: el publicat per Gaietà Barraquer en l'estudi de la comunitats i cases religioses a principi del segle XIX i que correspondria a la situació del moment en què la comunitat fou exclaustrada (1835); i el conservat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó en suport pergami, del qual se sap que fou elaborat abans de l'any 1666.³⁷

També hem utilitzat dos gravats de la cartoixa presos des de migdia: el que apareix a *Maisons de l'ordre de Chartreux*³⁸, on no tan sols apareix Montalegre, sinó també la Conreria; i el publicat per Gaietà Barraquer, de procedència desconeguda.³⁹ Ambdós corresponen al període anterior a la desamortització, ja que s'hi pot veure l'esvelta torre de l'entrada, la qual fou demolida arran de les destrosses provocades l'any 1835 i l'interès del propietari per a vendre material.⁴⁰

33. No apareixen aquestes dues cartes a James HOGG, «The carthusian province of Catalonia and La Grande Chartreuse», a *Actes del XXIII Congrès...*, p. 81-101.

34. Justificacions del retard a Montserrat RODRÍGUEZ CANO, «Notícies documentals...», p. 472.

35. Lluís MARTÍNEZ MARTÍNEZ, *La Conreria de Montalegre*, mecanoscrit inèdit, 1947, p. 17-20, 25-30, amb alguna discrepància quant a les dates.

36. També és conegut com a claustre *recordationis*. Utilitzarem, però, el terme claustret, que és el més semblant al que apareix al text, claustró, que no és admès en el diccionari normatiu ni té entrada al Diccionari català-valencià-balear d'A. M. Alcover i F. de B. Moll.

Per a continuar la descripció del 1731, dividirem el monestir en tres àmbits ben diferenciats: l'àrea eremítica, l'àrea cenobítica i l'àrea de serveis.⁴¹ La primera té com a funció allotjar els monjos per tal que menin la vida solitària imposada per la regla monàstica. A tal efecte, està formada per cel·les de dimensions notables, dissenyades perquè un monjo hi visqui la major part del seu temps, i un claustre que habiliti l'accés a les cel·les. A Montalegre està situat a llevant i ocupa aproximadament dues tercers parts de tot el monestir. L'àrea cenobítica està constituïda per les dependències d'ús comunitari, entre les quals es troben les de finalitat cultural (església, capelles i sagristia), d'alimentació (refector) i de reunió (capítol). El claustre de l'església i dos passadissos –un que uneix el claustre de l'església amb l'àrea eremítica i un altre al costat nord de l'església– comuniquen les diferents parts de l'àmbit. La zona cenobítica està situada a la meitat septentrional de ponent. A la corresponent meitat meridional, hi ha l'àrea de serveis, en què s'agrupen totes les dependències que tenen un caràcter auxiliar respecte a l'activitat principal dels religiosos. Aquí trobem la cuina, la fusteria, el rentador dels hàbits, la porteria, els hostals, les oficines de les principals obediències de tipus administratiu (conrer i procurador), les cel·les dels frares, dependències per a mossos, la farmàcia i els cellers del vi i de l'oli. S'estructura al voltant d'un pati central.

L'ÀREA EREMÍTICA

L'àrea eremítica de Santa Maria de Montalegre està formada per dos claustres envoltats de cel·les monàstiques. El claustre, situat a ponent, a tocar de l'àrea cenobítica, es va bastir durant el primer període constructiu, durant la primera meitat del segle xv, i estava envoltat per vint cel·les. Durant el segle xvii, l'orde autoritzà la construcció de sis noves cel·les a partir de la donació d'un benefactor, Vicenç Hortolà, del qual sabem,

37. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), *Mapes i plànols*. Està reproduït a David GALÍ I FARRÉ; Àlvar CAIXAL I MARIA; Lluís CUSPINEDA I FONT, «Les intervencions del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona a la cartoixa de Montalegre», a *Actes del XXIII Congrés*, p. 277. Es troba també en suport digital a *Mapas y planos (siglos xv-xx): catálogo e imágenes*, *Archivo de la Corona de Aragón*, Madrid: Fundación Histórica Tavera, Fundación Hernando Larramendi, Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, 2000.

38. Impr. et phototypies Notre-Dame de Paris – Chartreuse de Saint-Hugues (Parkminster, Sussex), 1913-1919, vol. 3, p. 187.

gràcies al present document, que estava enterrat a la capella de sant Pere. Finalment, però, per causes encara desconegudes, se n'acabaren construint onze, més una capella amb un retaule pintat que, si bé s'ha comentat que realitzava funcions per al noviciat, al principi de segle XVIII tenia un ús més polivalent, ja que «serveix per a la conferència de moral, per a tenir los frares y hermanos la oració los disaptés, y per dir missa los convalecents» (p. 17). En total, per tant, hi havia en aquesta zona 31 cel·les, inclosa la prioral, situada a l'extrem sud-oest,⁴² a les quals s'haurien d'afegir aquelles –entre una i tres–, que estaven situades fora de l'àrea eremítica, com es veurà en els apartats corresponents.

Les cel·les

Una de les aportacions més interessants del document és que dona el nom de totes les cel·les que hi havia a Montalegre i la seva situació. Les cel·les del perímetre tenien pintades sobre la porta un quadre al fresc i un díptic dedicat al sant o beat del qual la cel·la prenia el nom. De les quatre que quedaven enmig dels dos patis, tres comptaven amb dues entrades, per la qual cosa tenien dos dístics i dues pintures.

Els dístics van ser publicats en un treball basat en un document també de l'inici del segle XVIII escrit per Ramon Rubí. Remetem el lector a aquest treball per a la identificació de tots els sants i beats de les cel·les, bé que anotant mínimes discordances.⁴³

Una altra dada interessant és l'assignació d'algunes cel·les a usos específics. Per exemple, la cel·la del sagristà era la situada a l'extrem nord-oest del claustre,⁴⁴ perquè d'aquesta manera el monjo sagristà, mitjançant un passadís, accedia directament a la sagristia. De fet, la cel·la del sagristà havia estat fins ben entrat el segle XVII a l'àrea cenobítica, entre la cel·les de sant Jaume i sant Pau i el refector, espai que l'any 1731 ocupaven tres noves capelles. En el plànol anterior a 1666, s'hi pot veure perfectament la ubicació original de la cel·la del sagristà abans del trasllat i com l'accés directe a la sagristia encara no existia. Sí que s'aprecia, però, que hi havia

39. Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 216-218.

40. Irénée JARICOT, *Notes pour servir a l'histoire de la Chartreuse de Notre-Dame de Montalegre*, mecanoscrit inèdit custodiat a l'arxiu de Santa Maria de Montalegre, 1942-1947, p. 281 (vol. 2).

41. Procedim, doncs, com Joaquim GRAUPERA I GRAUPERA, «La Cartoixa de Montalegre», p. 227.

42. Les dades que no provenen de la descripció són d'Irénée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 160.

una comunicació amb el sagrari. La cel·la contigua, dedicada a sant Joan Evangelista, estava destinada al sotssagristà i el document indica que a l'hort hi havia el rellotge per a les campanes de l'església.

La presó i l'arxiu estaven a la cel·la que, amb l'advocació a sant Pere, hi havia al nord de la prioral. En el plànol del segle XVII, ja s'hi situen les presons i una escala de l'arxiu, la qual cosa indica que devia situar-se en una estança superior. Cal tenir ben present que la distribució de les cel·les a ponent del claustre en el plànol del segle XVII és diferent de l'actual. Si avui les tres cel·les que hi ha entre la prioral i la del sotssagristà (sant Jaume, sant Pau i sant Pere) tenen les mateixes dimensions, a mitjan segle XVII la darrera cel·la tenia una llargària inferior a la meitat de la corresponent a qualsevol de les altres dues. Les reduïdes dimensions i l'ús com a presó i arxiu indiquen que no es devia utilitzar habitualment per a allotjar monjos. Potser era l'última opció quan tota la resta de cel·les estaven ocupades, situació que es devia produir molt ocasionalment.

Quant a la distribució de l'espai a les cel·les a Montalegre, no hi ha novetats respecte a la situació actual, caracteritzada per tres estances més un pati exterior. Les cel·les ocupen una superfície considerable, aproximadament 190 m²,⁴⁵ ja que els monjos s'hi estan pràcticament durant tota la jornada, d'acord amb una regla en què predomina l'eremitisme sobre el cenobitisme. Excepte els dies festius, els cartoixans mengen a la seva cel·la, raó per la qual al costat de la porta d'accés hi ha un finestró des d'on es porten els àpats preparats a l'exterior.

A la primera habitació, que té funció d'avantcambra i rep el nom d'Ave Maria, hi havia la xemeneia, una piscina, una taula, una cadira gran i, en alguns casos, prestatges per a llibres. Hem d'interpretar la piscina com un petit pou d'uns 4 metres de profunditat prop de l'entrada que havia tingut la funció, quan el monjo es preparava el menjar, de conservar els aliments, situació que no es donava ja al segle XVIII.⁴⁶ A la segona estança, el *cubiculum*,⁴⁷ hi havia un llit, un altar, una cadira de cor per a la pregaria, una taula i una cadira gran. Des d'aquí s'accedia a una tercera peça, més estreta i llarga —de fet, el nom en el document és corredor de la secreta—, on hi havia també una taula i una cadira gran.

43. Antoni M. ARAGÓ; ROSA JULIÀ DE ARAGÓ, «Los dísticos...». No apareix cap cel·la amb el nom de sant Bernat ni sant Nicolau a la descripció, tot i que tenen dístic segons l'esmentat treball, la qual cosa eleva el nombre de dístics a 36, per sobre dels 34 esperats. Potser aquests dos dístics procedeixen de les cel·les monàstiques que no estaven a l'àrea eremítica, com la del conrer i procurador i, antigament, la del sagristà.

44. Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 221.

Sembla que s'utilitzava com a escriptori. Al començament del segle xx, feia la funció de taller i de laboratori.⁴⁸ Tot i que el document no en faci menció, en el plànol del segle xvii, s'hi pot apreciar perfectament com a l'avantcambra hi havia una escala de cargol que permetia pujar fins a les golfes de la cel·la.

Tant des de l'avantcambra com des del corredor, el monjo podia sortir al pati o a l'hort que, a excepció de les cel·les situades entre ambdós claustres i unes altres cinc no especificades, estava enrajolat. A la sortida de l'avantcambra, a un costat del pati, hi havia –encara hi és– una galeria coberta que és anomenada corredor dels cossis a la descripció de 1731, indicatiu clar que s'hi devia fer bugada.

Tot i la disposició geomètrica de les cel·les al voltant dels claustres, l'asolellada de les meridionals, que comptaven a més amb una privilegiada vista cap al mar, respecte a les del costat nord, a tocar del tall de la muntanya, havia determinat una jerarquia, de manera que els monjos més antics se situaven a les millors respecte als més recents i, no cal dir-ho, als novicis.⁴⁹ Així, les cel·les del costat meridional o de marina més les del claustre nou –no s'inclouen les quatre entre els dos claustres– disposaven en el pati d'una miranda a la qual s'accedia per unes escales que arribaven fins a l'alçada del mur de la cel·la. Només a les de marina i a la cel·la de l'extrem nord-oriental, la dedicada al beat Joan, la miranda disposava també d'una estança inferior per a guardar-hi llenya.⁵⁰ Una altra distinció: les cel·les del costat sud comptaven amb vidrieres a les tres habitacions, en comparació amb dues a les del claustre nou i a la cel·la de sant Domènec, i cap a la resta. Petites diferències que es corresponien amb la desigual exposició a la llum solar.

Es desprèn del document que els monjos menjaven a l'estança que donava al finestró, que en alguns casos era l'Ave Maria i en d'altres el corredor de la secreta. Sorprèn el gran nombre de calaixos per escopir, ja que n'hi havia a la miranda, al llit, a la cadira per a resar, a la primera estança i al corredor de la secreta.

45. 13,30m per 14,35m, murs inclosos, segons JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 85. Atribuïm a un error la mesura de 12 m2 donada per Pedro CANO BARRANCO, *Monografía histórico-descriptiva...*, p. 41.

46. James HOGG (editor), *Las cartujas de Montalegre...*, p. 12.

47. El nom de les estances, a James HOGG (editor), *Las cartujas de Montalegre...*, p. 13.

48. Pedro CANO BARRANCO, *Monografía histórico-descriptiva...*, p. 41.

El document enumera les eines per a l'hort, els jocs de llit i taula, la coberteria, altres estris de cuina (plats, escudelles, setrills, càntrics, gresols, etc.) i llums. És també molt exhaustiu en el vestuari.⁵¹ Tenint en compte que el monjo hi vivia solitàriament i en silenci, el parament de la cel·la reflecteix la senzillesa pròpia de la vida cartoixana.

La cel·la prioral

Ben diferent és la cel·la prioral o prioria, la qual mereix un capítol a banda. Situada a l'angle sud-occidental del claustre, és la residència del prior, cap de la comunitat per elecció dels conventuals i sancionada pel general de l'orde, de qui depèn la continuïtat. Té dos pisos i és significativament més gran i rica en tot tipus d'ornaments (quadres, rellotges, mobiliari, etc.) que la resta de cel·les.

Irenée Jaricot és l'únic autor que ha parlat dels canvis soferts per la prioria, tot centrant-los al segle XVIII: «Au XVIII^e siècle la cellule priorale fut triplée, avec un étage supérieur; toute la surface couverte auparavant par la cellule primitive et le jardin, ainsi qu'un supplément a l'ouest de 6 mètres de large reçut cette nouvelle bâtisse; le jardin déborda entièrement sur 9 mètres au sud».⁵² És evident que al principi del segle XVIII, en temps del prior Massot, la prioria fou objecte de reformes. El mateix document se'n fa ressò, no tan sols del que s'havia fet ja —«lo que antes era corredor dels cossis vuy és corredor que porte al mangedoret se féu estos anys» (p. 23)—, sinó també del que hi havia projectat. Ara bé, seria incorrecte pensar que la cel·la prioral que reformaren a principi del segle XVIII tenia la configuració de la resta de cel·les del monestir i que els canvis introduïts aleshores conduïren a la forma actual.⁵³ El que veiem és justament una etapa intermèdia entre el que hi havia cinquanta anys abans i l'estat definitiu. De fet, Irenée Jaricot confessa que no pot precisar en quin any del segle

49. Així era, almenys, al principi del segle XIX (Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 224).

50. Cal precisar que la descripció de 1731 i el plànol del segle XIX no interpreten de la mateixa manera el terme *miranda*. Per al plànol només tenen miranda les cel·les amb l'estança —les del costat sud i la de l'extrem nord-est—, mentre que, segons la descripció de 1731, també disposen de miranda la resta de cel·les del claustre nou. A banda, en els plànols actuals totes les cel·les disposen d'escala que puja al mur de la cel·la, circumstància que no es donava l'any 1731 ni es veu reflectida en el plànol del segle XVII, en el qual les cel·les al nord i oest del claustre vell no tenien escala.

xviii tingueren lloc les obres que conduïren a l'ampliació i configuració definitiva de la cel·la prioral. Nosaltres creiem que l'ampliació definitiva s'ha de datar a partir de la meitat de la divuitena centúria.

En el plànol de la segona meitat del segle xvii, quan encara no havia estat finalitzat el segon claustre, la prioria mostra una gran diferència amb la resta de cel·les que, com hem comentat, pràcticament no evolucionaren des del segle xv. Encara ocupava la mateixa superfície, però la part de l'hort havia estat substituïda per diferents estances. Alguns elements presents a la descripció de 1731, com que la saleta ocupava el mateix espai que a la resta de cel·les tenien juntament l'Ave Maria i el *cubiculum* o la substitució del corredor de la secreta o dels cossis per altres cambres, ja són presents al plànol esmentat.

En comparació amb la situació actual, en el nostre document no es fa esment de l'existència ni del projecte d'ampliar la cel·la prioral en direcció al pati central, tal com comenta Jaricot en parlar d'un suplement de 6 metres en direcció oest. Ni tampoc es diu res de l'estança a ponent de la cel·la de sant Pere, que al segle xix realitzava funcions de farmàcia, ni del porxo que precedeix el passadís que condueix al claustre. Tot aquest espai era encara part del pati central, per la qual cosa tot indica que fou edificat en reformes posteriors. Tampoc es desprèn del text que s'hagués realitzat la prolongació en direcció sud, on ara hi ha una terrassa enjardinada amb dues llotges laterals,⁵⁴ per la qual cosa no creiem que s'hagués desplaçat encara la muralla cap a migdia per donar cabuda a aquest nou jardí, ja que res fa pensar que el pati que apareix a la descripció sobrepassés el perímetre de la muralla original.

La prioria disposava de dues entrades—des del claustre, com la resta, i des del pati—; de tres estances principals a la planta baixa: saleta, dormitori i llibreria; i altres tres cambres en el pis superior, destinades a l'assistent del prior, un traster i altres «per tenir las cosas diferents de la prioria» (p. 22). Una escala, que es pot apreciar en el plànol del segle xvii, situada prop de l'entrada des del claustre, sota de la qual hi havia un rebost i la xemeneia, permetia l'accés al pis superior. De fet, entre les dues entrades hi havia un petit espai, que es volia engrandir en futures reformes, amb un cancell que

51. Molt similar al que es coneix per al 1718 (Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 225-226).

52. Irénée JARICOT, *Notes pour servir a l'histoire de la Chartreuse...*, p. 95B (vol. I).

53. A final del segle xix fou objecte d'una total restauració (Modesto FOSSAS PI, *Cartuja de Montalegre...*, p. 28).

impedia anar d'una entrada a l'altra sense accedir prèviament a la saleta.

La saleta, que ocupava la superfície equivalent a l'Ave Maria i el *cubiculum* de la resta de cel·les, estava decorada amb quadres, mapes, prestatges de vidre i una arquilla. Disposava d'una dotzena de cadires i tres tamborets de noguera. A la part que a la resta de cel·les hi havia hort i el corredor de la secreta, a la cel·la prioral hi havia el *cubiculum*. S'hi troba, com a les altres cel·les, llit, altar i cadira de cor, més un altre conjunt d'elements que la fan més sumptuosa: quadres, cadires, un bufet, un rellotge de pèndol i dues arquilles. Fins i tot el prior hi tenia una capella per al seu ús. En aquesta mateixa estança hi havia un corredoret, amb funcions de sagristia de la capella i de llibreria auxiliar, adjacent a la cel·la contigua, tal com es pot apreciar a la planta de la cartoixa del segle XVII.

La llibreria tenia accés des del *cubiculum* i, segons el document, s'havia bastit prolongant la miranda. Sembla que se n'havia desbordat la capacitat, perquè alguns dels seus molts llibres havien hagut de col·locar-se en el corredor del *cubiculum*. A la biblioteca, hi havia dos bancs de cuir, una cadira amb braços per al prior i una altra sense braços. Sota de la llibreria hi havia una estança per a llenya.

A l'espai que correspondria al corredor dels cossis, hi havia també un passadís que conduïa a un petit menjador, construït en dates recents a l'elaboració del document. Creiem que el més probable és que el menjador fos adjacent a la muralla. Entre l'esmentat corredor i la biblioteca hi havia un pati, totalment enrajolat. Un taronger i testos amb plantes sobre la muralla eren els únics elements en aquest espai que devien recordar l'hort de la resta de cel·les. No és estrany: si els monjos podien conrear el seu hort, ja que passaven gairebé tot el dia a la cel·la, el prior havia d'atendre nombrosos afers, alguns fora del clos monàstic. En no poder disposar del temps necessari per dedicar-s'hi, l'hort esdevingué pati. Apunta en aquesta direcció que dels molts objectes i estris que hi havia a la prioria, no apareixen ni els cànecs ni la cassa d'aram que sí tenia a disposició la resta de monjos a les seves cel·les.

La descripció és molt exhaustiva en l'enumeració dels elements de la prioria. Contrasta l'austeritat de les cel·les, on hi havia el mínim necessari, amb la riquesa d'una estança amb unes funcions que sobrepassaven clarament l'estricta allotjament del prior, com es posa de manifest en disposar de roba, coberts, plats i estovalles per a hostes. Segons el document, els visitants ja no menjaven a la prioria, sinó que a tal efecte s'utilitzava el

54. Irenée JARICOT, *La cartuja de Santa Maria de Montalegre*, p. 64.

saló nou del pare conrer, a l'àrea de serveis. S'hi destaca una capsa amb coberts, gots, canelles, una ploma i una tassa, tot de plata.

Entre els coberts, onze culleres amb les tres estrelles de l'escut dels Coll, que procedeixen, amb tota seguretat, del canonge barceloní Ramon Coll. No tan sols sabem pel document que estava enterrat a Montalegre, a la capella del Roser, sinó que la seva làpida, encara avui conservada, presenta un escut amb tres estrelles.⁵⁵ Les armes de Montalegre, dos turons amb una creu i un xiprer,⁵⁶ estaven marcades en la majoria de plats de la prioria.

Considerem interessant també el conjunt d'objectes que es guardaven a la prioria i que s'utilitzaven durant els viatges del prior: una palmatòria, dos canelobres, un càntir, una llumenera, un estoig amb navalla i mirall, una capsa de llauna per a dur xicres, una altra per a espècies, una garrafeta, una «bomba de estany ab sa capsa per refredar aygua de camí», un bagul, una maleta, esperons, una gualdrapa, alforges, llibres d'hores, un rellotge de butxaca amb despertador i dos estoigs addicionals (p. 24-25). Un bon equipatge, totalment justificat si tenim en compte que Agustí Massot, el prior de Montalegre en aquelles dates, realitzà aproximadament uns 30.000 quilòmetres en desplaçaments per visitar les cartoixes de la província i per assistir als capítols generals a França en qualitat de cap de la demarcació catalana.⁵⁷

Al final de l'apartat dedicat a la prioria, s'hi descriuen superficialment els projectes de reforma, que consistien en diferents ampliacions: l'espai entre les dues entrades, les estances fins a la muralla i el menjador. Es fa difícil, però, precisar l'abast i els detalls dels canvis projectats únicament amb la informació proporcionada en el document.⁵⁸

Els claustres

Els claustres de Montalegre impressionen per les seves dimensions: les galeries sumen un total de 390 metres i abasten un rectangle de 115 per 55 metres.⁵⁹ S'hi destaca l'ús de la rajola, especialment en la volta d'aresta de les galeries, un dels aspectes que més s'ha valorat de tot el conjunt monàstic.⁶⁰ Tenien el color vermell original en el claustre vell, mentre que s'havien blanquejat en el nou. Però no tan sols en les voltes, sinó que de maons es bastiren també els arcs rebaixats, la cornisa, el fris, les pilastres, els pinacles i les gàrgoles. Amb excepció dels pinacles i les gàrgoles, la resta d'elements resten en la seva configuració inicial de la primera meitat del segle xv.

Dels pinacles —«rematos» en la descripció— en sabem que estaven en

la vertical de cada pilastra i que estaven formats per 14 maons superposats acabats en forma de punta. Només se'n conserva un, bé que incomplet.⁶¹ La descripció de 1731 informa que de pinacles només n'hi havia en el claustre vell o de ponent. Les gàrgoles estaven sobre les pilastres i tenien com a funció canalitzar l'aigua de pluja. Al final del segle XIX se'n conservaven encara un bon nombre,⁶² situació que va empitjorar després perquè les referències de mitjan segle XX diuen que només en quedava una intacta en el claustre, desplaçada del lloc original, i dues més mutilades i semienterrades en una vinya propera.⁶³

La pedra és present en els ampits del claustre, la paret de separació amb les cel·les, la part interior de les pilastres, i a les mènsules i a les claus de les voltes d'aresta, la qual cosa provoca el predomini de la pedra dins la galeria, amb l'excepció dels maons de la volta. De pedra nummulítica de Girona, en són fetes les columnes, capitells, basa i arcs lleugerament apuntats que, en grups de tres entre cada pilastra i sota l'arc rebaixat de maó, configuren l'exterior del porxo claustral. Tots aquests elements, presents a la descripció de 1731, no aporten novetats respecte al que es coneix sobre els claustres de Montalegre, per la qual cosa no entrem en més detalls.⁶⁴

Sí que resulta una novetat el fet que, a diferència de la situació actual, en què tota la galeria té a la part superior un terrat, al principi del segle XVIII una part del claustre no tingués aquest element, concretament la part del claustre nou des de la cel·la de sant Antelm fins a la de sant Hug. En aquest tram, la primera teulada està coberta per una altra de seca per a evitar l'efecte perjudicial de la humitat sobre les voltes. Com que en el claustre nou no hi havia gàrgoles, la canalització de l'aigua es feia mitjançant canonades.

Especialment interessant és la descripció dels patis claustrals, gràcies a la qual podem comprovar que el gravat de la cartoixa que hi ha a *Maisons de l'ordre de Chartreux* és fidedigne. Hi coincideixen la divisió dels patis dels claustres en parts –sis en el cas del claustre nou– separades per camins

55. Pedro CANO BARRANCO, *Monografía histórico-descriptiva...*, làmina 10.

56. Leticia DARNA, «La heràldica en la cartuja de Santa Maria de Montalegre», a *Actes del XXIII Congrés...*, p. 465-466.

57. Carles DÍAZ MARTÍ, «Els continus desplaçaments...», p. 364.

58. Hi ha elements que resulten desconcertants, sobretot el que fa referència a «las perras tres arribaran fins a la muralla» (p. 25). A quines tres peces es refereix? Si s'allarguessin la saleta, el *cubiculum* i la llibreria fins a la muralla, ja no hi hauria espai per a l'hort o pati. Al nostre entendre, calen altres fonts per a interpretar correctament aquest fragment.

enrajolats i l'existència d'un element principal en els punts centrals. Es pot distingir molt poc la creu que hi havia al mig del claustre vell o de ponent, mentre que no s'aprecia el sortidor del nou. La creu, ricament treballada, amb peanya i grades, tenia concedides indulgències. El sortidor, que es devia construir durant la segona meitat del segle XVII o, com a molt tard, en els primers decennis del XVIII, era de marbre procedent de Gènova a la tassa i columna; de jaspí negre en «lo ruedo de rèbrer la aygua»; i de pedra de Montjuïc a la grada (p. 20). Aquest brollador devia ser objecte de pillatge després de l'exclaustració a causa del valor dels materials.

Com avui, el cementiri monàstic era al pati del claustre vell. Ara ocupa exactament el quadrant nord-oriental i té el perímetre tancat. Segons la descripció, estava també al costat de llevant, a tocar de la galeria intermèdia, però no hi consta separació amb la resta del pati. S'havia emès la hipòtesi que el fossar estigués a l'angle sud-oriental del mateix pati,⁶⁵ afirmació que no es pot corroborar a partir de les dades analitzades. Al nostre parer, el més versemblant és que ocupés tot el sector adjacent a la citada galeria, ja que, en cas contrari, l'autor ho hagués indicat. Cal remarcar que en el fossar el claustre també s'hi enterraven seglars. Mitjançant una peça de rajola se separaven les sepultures dels religiosos i només es posava una creu de ferro sobre la sepultura del darrer difunt. Els tarongers, les murtres, els boixos i els rosers ornamentaven els patis, a excepció del fossar, on hi havia llorers i xiprers.

L'ÀREA CENOBÍTICA

El segon gran espai en què dividim la cartoixa de Montalegre està format pel conjunt de dependències que tenen un ús compartit per tota la comunitat religiosa. Si a l'àrea eremítica els claustres eren l'element vertebral, aquí ho és el claustret, també conegut com a claustre *recordationis*, al voltant del qual trobem l'església, el capítol, el refetor, la sagristia i un

59. Irenée JARICOT, *La cartuja de Santa María de Montalegre...*, p. 56.

60. Joaquim GRAUPERA I GRAUPERA, «La Cartoixa...», p. 239.

61. Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 83.

62. Modesto FOSSAS PI, *Cartuja de Montalegre...*, p. 24.

63. Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 84.

64. Per a més informació, vegeu, per exemple, l'obra citada de Joaquim Graupera, on hi ha un resum dels treballs constructius fets durant el segle xv.

bon nombre de capelles. Cal tenir present que, per prescripció de l'orde, les capelles han d'estar fora de l'única nau de l'església.

Un aspecte important és la divisió dels espais entre els dos tipus de religiosos: els monjos i els frares o conversos. Ambdós lligats a la cartoixa pels vots de professió, la principal diferència consisteix en el fet que els monjos eren sacerdots i els frares, no. Els monjos eren els principals destinataris del programa de silenci i oració de l'orde, mentre que els conversos combinaven aquesta faceta amb el treball manual, indispensable per al funcionament logístic de la comunitat.⁶⁶ Aquesta distinció es plasma perfectament en la distribució arquitectònica. Així, trobem dos capítols conventuals, el dels monjos i el dels frares, i una paret dins l'església i el refetor que delimita la part de cada categoria.

Si a les cel·les i claustres regnava l'austeritat, l'àrea cenobítica es caracteritza per una gran ornamentació, ben pròpia del gust del barroc. Gran part del patrimoni artístic en forma de quadres, retaules o escultures es troba en aquesta zona, on es percep de manera pregona l'esplendor espiritual i material de Montalegre durant la primera meitat del segle XVIII.

L'església

L'església de Montalegre, bastida en el segle XV, conserva la primitiva planta de nau única (34 per 8,5 metres). Tanmateix, s'hi fan evidents molts canvis entre la situació del principi del segle XVIII amb l'actual, com a conseqüència de reconstruccions i restauracions després de l'abandonament de l'ús cultual durant bona part del segle XIX. En aquest sentit, l'arquitecte Modest Fossas afirmava l'any 1884: «Del interior de la iglesia se conservan, como pertenecientes a la época primitiva, únicamente los muros, pues las bóvedas han sido reconstruidas de algunos años a esta parte; siendo lamentable la desafortunada restauración, a medio terminar, de que aquella ha sido objeto con este motivo».⁶⁷ Aquest fet dóna especial rellevància a les dades aportades pel document que és objecte d'estudi en el present treball.

Els murs i voltes de l'església estaven recoberts de maó, excepte en el presbiteri, que només era de pedra. No es podia apreciar, però, el vermell original del maó, perquè ja aleshores s'havia enguixat i emblanquinat amb pinzell, com en les voltes del claustre nou. És interessant adonar-se que en

65. Irénée JARICOT, *Notes pour servir a l'histoire de la Chartreuse...*, p. 289 (vol. 2).

aquella època havien preferit l'emblanquiment de les parets i abandonar el color original del maó.⁶⁸

Les claus de volta, desaparegudes arran de l'incendi de 1835 i substituïdes posteriorment, estaven pintades, possiblement amb un motiu floral, i tenien forats gràcies als quals es podien fer baixar cordes. El sostre estava constituït per dos voltes de rajola, de 30 i 40 centímetres de gruix cadascuna, i un porxo gran cobert amb teulada seca. El mur de l'església presenta un gruix molt considerable: 2,62 metres (13 pams i mig) des de la base fins a la porxada i 77 centímetres (4 pams) a partir d'aquesta.⁶⁹ S'ha calculat que el volum de pedra utilitzat en els murs s'aproxima a 2.500 m³.⁷⁰

La pavimentació era de rajola ordinària en tot el sòl, excepte en el presbiteri, on la rajola era de València, o sigui, amb esmalt vidriat. Devien correspondre a les rajoles hexagonals amb llegenda àrab dedicada a Alà que Gaietà Soler al final del segle XIX va poder encara veure *in situ*, bé que molt destrossades.⁷¹

Al peu de les grades que separaven el presbiteri de la resta de la nau, hi havia la sepultura de Blanca de Centelles, fundadora de la cartoixa de Sant Jaume de Vallparadís. S'ha d'interpretar la ubicació en un emplaçament tan privilegiat com la confirmació que Montalegre representava la continuïtat de la cartoixa terrassenca, en la línia del que hem comentat més amunt, més que no el resultat de la fusió de dues cartoixes. De la sepultura de pedra de Girona, en resta només la làpida, malmesa, encastada en el passadís de les capelles fosques, al nord de l'església, amb l'escut escacat dels Centelles.⁷² Tant les grades com un reng de pedres fins a la sepultura eren de pedra de Girona.

La rosassa de la façana de l'església estava pintada. També ho estaven les dues finestres de la paret nord, una sobre de cada cor, i la que hi havia al mur de migdia sobre el cor dels frares. Les altres dues finestres, al costat sud sobre del cor dels monjos, tenien les vidrieres blanques.

En el presbiteri, hi trobem l'altar major, que «és ara y està sobre unas bases de pedra picada ab sos arquets de pedra picada» (p. 7). Es tracta del marbre que fou transportat a Montalegre per a l'altar major a mitjan segle XV.⁷³ Al seu darrere, el retaule major barroc, que només feia set anys que havia estat encarregat pel prior Agustí Massot a l'escultor barceloní Pere Costa i que substituïa un retaule renaixentista que havia pintat Jaume Bazin el 1588.⁷⁴ Gràcies a la descripció, sabem que el retaule renaixentista,

66. Per a ampliar la informació sobre la diferència entre monjos i frares, vegeu Carles DÍAZ MARTÍ, «La comunitat monàstica de Montalegre...», p. 124-126.

daurat pels dos costats, estava sobre l'altar i que fou traslladat a l'església de la Conreria com a conseqüència del canvi de retaule. Sabiem que el retaule barroc tenia columnes salomòniques, típicament barroques, que estava centrat per la imatge de la titular del monestir, la Mare de Déu de l'Assumpció, en escultura, que era daurat, però ara podem conèixer la desena de sants que hi estaven pintats en sengles quadres. Alguns tenien tarja, o sigui, una placa amb el nom del sant inscrit, d'escultura. Al costat del retaule en direcció a la sagristia hi havia dos quadres dedicats a la Nativitat i a sant Benet; al costat contrari, tres quadres de l'Epifania, de sant Bernat i de sant Benet. Completaven el presbiteri les dues cadires de l'epístola i de l'evangeli.

A llevant de la capçalera del presbiteri, hi havia una peça quadrada, el sagrari, unida a l'església mitjançant una gran portalada que es tancava amb una cortina de seda. L'any 1901, es reduí a una porta i el sagrari es dedicà a capella de relíquies.⁷⁵ El sagrari, el *sancta sanctorum* de la cartoixa, era profusament decorat. Hi havia quatre quadres a l'interior del mur de la capçalera, un altre dedicat a sant Bru sobre la portalada, sis als murs laterals, i una Glòria al fresc a la volta. El text permet atribuir el fresc, sense marge d'error, al pintor cornudellenc Joaquim Juncosa. Respecte a la resta de quadres, no se'n pot estar segur, ja que la referència –«y tot sobre llens y de gran mà, pues és de fra Juncosa» (p. 10)– és ambigua i no queda clar si també inclou l'autoria dels quadres. Molts autors que han seguit Juan Agustín Ceán Bermúdez han atribuït vuit quadres sobre tema eucarístic del sagrari de Montalegre a Juncosa.⁷⁶ No resoldrem la qüestió, però sí apuntem que el nombre de pintures no quadra, ja que dins el sagrari n'hi havia set –onze si hi afegim les quatre del mur de separació. Una dada més a afegir a la ja prou difícil identificació per ella mateixa de l'obra a Montalegre del convers de Santa Maria d'Escaladei, un dels pintors més destacats de final del segle XVII i principi del XVIII.⁷⁷ La descripció informa succintament de l'altar, d'escultura, amb tabernacle i crucifix. L'ornamentació es completava amb pilastres i cornisa d'escultura daurada i estofada.

Baixant les grades del presbiteri, a ambdós costats hi havia practicada

67. Modesto FOSSAS PI, *Cartuja de Montalegre...*, p. 29

68. Quan al final del segle XIX es va optar per enguixar novament les voltes de l'església, l'Associació d'Arquitectes de Catalunya va criticar la mesura (Irenée JARICOT, *La cartuja de Santa Maria...*, p. 74).

69. Irenée JARICOT dóna una mesura lleugerament inferior, 2,35 metres (*La cartuja de Santa Maria...*, p. 54).

70. Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 86.

71. Gaietà SOLER, *Monografia històric-arqueològica...*, p. 103.

una obertura dins la paret, tal com es pot apreciar perfectament al plànol del segle XVII. En el corresponent al costat de l'epístola, s'hi preparaven les canadelles i es guardaven els calzes i llibres per a l'església i refetor. A l'altre, al costat de la sagristia, hi havia la corda de la campana i un armari, donat per un benefactor de nom Fort, on el sagristà hi desava objectes litúrgics. Prop de les grades hi havia una llàntia de plata com a ornamentació.

A continuació hi havia el cor dels monjos, format per dues rengleres de quinze cadires de roure de Flandes seguint els murs sud i nord, a les quals s'havien d'afegir deu més perpendiculars, situades a l'alçada de la separació amb el cor dels frares, just on hi havia les entrades a l'església des del claustret i al corredor de les capelles fosques. S'ha dit que el cor era senzill, poc treballat artísticament,⁷⁸ impressió que també transmet el text: només sis targes daurades sota el sobrecel de tot el cadiram i un altre detall ornamental a la part superior de cada cadira. Al cor també hi havia els llibres necessaris per al rès de la comunitat i dues taules on es marcaven les obligacions de dir missa, taula del purgatori i un santoral. En el centre de la nau, entre les files del cor, hi havia un faristol de fusta.

En direcció a la façana de l'església, trobem un mur de separació entre el cor dels monjos i el dels frares. En el centre del mur hi havia una porta, a cada costat de la qual dos altars d'escultura amb un quadre cadascun sobre la Nativitat i l'Epifania. La porta del cor era pintada amb una Anunciació, per sobre de la qual hi havia un quadre de sant Joan Baptista. A la part superior, com a coronament, la titular del monestir, l'Assumpció, d'escultura. El cadirat del cor dels frares era de fusta més pobre que la dels monjos. Hi havia dotze cadires a cada costat, a les quals s'havien de sumar les que quedaven al costat de la porta de la façana, utilitzades pels visitants que volien compartir l'ofici amb la comunitat.⁷⁹ A la restauració de final del segle XIX i principi del XX es va col·locar justament en aquesta posició, als peus de la nau, una tribuna elevada amb la mateixa finalitat.

Una altra informació inèdita de la descripció de 1731 és l'existència d'una decoració a les mènsules dels arcs, que consistia en una figura vuitavada, daurada i jaspiada. Aquestes figures estaven unides per un altre

72. Vam publicar el document en què els carmelitans que compraren el castell de Terrassa concedien el trasllat del túmul funerari de Blanca de Centelles als cartoixans de Montalegre (Carles DíAZ MARTÍ, *Bertran Nicolau...*, p. 191-192).

73. Josep Maria MADURELL I MARIMON, «Art antic a la cartoixa de Montalegre», p. 233.

74. *Ibid.*, p. 244.

motiu decoratiu daurat i jaspiat que donava la volta a tota l'església. A la bibliografia s'ha comentat que penjaven de l'església un conjunt de grans teles sobre els misteris de la vida de Jesús i la Verge Maria.⁸⁰ El 1731 només n'hi havia al tram del cor dels frares: al nord, la Disputa dels Doctors; a la part interior de la façana principal, la Transfiguració; i al mur sud, la Presentació al Temple. Quant a la resta, queda expressat el projecte de realitzar els quatre quadres que correspondrien als dos trams de cada mur del cor dels monjos, però encara no hi eren.⁸¹

Què trobem a l'exterior de l'església? A la façana, l'atri amb volta de rajola i la portalada major, tal com estan actualment, sense cap aportació rellevant del document. La portalada major va ser construïda pel mestre de cases barceloní Pere Mateu en el segle XVII imitant un estil gòtic ja en desús, raó per la qual el resultat no ha estat gens apreciat artísticament.⁸²

El mur sud era l'únic que estava enguixat i blanquejat a la part externa. A més, comptava amb un rellotge de sol, que es pot apreciar perfectament en fotografies del final del segle XIX.⁸³ En aquesta paret es recollia l'aigua de la pluja cap al claustret mitjançant el ràfec de la teulada i una tortugada.

Finalment, els dos campanars. La descripció oferta en el document coincideix amb la imatge dels dos gravats de què disposem. La de les hores, més gran, estava a llevant de l'església, al costat sud del sagrari, i ocupava una porció del jardí de la cel·la del sotssagristà, en la qual hi havia la màquina del rellotge. Hi podem distingir tres cossos. En primer lloc, el campanar pròpiament dit, pintat de vermell, a la part superior del qual hi havia la campana, sostinguda per uns ferros. Per sobre, uns arcs de rajola coronats per un capitell, sota del qual hi havia la campana dels quarts. Finalment, un penell daurat.

El segon campanar estava sobre el mur de separació de l'església i la sagristia, concretament allà on hem comentat anteriorment que hi havia l'armari d'en Fort i la corda per fer sonar l'única campana de què disposava. La funció que tenia era la de convocar la comunitat als oficis religiosos. Més petit i més baix que el de les hores, s'havia pintat de vermell amb línies blanques amb l'objectiu d'imitar el maó. Les cantonades eren de pedra. Sobre el campanar pròpiament dit, hi havia un sostre piramidal format per teules verdes i un altre penell. Per efecte dels avatars històrics,

75. Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 213.

76. Per exemple, Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 216.

77. Francesc MIRALPEIX I VILAMALA, «Montalegre i els pintors catalans d'època moderna: Pasqual Gaudí, Juncosa i Viladomat», a *Actes del XXIII Congrés...*, p. 516-517.

ambdós campanars, que segueixen conservant la seva funció original, han estat escapçats, especialment el de les hores, i així s'ha perdut l'efecte que havien mantingut durant segles en tot el conjunt monàstic.

Dins l'església hi havia dues campanetes amb la finalitat de tocar els quarts i les hores. El comentari de l'autor de la descripció respecte al so de les dues campanetes és especialment revelador del significat del silenci per a aquest singular orde monàstic: «però no las fan tocar per fer massa ruido, al que se ha ohit dir» (p. 7).

La sagristia

La sagristia és una estança quadrada situada al nord de l'església. Té un pis superior, al qual s'accedeix mitjançant una escala a l'interior del mur de separació amb el temple, tal com apareix en el plànol del segle XVII i encara avui es manté. No se n'especifica l'ús, però el més versemblant és suposar un magatzem auxiliar de la sagristia. Recordem que es pot entrar a la sagristia des de l'església, per un extrem del cor dels monjos, o bé des de la cel·la de sant Agustí, accés que era utilitzat només pel sagristà.

Des del punt de vista arquitectònic, poca cosa més, ja que la descripció passa a enumerar exhaustivament tots els objectes litúrgics que s'hi custodiaven, la qual cosa constitueix un element d'interès excepcional del document, atesa la riquesa atresorada durant els més de tres segles transcorreguts des de la fundació de Montalegre. Ja a final del segle XVIII, el baró de Maldà quedà impressionat pel tresor de Montalegre, especialment pel gran nombre i valor de les relíquies i reliquiaries.⁸⁴

Per a guardar-los, hi havia calaixada en tot el perímetre, interrompuda per dos armaris, un a ponent i l'altre, daurat, a llevant, amb funció d'altar, i portes pintades amb l'Anunciació. La dada és totalment coherent amb el que s'ha publicat respecte a l'esmentat retaule, contractat per la cartoixa amb el daurador barceloní Onofre Boet l'any 1689.⁸⁵ A banda, s'ha de comptar l'armari d'en Fort que, si bé estava dins la nau de l'església, era utilitzat pel sagristà. Un conjunt de quadres i làmines decorava les parets

78. Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 88, qualifica l'estil com a simple.

79. Irenée JARICOT, *Notes pour servir a l'histoire...*, p. 282 (volum 2).

80. *Ibid.*, p. 282.

81. No podem, per tant, compartir l'afirmació que totes les teles foren col·locades en el segle XVII, sinó que s'ha de retardar aquesta data (Irenée JARICOT, *La cartuja de Santa Maria...*, p. 74).

de la sagristia.

Es compten desats als tres armaris un vericle, una desena llarga de reliquiariis de diferents formes (capsa, braç, etc.), dues vitelles i quatre làmines, quatre bacines, dos florers i un gerro, un calvari d'eben, dos cristis i tres creus, una quinzena d'escultures de sants i àngels, vasos sacramentals, vuit candelers, dues palmatòries, dos encensers, dos paus, una corona, una post i una sacra, llibres ferials de bronze i altres objectes de difícil identificació, com pastes d'Agnus, un sol i un globus. En altres parts de la sagristia hi havia dos dossers –un gran de plata i un altre per al lectori– amb tots els seus complements (*pàlits*, bastó, grades, escambells, garsotes i peus), florers, una caixeta de cristall per al monuiment i una cadireta per al sagrament. Molts d'aquests elements eren d'argent o daurats, per la qual cosa tenien un gran valor. Remetem el lector a la descripció per a l'inventari dels objectes (p. 10-12).

D'alguns dels objectes, ens n'han pervingut notícies. Per exemple, sabem que les imatges de plata de sant Llorenç, de la Immaculada Concepció i de sant Miquel foren contractades els anys 1631, 1633 i 1680 respectivament. Així mateix, dos reliquiariis de plata foren encarregats l'any 1623 a l'argenter Felip Ros i el 1624 a Pere Rabassa.⁸⁶ Altres documents denoten l'existència d'una creu de vidre i un crist de vori, també presents a la nostra llista.⁸⁷ També consta l'encàrrec a un orfebre per refer quatre reliquiariis l'any 1728, només tres anys abans de la descripció.⁸⁸ Són, per tant, notícies esparses en diferents obres que es veuen confirmades i ampliades amb l'inventari complet de 1731.

Volem remarcar les diverses donacions realitzades per un benefactor de la cartoixa fins ara desconegut. Es tracta del canonge Gavàs, que va regalar un reliquiari, un *lignum crucis* i una relíquia de sant Sebastià.

Molt complet és, igualment, el vestuari existent a la sagristia de Montalegre, que inclou tant la roba per als sacerdots (casulles, àmits, capes, albes, cíngols, etc.) com per a altres finalitats cultuals, com cortines, cobrecalzes o pàl·lies. Apareixen, fins i tot, les casulles particulars de dos membres de la comunitat: Tomàs Vidielles i Llorenç Fisonell.⁸⁹ Respecte a l'estendard que, segons Josep Vallès, el papa Nicolau V va donar a Montalegre a causa de l'amistat i gratitud cap a Joan d'Enea, el convers

82. L'excel·lent estudi de la portalada major de l'església a Josep Maria MADURELL I MARIMON, «Art antic a la cartoixa de Montalegre», p. 234-238.

83. Gaietà SOLER, *Monografia històric-arqueològica...*, p. 90. Segons Irenée Jaricot (*Notes pour servir a l'histoire...*, p. 286, vol. 2), és de l'any 1586.

que actuà com a procurador durant el període fundacional (segle xv), i que s'utilitzava de frontal a l'altar major,⁹⁰ potser ha d'identificar-se amb «lo pàlit de las tiaras» (p. 12), atesa l'exclusivitat d'aquest símbol per part del papat. Completen la llista altres objectes litúrgics com bacines, gerros, gerres i candelers.

Capelles

En aquest apartat analitzarem la informació aportada sobre un conjunt de dotze capelles de l'àrea cenobítica. No són, de fet, totes les que hi havia en el clos monàstic, ja que a banda de les dues ja comentades –la de la prioria i la del claustre nou– s'hi haurien de sumar els dos capítols conventuals, el dels monjos i el dels frares, que es tractaran més endavant en apartats específics. Per tant, podem dir que a Montalegre hi havia l'any 1731 un total de setze capelles. Considerem que la localització i advocació d'aquestes capelles és un fet especialment valuós, ja que fins a l'actualitat les fonts no havien donat una informació tan completa.

Per exemple, de la primera de les capelles, la de sant Bru, situada perpendicularment a la nau de l'església, a ponent del claustret, només n'hem localitzat un únic esment: Villanueva hi situa un nombre indeterminat de quadres d'Antoni Viladomat.⁹¹ S'ha emès la hipòtesi, a partir de la vinculació d'Antoni Viladomat amb l'escultor Pere Costa, que l'obra del pintor barceloní a Montalegre es va realitzar pels volts de 1726, que és justament l'any en què Costa treballava en el retaule major de l'església cartoixana.⁹² S'ha confirmat que quatre d'aquests quadres, que representaven diferents etapes de la vida del fundador de l'orde cartoixà, es conserven actualment a l'església de Saint-Merry, a París, on foren traslladats després de l'espoli sofert durant la Guerra del Francès.⁹³

A la llum de la informació aportada per la descripció, es pot descartar la hipòtesi de datació de l'obra de Viladomat a Montalegre amb anterioritat a l'any 1731. No tan sols no s'esmenta al pintor –fet que sí es dona en altres casos relativament recents a la redacció del text, com el dels treballs dels escultors Pere Costa i Josep Sunyer; o més llunyans, com els de Juncosa o

84. Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Badalona en las postrimerías del siglo XVIII y en los albores del XIX (estancias de don Rafael de Amat y de Cortada en «can Pexau»)*, Badalona: Artes Gráficas Duran, 1948, p. 149-150. Irenée Jaricot es féu ressò de la informació aportada pel baró (*Histoire de la Chartreuse...*, p. 152).

85. Josep Maria MADURELL I MARIMON, «Art antic...», p. 243.

Lluís Pasqual—sinó que no apareixen quadres a la capella de sant Bru, i els únics sobre la vida del fundador de l'orde cartoixà, que estaven al claustret, són atribuïts al pintor Ramon Berenguer. Per tant, la comanda a Antoni Viladomat fou posterior al 1731. Possiblement s'apunti a un encàrrec proper quan es diu de la capella «que està disposada ab repartiments per pintar-se» (p. 13). De moment, però, aquell any a la capella hi havia només un retaule sense daurar, amb sant Bru, sant Hug i un conjunt d'àngels.

Com la resta de capelles adjacents al claustret, excepte la de les Esposalles, tenia el paviment i les parets recoberts de rajola de València. Tenia cornisa i vidres blancs a l'única finestra, que donava al claustret.

La capella de sant Pere,⁹⁴ al sud de la de sant Bru, amb vidriera blanca i sense cornisa, disposava d'un retaule daurat amb imatges de sant Pere i sant Pau. Estava profusament decorada amb quadres, en un dels quals s'havia pintat Vicenç Hortolà, benefactor de Montalegre. Justament, la seva sepultura, de marbre amb jaspi negre, era en aquesta capella. Segons Irenée Jaricot, fou decorada a mitjan segle XVII, durant el priorat de Josep Muntaner.⁹⁵

Les altres tres capelles al voltant del claustret són la de les Esposalles, sant Tomàs d'Aquino i dels Dolors, en ordre de proximitat al claustret.⁹⁶ Com ja s'ha comentat abans, aquestes tres capelles ocupaven l'espai de l'antiga cel·la del sagristà, traslladada aleshores a l'extrem nord-occidental del claustre i amb accés directe a la sagristia. De fet, la capella de les Esposalles ocupava la posició de l'avantcambra o Ave Maria; la de sant Tomàs, el *cubiculum*; i la dels Dolors, la resta de l'espai.

El més versemblant és que, després d'acabar el segon claustre i haver augmentat el nombre de cel·les fins a la trentena, es sacrificà una cel·la, la del sagristà, i s'aprofités l'espai alliberat per a construir tres noves capelles, la qual cosa va ocórrer durant els anys de mandat d'Agustí Massot a Montalegre.

Hi ha un conjunt de característiques d'aquestes capelles que evidencien la situació de la cartoixa en el primer terç del segle XVIII i la seva interrelació amb l'exterior. En primer lloc, dues de les tres capelles contenien la sepultura de benefactors que havien contribuït a sufragar-ne part de

86. *Ibid.*, p. 238-243.

87. Gaietà SOLER, *Monografia històric-arqueològica...*, p. 99.

88. Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 152.

89. Tot i que el document esmenta únicament del nom de pila, Tomàs, l'any 1731 només hi ha havia un monjo amb aquest nom, Tomàs Vidielles, que va professar l'any 1718. Llorenç Fisonell ho féu el 1727 (Carles DÍAZ MARTÍ, «La comunitat monàstica de Montalegre ...», p. 127).

les despeses de construcció: Jaume Vidielles, passamaner barceloní, i la seva muller Maria, pares del monjo Tomàs Vidielles i del convers Anton Vidielles,⁹⁷ a la capella de sant Tomàs; i Pere Pau Cuéllar, qualificat en el document com a magnífic benefactor de Montalegre, a la dels Dolors. Es donava, per tant, la possibilitat de ser enterrat a la cartoixa a aquells benefactors més insignes, en la línia del que ja es devia fer en els darrers temps, com ho demostren altres sepultures, com la de Vicenç Hortolà o el canonge Coll.

En segon lloc, les capelles són molt ornamentades, amb gran multitud de quadres i escultures. Estem en ple barroc i els cartoixans no dubten a contractar en diferents ocasions Pere Costa, un dels escultors de més renom a Barcelona. En aquesta ocasió, se li encarregaren dues taules sobre les Esposalles de la Verge i la Mare de Déu de Montserrat. Finalment, una altra dada arquitectònica que exemplifica també el canvi de tendències: s'abandona la volta de creueria i s'adopta la cúpula semiesfèrica amb llanternó. Totes les capelles tenien cornisa i finestres amb vidres blancs.

La menys sumptuosa era la de les Esposalles, ja que el retaule no estava daurat. Sí ho que estava el de la capella adjacent, on hi havia esculpits sant Tomàs d'Aquino, sant Antoni de Pàdua, sant Libori i santa Llúcia. La més rica, sense dubte, era la capella dels Dolors. A un retaule daurat amb una desena de figures de sants, ha d'afegir-s'hi la luxosa làpida sepulcral de Pere Pau Cuéllar, de marbre genovès i jaspi negre de Catalunya i Tortosa. Més modesta, la dels Vidielles era de jaspi. Un conjunt de dades especialment interessants, ja que d'aquestes capelles pràcticament només se'n coneixia el nom.

Sobre un passadís paral·lel a la nau de l'església en el seu costat nord, s'hi obrien quatre capelles. Per la poca claror que tenen són conegudes com les capelles fosques,⁹⁸ nom, però, que no reben en el document del segle XVIII, en què s'empra el de capelles del corredor. La seva planta s'ha

90. José VALLÉS, *Primer instituto de la sagrada religión de la cartuxa: fundaciones de los conventos de toda España, mártires de Inglaterra y generales de toda la orden*, Barcelona, 1792, p. 150.

91. Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. 19, Madrid: Imprenta de la Real Academia de la Historia, 1851, p. 5. Irenée Jaricot considerava que les pintures havien de ser al capítol, possiblement per desconeixement de la localització o existència de la capella de sant Bru (Irenée JARICOT, *Notes pour servir a l'histoire...*, p. 285, vol. 2).

92. Francesc MIRALPEIX I VILAMALA, *El pintor Antoni Viladomat i Manalt (1678-1755): biografia i catàleg crític*, tesi doctoral presentada a la Universitat de Girona (2004), vol. I, p. 90.

mantingut fins a l'actualitat, almenys des de la segona meitat del segle XVII, tal com es pot apreciar en el plànol corresponent. No se sap quan foren construïdes. De fet, han pervingut molt poques dades d'aquestes estances.⁹⁹

Des de la sagristia fins a la capella del Roser, a l'angle nord-occidental del monestir, les capelles eren dedicades a santa Teresa, sant Antoni abat, sant Jaume i sant Jeroni. Eren idèntiques quant a configuració arquitectònica: accés des del passadís, volta de rajola i una finestra al mur nord amb vidriera blanca. A les capelles de santa Teresa, sant Antoni abat i sant Jeroni, hi havia un retaule format per dos quadres, columnes i coronament daurat. El quadre de la part inferior, allargat, tenia el mateix autor en els tres retaules: Lluís Pasqual.

Queda, doncs, precisada per primera vegada l'obra d'aquest pintor renaixentista català a Montalegre, amb la prudència que correspon pel tipus de font utilitzada. Es tracta de tres quadres de les predelles de sengles retaules de les capelles fosques que, segons l'autor de la descripció de 1731, són «cosa gran» (p. 15). Podem ara dir que dues d'aquestes obres corresponen possiblement als olis procedents de Montalegre que Gaietà Barraquer va veure a casa d'un aficionat a l'art, ja que la temàtica coincideix amb l'advocació de les capelles de santa Teresa i sant Antoni abat –«representan, una la Transverberación del corazón de Santa Teresa, y la otra la aparición del Niño Jesús a San Antonio». Barraquer n'elogià «la suavidad y profunda piedad que respiran sus personajes» i l'atribuí –erròniament, segons la nostra interpretació– a Joaquim Juncosa.¹⁰⁰ Lluís Pasqual (c. 1566-c. 1621), com Juncosa i Berenguer, fou religiós profès d'Escaladei i el primer dels pintors de l'anomenada escola d'Escaladei. La seva obra se centra a diferents cartoixes espanyoles (Las Cuevas, Portaceli, Escaladei, Montalegre).¹⁰¹

El desconeixement de la data exacta de la construcció de les capelles fosques no permet saber si l'encàrrec a Lluís Pasqual, de principi del XVII, correspon al moment inicial o bé a una etapa posterior. Ens inclinem, però, per la primera opció, o sigui, que aquestes capelles, com la de sant Josep

93. Francesc MIRALPEIX I VILAMALA, «Quatre teles de la *Vida de sant Bru* del pintor Antoni Viladomat i Manalt (1678-1755) a París», a *Bulletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, 5 (2001), p. 77-91.

94. Gaietà BARRAQUER en dóna notícia, mentre que no esmenta la de sant Bru (*Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 219).

95. Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 153-154.

96. Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 219, afirma que hi havia tres capelles i dóna el nom de dues, la de les Esposalles i la dels

i la façana de l'església, nasqueren en un procés d'expansió de la cartoixa cal al seu angle nord-occidental. Es constata que el 1731 els monjos havien conservat l'esperit renaixentista del conjunt, ben allunyat de les capelles barroques obrades o redecorades posteriorment.

Als caps del passadís de les capelles fosques hi havia dos altars. El més proper a la sagristia era dedicat a sant Joan Evangelista, mentre que el de l'altre extrem, a la Conversió de sant Pau.¹⁰² Els retaules estaven formats per un sol quadre entre columnes i un coronament llis i daurat, en la línia dels retaules de les capelles.

Justament a l'angle nord-occidental de la cartoixa, al nord de l'atri de l'església, únic lloc per on s'hi podia accedir, hi havia la capella del Roser. Aquest espai fou modificat durant les reformes anteriors a l'arribada del noviciat de la Grande Chartreuse a Montalegre i la conseqüència fou l'allargament del corredor en direcció oest i la divisió de l'espai restant en tres parts, on foren habilitades tres capelles, amb el resultat d'una filera de set capelles idèntiques, en sumar-se a les quatre ja existents.¹⁰³

S'ha datat la seva edificació durant el primer quart del segle XVII, període en el qual hi hagué una important acció constructiva en aquella zona (capella de sant Josep i portal de l'església).¹⁰⁴ La capella s'utilitzava perquè la família, entesa com el conjunt de conversos, donats, aspirants i mossos de la cartoixa, poguessin assistir a missa i participar en el rés del rosari. Àdhuc les dones hi podien participar, bé que, per respectar l'estricta prohibició a l'entrada femenina en el clos monàstic, més enllà d'una reixa situada a ponent. Per aquesta raó, era la més gran de tota la cartoixa, si no hi comptem el capítol.¹⁰⁵

El retaule escultòric, que substituïa un altre que va ser col·locat al

Dolors. La resta d'autors han seguit aquesta dada. Irenée JARICOT, *La cartuja de Santa Maria...*, p. 65 diu, tanmateix, que es va construir una capella ben entrat el segle XVIII, que el 1835 es va dividir en tres, la qual cosa és totalment incompatible amb les dades aportades a la descripció de 1731.

97. Els noms del pare i mare dels dos religiosos es poden trobar en el testament d'Anton Vidielles (Arxiu Històric de Protocols de Barcelona [AHPB], Gaspar SAYÓS, *Trigesimum secundum manuale*, 1711, desembre, 27 – 1712, desembre, 21, fols. 64r-65r), que va ser regestat a Carles DÍAZ MARTÍ, «La comunitat monàstica de Montalegre...», p. 159. No hi ha dubte que es tracta d'una de les lloses sepulcral del corredor de les capelles fosques, concretament la primera que estudià Pedro Cano Barranco (*Monografía histórico-descriptiva...*, p. 71-72), a la transcripció incompleta de la qual –l'estat de la làpida no permet la identificació total del text– hi apareixen Maria i el seu marit Jaume, mort a la dècada de 1710.

refetor, era obra de Pere Costa, per la qual cosa la capella fou decorada a principi del segle XVIII en el gust de l'època, el barroc. L'escultura de la titular de la capella, Nostra Senyora del Roser, daurada i estofada, era acompanyada per cinc representacions escultòriques més (sant Domènec, sant Pere Màrtir, sant Ramon de Penyafort, sant Francesc de Sales i santa Caterina de Siena) sense daurar entre columnes ornamentades. Es tracta de la tercera intervenció de Pere Costa a Montalegre, un artista que comptà amb la confiança de la comunitat, la qual li encarregà el retaule major de l'església, el de la capella de les Esposalles i el del Roser.¹⁰⁶

La claror, escassa per la posició geogràfica, molt propera al tall de la muntanya, arribava a través de tres finestres amb vidres blancs al mur de tramuntana i d'una rosassa a ponent. Per sobre de la línia marcada pels bancs, de fusta de qualitat, la paret era coberta amb rajola de València. Finalment, cal destacar la presència de tres sepultures: la del canonge Ramon Coll, del qual s'ha comentat anteriorment les culleres que donà a Montalegre, de jaspi negre; la de Josep Antich, del mateix material; i la de Magrinyà i Pedró, de pedra.¹⁰⁷

I de la capella més gran, a la més petita. Just a migdia de la capella del Roser, a ponent de l'atri de l'església, els cartoixans havien bastit la capella de la Concepció. Se n'ha de situar l'origen entre el tercer quart del segle XVII i el primer del XVIII, ja que no existeix en el plànol de mitjan segle XVII. Tanmateix, el fet que just l'any 1731 s'hagués d'acabar el retaule, permet emetre la hipòtesi que aleshores feia poc temps que s'havia bastit davant la façana de l'església.

Barraquer va informar ja del barroquisme de la capella —«en el àngulo occidental del atrio dicho hallábase la reducida de la Purísima, cuajada de adornos del peor gusto barroco»—,¹⁰⁸ la qual després de la desamortització va dedicar-se a sant Hug de Lincoln.¹⁰⁹ En aquell 1731, el retaule estava format per un quadre sobre la Concepció, sobre el qual n'hi havia un altre de la mateixa temàtica, més petit, ambdós «adornats ab escultura dorada» (p. 16). Encara era incomplet. Entre d'altres accions, s'havia d'instal·lar l'escultura de la Immaculada Concepció obrada per Josep Sunyer, que també tenia l'encàrrec d'acabar el retaule. Josep Sunyer (c. 1660-1751) fou un escultor manresà ben reconegut a Barcelona justament a l'època en

98. James HOGG (editor), *Las cartujas de Montalegre...*, p. 10.

99. A la bibliografia, només hi hem trobat una advocació, la de sant Pau (Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 219), que, com veurem, correspon a un altar sense capella.

què treballà per a Montalegre, ja que entre 1735 i 1739 decorà la capella del Roser del convent de Santa Caterina i intervingué en la construcció del monument de setmana santa de la catedral. El responsable del seguiment de l'obra era el monjo Antoni Monfar. Possiblement coneixia l'artista, ja que també era nat a Manresa i devien tenir una edat semblant.¹¹⁰ Es planyia l'autor de la descripció de la lentitud de les obres, quan afegí «Nostre Senyor vulle se conclogue» (p. 16)? La capella comptava amb una vidriera, molt possiblement al mur de ponent, era pavimentada amb rajola de València i era completament pintada.

La darrera de les capelles de l'àrea cenobítica amb funció exclusiva per al culte és la capella de sant Nicolau. Les úniques notícies que n'hem pogut recollir és que fou decorada a mitjan segle XVII i que el convers Jeroni Carbonell, profés de Montalegre, n'havia esculpit el retaule.¹¹¹ En el plànol del segle XVII, hi apareix al mateix lloc que es desprèn del document de 1731: al sud de l'atri de l'església, a la mateixa alçada que la capella de sant Bru, però a l'altre costat del corredor de la cuina. Hi ha una diferència important, ja que al segle XVII l'accés es feia des de l'atri de l'església, mentre que el 1731 disposava d'un accés des del mateix corredor de la cuina.

El retaule era format per un quadre dedicat al sant, sota del qual n'hi havia un altre en què es representava el Sant Sopar. Les columnes i coronament són qualificats d'ordinaris, per la qual cosa s'ha de suposar que no eren salomònics o excessivament ornamentats. Diferents quadres distribuïts per les parets completaven una estança il·luminada gràcies a una vidriera blanca.

Capítols

Dues capelles tenien funcions de sales capitulars, o sigui, de lloc de trobada de tota la comunitat per deliberar sobre afers importants, per a reconèixer faltes o per a escoltar el sermó del prior, algun fragment dels evangelis o els estatuts cartoixans.¹¹² N'hi havia dues perquè els monjos i

100. Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 220.

101. Sobre l'obra de Lluís Pasqual, vegeu Ezequiel GORT JUANPERE, *Història de la cartoixa d'Escaladei*, Reus: Fundació Roger de Bellfort, 1998, p. 294-295, i Francesc MIRALPEIX I VILAMALA, «Montalegre i els pintors...», p. 520-523.

102. Vegeu nota 99.

els frares no es reunien conjuntament. Com que la formació, la disciplina i la responsabilitat d'uns i altres era ben distinta, hi havia dos espais diferenciats, tal com s'ha pogut comprovar en l'església, amb l'existència de dos cors, i també es veurà al refector. Ni el capítol de culpes podia ser el mateix, ni les decisions a prendre sobre la marxa del monestir –només els monjos podien ocupar els càrrecs de responsabilitat executiva (prior, conrer, procurador)– ni tampoc els sermons podien ser iguals, atesa la menor instrucció dels frares respecte als monjos. Tot i que vivien en el mateix monestir, el contacte entre monjos i frares s'evitava al màxim, i la disposició arquitectònica ho palesa a bastament.

El capítol per excel·lència és el dels monjos. Procedeix del primer període constructiu i està situat a llevant del claustret i és adjacent, pel sud, a l'església.¹¹³ Fins al principi del segle XVIII era més petit que a l'actualitat, ja que no arribava fins a la cel·la de sant Joan Evangelista, sinó que entremig d'ambdós hi havia una estança amb una escala per a accedir al rellotge. L'ampliació va consistir justament a ocupar aquest espai, de manera que el capítol i la cel·la del sotssagristà compartiren paret. Segons Irenée Jaricot, la reforma va tenir lloc l'any 1716,¹¹⁴ a l'inici del mandat d'Agustí Massot a Montalegre i deu estar relacionada amb la instal·lació del rellotge a la cel·la del sotssagristà.

El que més s'ha valorat artísticament del capítol són les escultures que hi obrà el mataroní Damià Campeny, especialment una estàtua de sant Bru, ja lloada pel baró de Maldà poc després de la seva creació, juntament amb una altra dedicada a la Verge.¹¹⁵ Ara bé, aquestes obres, de final del segle XVIII, no existien l'any 1731, per la qual cosa la descripció permet conèixer el retaule anterior, qualificat en el document de sumptuós. S'havia de donar relleu i importància a l'exposició d'una de les relíquies més importants que custodiaven els cartoixans de Montalegre.

Es tractava del cos sencer de sant Pere Màrtir, en una urna de vidre. La causa per la qual aquesta relíquia tan destacada va arribat a Montalegre –tenien el certificat de la cúria eclesiàstica–, es desconeix actualment, però

103. Així les va descriure Pedro Cano a principi del segle XX (*Monografia històrico-descriptiva...*, p. 36).

104. Irenée JARICOT, *La cartuja de Santa Maria...*, p. 63.

105. Ens han pervingut notícies de la constitució d'una confraria del Roser a Montalegre l'any 1618 (Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 155).

106. Pere Costa va estar molt actiu a Barcelona i als voltants durant el període 1720-1735, justament quan rebé encàrrecs de la comunitat de Montalegre (Carles DORICO ALUJAS, «Una traça de Pere Costa per al retaule major de l'església de la Pietat de Vic», *Ausa*, 18 (1999), 348).

no deu ser aliena al fet que Ramon Rubí, profés de Montalegre, que hagué d'exiliar-se al final de la Guerra de Successió a Itàlia pel fet de procedir d'una família noble austriacista, fos prior de la cartoixa milanesa de Sant Ambrosi entre 1717 i 1727 i convisitador de la província de Llobardia.¹¹⁶ I és justament a Milà, a la basílica de Sant'Eustorgio, on es troben avui les despulles d'aquest sant dominic, originari de Verona, que visqué durant la primera meitat del segle XIII. A banda, hi havia exposada una santa faç donada pel canonge Gavàs, damunt la grada de l'altar.

No es diu l'autoria del retaule, però tot indica el barroc com a estil artístic, donada la gran quantitat de figures, columnes i adornaments. S'afirma, per exemple, que està fet «a la italiana» (p. 8), com ja havia qualificat el retaule de la capella de les Esposalles, de l'escultor barroc Pere Costa. Per tant, tot sembla indicar que quan es procedí a l'ampliació de la sala capitular, s'encarregà un nou retaule. Les figures corresponen a sant Llorenç, sant Esteve, el Crist, la Verge Maria, sant Joan Evangelista i les santes cartoixanes Rosalina i Margarida, acompanyats per una desena d'àngels.

A banda del retaule, un conjunt de quinze quadres decoraven les parets, representant el Crist, la Verge, els dotze apòstols i sant Pau, amb una inscripció cadascun d'una part del credo. S'havien daurat la cornisa, les arestes i els bordons de les finestres. A les dues claus de volta, s'hi havien pintat flors. Les dues finestres del mur sud tenien els vidres blancs, mentre que la de ponent, que mira al claustret, era pintada. Tant el paviment com les parets eren recoberts amb rajoles de València. Per tal d'acomplir la funció de sala capitular, un conjunt de bancs, jaspats, recorrien els murs.

El capítol dels frares, al sud de la capella de sant Nicolau, a ponent del corredor de la cuina, estava dedicada a sant Josep. El seu origen procedeix de la donació del monjo Josep Serra –d'aquí ve, molt possiblement, l'advocació– l'any 1611.¹¹⁷ Després de les reformes de final del segle XIX, la capella ocupa no tan sols l'espai de l'antic capítol dels frares, sinó

107. La sepultura de Ramon Coll es conserva encara al corredor de les capelles fosques. La de Josep Antich ha d'estar relacionada d'alguna manera amb la de Rafel Antic i la seva muller Maria que també resta en l'esmentat corredor –potser n'era el fill– Res se sap, però, de l'últim sepultat, Magrinyà i Pedró (Pedro CANO BARRANCO, *Monografía histórico-descriptiva...*, p. 73).

108. Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 219.

109. Irenée JARICOT, *Notes pour servir a l'histoire...* p. 285 (vol. 2).

110. Antoni Monfar professà l'any 1702 i va morir el 1756 (Carles DÍAZ MARTÍ, «La comunitat monàstica de Montalegre...», p. 127, 141).

també el corresponent de la veïna capella de sant Nicolau, per aquesta raó desapareguda.

L'any 1731, la capella comptava amb un retaule amb quadres dedicats al titular de la capella, a la Mare de Déu, al Nen Jesús i a uns religiosos cartoixans, sota dels quals hi havia altres quadres de temàtica no especificada. Tant les columnes del retaule com el coronament eren daurats. S'ha apuntat l'autoria del retaule a Jeroni Carbonell.¹¹⁸ Una rosassa a ponent, amb vidriera blanca, il·luminava una sala rodada de quadres i bancs, aquests darrers com a clara referència a l'ús com a lloc de reunió dels conversos.¹¹⁹

Les setze capelles de Montalegre eren dotades de calzes –excepte la del claustre nou–, casulles, bacines, gerros i canadelles. Si als setze altars d'aquestes capelles, hi sumem els dos dels extrems del corredor de les capelles fosques, el de l'església, el del sagrari i el de la sagristia, s'arriba a la xifra de vint-i-un altars.

Refetor

El refetor és un altre dels elements que no ha canviat la seva configuració des de la seva construcció al segle xv: una superfície de 23 x 7 metres coberta amb tres trams de voltes de creueria, com les de les claustres –les llunetes del text–, amb un accés des del claustret per als monjos, i un altre a ponent, en el corredor de la cuina, per als frares i cuiner. De fet, tal com es pot apreciar en el plànol del segle xvii, el terç occidental estava separat per mitjà d'un mur de la resta de la sala, en una nova mostra de la rígida separació entre monjos i frares dins el monestir. Sobre la porta d'aquesta paret de separació hi havia un crist, amb una peanya o tron procedent de la cadira del sacerdot del presbiteri de l'església.

Al principi del segle xviii només tenia una finestra oberta, que estava pintada amb un crist, situada en el mur oriental, al costat de la capella de les Esposalles de la Verge. La construcció de cossos annexos al refetor havia inutilitzat amb anterioritat les finestres que hi havia al costat sud i oest, per la qual cosa foren tapades.¹²⁰ Actualment, la volta central està oberta. Això es deu al fet que era coronada amb un llanternó, ben visible en els gravats del segle xix. El document de 1731 ens en dóna alguns detalls interessants:

111. Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 154.

112. Rosendo ROIG, *Los cartujos. Diálogos en Miraflores*, Burgos, 1996, p. 40-41.

era quadrat; disposava de vidrieres a tots els costats –una de les quals, a la part inferior, s'obria per a ventilació–; s'havia pintat de vermell i ratlles blanques, com el campanar de les hores; a la part superior, la coberta era piramidal de rajoles pintades; i finalment, coronava el conjunt un penell.

El retaule que hi havia a la capella del Roser, abans que fos substituït pel barroc de Pere Costa, fou col·locat sobre la porta d'accés des del corredor de la cuina. Un conjunt de quadres guarnien un sala que comptava amb taules i bancs amb respall, renovats pocs anys abans, per als comensals. S'ha de tenir en compte que la comunitat només utilitzava el refetor els diumenges i en algunes festivitats, ja que la resta de dies menjava solitàriament a la cel·la.

A la descripció hi ha un breu esment a la trona del refetor, que actualment es troba en el mur sud, i amb l'accés a través d'una obertura realitzada a la paret. No sabem si estava així ja al 1731, però alguns indicis ens fan creure que no. No apareix en el plànol de la segona meitat del segle XVII, a diferència d'altres –escala a l'arxiu, escala per pujar a la cambra que hi havia sobre de la sagristia, escala per baixar des del refetor a la cisterna d'aigua. Sumat a això el fet que l'autor no ho esmenta específicament, fan dubtar que realment la trona tingués la disposició actual, tot i que no ho descartem.

Mitjançant una escala situada al costat de l'entrada per als monjos, es baixava fins al fons de la cisterna del claustrer. Per proveir-se d'aigua, a la part inferior hi havia una aixeta «que està passada per pedras de Mallorca, que estan dins la cisterna posades com si fos una messa de altar» (p. 18).¹²¹ Completa la informació aportada a la descripció el conjunt d'estovalles, tovallons, tasses, gerros i tot el necessari com a parament de taula que hi havia al refetor.

Claustrer

El claustrer de Santa Maria de Montalegre té la mateixa estructura arquitectònica que els claustres grans de l'àrea eremítica, per la qual cosa

113. Josep Maria MADURELL I MARIMON, «Art antic a la cartoixa de Montalegre», p. 232.

114. *Histoire de la Chartreuse...*, p. 161. També afirma (p. 153) que l'espai ocupat havia estat anteriorment una capella.

115. Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Badalona en las postrimerías...*, p. 148-149.

116. Irénée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 116.

no repetim el que ja s'ha dit anteriorment sobre les voltes, els arcs, el fris,¹²² la cornisa, les pilastres i els materials de construcció. Sí farem notar que és molt més petit, comptant només amb una vintena de trams amb volta de creueria. No s'especifica en el document si encara era visible el vermell del maó, com en el claustre gran més antic, o bé s'havia emblanquinat, com en el nou.

En el document, no s'hi diu res sobre un possible tancament dels arcs de la porxada claustral amb vidrieres, tal com està avui en dia i consta també al segle xv.¹²³ Com en altres ocasions, ens inclinem a pensar que no hi havia vidrieres, ja que l'autor de la descripció ho hagués dit, tal com fa en altres casos semblants. Un pou artísticament treballat estava al centre del claustret. No tan sols hi havia el brocal que avui encara podem admirar, amb l'escut de Montalegre esculpit al costat sud, sinó que també hi havia columnes, ja desaparegudes.

Se sabia que el claustret, com era corrent en molts monestirs, era ple de pintures, de les quals s'ha conservat un fresc a la façana del capítol. Afortunadament, gràcies al nostre document podem recórrer aquesta petita pinacoteca, centrada en la vida i obra del fundador de l'orde cartoixà, i conèixer-ne algun dels autors.¹²⁴ La primera es trobava sobre l'anomenat portal de la rasura, just a l'inici del passadís que comunica el claustret amb el corredor de la cuina, entre la capella de sant Pere i el refetor. Es tractava d'un quadre gran sobre la mort de sant Bru. A la paret de la capella de sant Bru, n'hi havia un altre on apareixia el fundador de l'orde i la Mare de Déu «que ab sas mans ampara als cartuxos» (p. 17). A la paret de comunicació amb l'església, hi havia sis quadres més sobre la vida del sant.

L'autor d'aquests vuit quadres era Ramon Berenguer. És el tercer pintor de l'escola d'Escaladei, cartoixa en la qual va professar al segle xvii, que treballà a Montalegre, després d'haver trobat ja Lluís Pasqual a les capelles fosques i Joaquim Juncosa al sagrari. Va ser autor també de vint-i-quatre quadres per al claustret d'Escaladei, amb escenes de la vida de l'orde i dels ermitans.¹²⁵

117. Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 153. Segons l'autor, es tractava de la capella de la família i no se n'esmenta l'ús com a capítol. La situació del 1731 és en aquest sentit ben clara: la capella de la família és la del Roser, i la de sant Josep, el capítol dels freres. En el plànol de mitjan segle xvii, ja apareix qualificada com a capítol dels llecs o conversos.

118. Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 154.

119. No apareixen els tres altars a què fa referència Irenée Jaricot (*Notes pour servir a l'histoire*, p. 285, vol. 2).

El fresc de la paret del capítol té un interès històric innegable, ja que al costat de la figura de sant Bru es representà la cartoixa de Montalegre i els voltants, Conreria inclosa, tal com eren abans de l'ampliació del claustre a llevant. No es diu qui en fou l'autor, però sí que era alemany, per la qual cosa podem descartar algunes autories atribuïdes, com la de Lluís Pasqual.¹²⁶ A banda, hi havia quadres sobre ermitans distribuïts per totes les galeries, excepte en la part que dona al passadís que connecta amb els claustres. No se n'especifica el nombre ni l'autoria, sinó tan sols que en tenien «totas las llunetas de dit claustró, àdhuc sobre los arquets» (p. 18).

L'ÀREA DE SERVEIS

La darrera de les grans zones en què dividim la cartoixa de Santa Maria de Montalegre és la corresponent als serveis. Aquesta àrea es caracteritza per una gran multitud d'estances de caràcter funcional per al normal desenvolupament de la vida monàstica. Les obres d'art, tan abundants a l'àrea cenobítica, hi són gairebé absents. La zona va patir, per la seva pròpia naturalesa, força canvis al llarg de la història del monestir. A mesura que augmentava la comunitat, va haver de guanyar espai per atendre necessitats creixents, ja sigui per a tenir una capacitat més gran d'emmagatzemar aliments, per a augmentar el nombre de cel·les per als conversos o per a incrementar l'allotjament per als hostes i mossos.

Justament fou el segle XVIII una de les èpoques en què més reformes s'hi dugueren a terme, com també es posa de manifest a la descripció de 1731. Tanmateix, ja a mitjan segle XVII, com es pot apreciar perfectament en el plànol conservat, tot el sector sud-occidental del monestir tenia una configuració anàloga a la que trobem al 1835, caracteritzada per un pati central envoltat de dependències. En el segle XVIII, per tant, es procedeix més a una remodelació de l'espai que no pas a la seva construcció.¹²⁷

Les funcions que tenia l'àrea de serveis al principi del segle XVIII són diverses: dependències relacionades amb l'alimentació (cuina, cellers, corrals, menjador per a mossos, dipòsits de gel, etc.), sales específiques per als procuradors de la comunitat (conrer i procurador de Barcelona), cel·les per als germans i allotjament per al personal de servei (mossos, hortolà, etc.), porteria, apotecaria, fusteria, estable i rentador dels hàbits.

L'àrea de serveis s'estructura al voltant d'un gran pati central més un

120. Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 88.

passadís que el connecta amb la façana de l'església, anomenat corredor de la cuina. El pati va ser desplaçat cap a l'oest des del segle XVII fins a l'any 1835. Al costat oriental, per la construcció d'un conjunt d'edificacions que corresponen a l'ampliació de la prioria, un atri d'accés al claustre i una farmàcia. Aquesta reforma, com ja hem comentat, és posterior al 1731.

D'altra banda, també es pot observar com el costat de ponent ha anat retirant-se progressivament. En el plànol del segle XVII, l'angle sud-occidental començava a la mateixa torre d'entrada, mentre que actualment la paret es troba uns 7 metres més a ponent. El mateix a l'extrem nord-occidental: si a la planta de 1835 coincideix amb la prolongació del corredor de la cuina, al segle XVII no era així, sinó que estava uns 5 metres a l'est. Aquest moviment del costat oriental del pati central va tenir lloc al principi del segle XVIII. És l'any 1727, segons hi ha escrit a la llinda, que es fabrica la porta que connecta el pati amb el corredor de la cuina. A més, una de les reformes previstes per als anys següents consistia justament a «tallar dits hostals tot lo que hixen més que lo saló» (p. 30), la qual cosa implicava retirar la façana dels hostals en direcció oest. Per tant, que el costat occidental del pati sigui una prolongació del corredor de la cuina ha estat el resultat de successives reformes d'una estructura inicial de geometria clarament més irregular. El procés es va realitzar de nord a sud, o sigui, primer es modificà la part més propera a la cuina, actuació que ja era acabada l'any 1731, i després la més propera a la torre d'entrada, que aquell any estava en projecte i va finalitzar-se a mitjan segle, com indica la inscripció de la porta amb la data de 1750.

Actualment, el pati central està enjardinat, amb nombrosos arbres i un brollador central coronat amb una imatge del Salvador. Al 1731, però, no tenia cap element a l'interior, tal com apareix al gravat de *Maisons de l'ordre de Chartreux*, en el qual ja havíem vist anteriorment que la configuració dels patis centrals dels claustres reflectia la situació del nostre document. Al costat sud del pati només hi havia muralla, per sota de la qual, a l'angle occidental, la gran torre d'entrada. A llevant, dues portes, una per a la prioria i una altra per al claustre gran. A tramuntana, un edifici

121. Sobre el proveïment d'aigua a Montalegre, remetem el lector al treball de Salvador TARRAGÓ i Josep M. BURRELL, «Cinc segles fent servir l'aigua religiosament», a Enric PORCEL, Francesc ALFAMBRA (coord.), *Les mines d'aigua de la Serralada de Marina*, Badalona: Grup d'Espeleologia de Badalona, 2004, vol. 2, p. 79-89. En el mateix volum hi ha treballs sobre les mines d'aigua de què es bastia Montalegre.

122. Fem notar que el fris original de maó fou reemplaçat per un d'identíc de ciment armat (Irenée JARICOT, *Histoire de la Chartreuse...*, p. 214).

de tres plantes amb el celler, cel·les per a frares i altres dependències. La façana era blanquejada i tenia un rellotge de sol —el segon després del de la façana meridional de l'església—, que havia estat pintat pel convers Jaume Parès, de qui ja s'ha dit anteriorment que havia realitzat la planta de la cartoixa de la cel·la prioral.

A l'extrem occidental d'aquest edifici, s'hi havia fet recentment un portal que comunicava directament amb el corredor de la cuina, com a conseqüència de l'eliminació de la part de l'edifici de ponent que sobresortia de la línia marcada pel corredor de la cuina. Avui podem admirar aquest portal, que a la llinda recorda la seva construcció l'any 1727, tot i que la part superior no s'ha conservat igual, probablement a causa dels nombrosos desperfectes causats pels incendis i pillatges del període desamortitzador. Les portes, que eren pintades de verd, i la rosassa, encara hi romanen. En canvi, el frontispici de rajola, vermell, que segons els gravats tenia forma triangular, actualment és més alt i inclou un cos amb una campana. A banda, el motiu heràldic propi de Montalegre que coronava el frontispici, una creu flanquejada amb dos xiprers de fusta, ha desaparegut.

A ponent del pati hi havia els hostals, estances per al conrer i procurador de Barcelona i algunes dependències auxiliars de la cuina. La façana, com la nord, estava blanquejada.

Val la pena treure a col·lació la informació, una mica desconcertant, donada per la descripció quan afirma que «on està fundat lo monestir, pròpiament, era la casa de Pinós, que prenia dende la escala escusada del saló fins al cantó de la porta de la portaria del pati» (p. 31). En primer lloc, caldria preguntar-se si podem atorgar versemblança a una dada que en aquell moment tenia quasi tres segles d'antiguitat, sobretot si tenim en compte que la casa que compraren els cartoixans a la vall de Montalegre no era la casa de Pinós sinó el mas Rovira.¹²⁸ No hem trobat cap referència a la bibliografia que permeti una discussió per via de comparació. Ara bé, el fet que sigui tan precís a l'hora d'assenyalar els límits de l'antiga masia

123. Josep Maria MADURELL I MARIMON, «Art antic a la cartoixa de Montalegre», p. 234.

124. Gaietà BARRAQUER, *Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 221 recull que els quadres eren molt bons i pintats per un cartoixà sobre assumptes de la Sagrada Escriptura.

125. Ezequiel GORT JUANPERE, *Història de la cartoixa d'Escaladei*, p. 399. També se li ha atribuït un petit quadre de temàtica cartoixana del Museu Episcopal de Vic (Joan Ramon TRIADÓ, *L'època del barroc: segles XVII-XVIII (Història de l'art català, vol. 5)*, Barcelona, 1984, p. 110-112).

al voltant de la qual s'edificà la cartoixa, fa suposar que alguna cosa hi ha al darrere que va més enllà d'una simple tradició oral.

Creiem que aquesta localització és coherent, ja que no afecta l'espai on la cartoixa fou bastida *ex novo* durant el segle XV –fonamentalment església, claustre, cel·les, claustret, capítol i refetor– i, per tant, podia servir com a dependència auxiliar durant els llargs anys que durà la construcció inicial. Ara bé, la recerca arqueològica ha trobat vestigis datats a mitjan segle XIV a la façana septentrional de la cartoixa, prop de la torre cilíndrica,¹²⁹ que també s'ha considerat anterior a l'arribada dels cartoixans a la vall. Tot plegat augmenta la complexitat d'identificació del mas original, un aspecte que sobrepassa els límits del present treball.

És necessari advertir que a l'àrea de serveis no es pot ser tan exacte com a la resta de la cartoixa, perquè no tenim referències gràfiques que s'aproximin a la situació de l'any 1731. No tan sols la zona fou objecte d'importants reformes des de la confecció del plànol de mitjan segle XVII, sinó també amb posterioritat. Algunes dependències que apareixen a la descripció no són ni a la planta del segle XVII ni a la de 1835, ja que es tracta d'una situació de transició. A més, una altra dificultat afegida és que, en un altre tret distintiu, hi ha més d'un nivell constructiu que no es reflecteix a les plantes conegudes.

La zona de serveis va ser ampliada durant el segle XX, un cop arribada la comunitat francesa procedent de la Grande Chartreuse, al sud de l'antiga torre d'entrada. S'hi edificà una hostatgeria per a dones, una capella exterior i un pati d'obediències que reuneix estable, fusteria, forn i altres dependències on treballaven els llecs.¹³⁰ Aquesta necessitat va sorgir com a conseqüència de l'alienació de la Conreria com a part del monestir, ja que antigament s'hi albergaven aquestes obediències.

Torre d'entrada i porteria

Ben visible des dels voltants, la torre d'entrada de Montalegre, de cinc

126. Francesc MIRALPEIX I VILAMALA, «Montalegre i els pintors catalans...», p. 515.

127. Seria el cas del cos situat entre el pati central i el refetor, que s'ha considerat del segon quart del segle XVIII, quan ja existia en el plànol datat abans de 1666 (Irenée JARICOT, *La cartuja de Santa Maria...*, p. 64, i Xavier PÉREZ GÓMEZ, «Sis segles d'història de la cartoixa de Montalegre (1415-2005)», a *Actes del XXIII Congrés*, p. 497).

pisos, era l'únic accés al recinte. Malauradament ha perdut l'impactant efecte que devia causar, ja que després del període desamortitzador ha quedat reduïda a menys de la meitat d'alçada, per la qual cosa pràcticament no sobresurt respecte de la resta de la façana meridional. Afortunadament, queda com a testimoni el fresc del capítol, que testimonia un reulat origen, i els gravats del segle XIX. Gràcies a la descripció ens assabentem que les teules de la coberta piramidal eren verdes i marrons. Cal fer notar que aleshores era l'únic element que quedava per sota de la línia marcada pel pati i els murs meridionals de les cel·les dels claustres. El portal de contacte amb l'exterior era al costat de llevant, mentre que el nord donava directament al pati central.

Com hem comentat anteriorment, a l'alçada de la torre hi havia un primer cos, avui desaparegut com a conseqüència de l'ampliació del pati cap a ponent, amb un portal anomenat dels hostals. Creuat aquest portal, una sala permetia accedir al nord a la cel·la del porter, localització coincident amb la del plànol de mitjan segle XVII. Sobre d'aquesta sala, n'hi havia una altra des de la qual es podia pujar a la torre. No sembla, però, que s'aprofitessin els pisos de la torre per a cap funció específica.

Amb el projecte d'endarrerir la façana de l'edifici dels hostals, la cel·la del porter desapareixia i esdevenia pati, raó per la qual hom la volia situar al costat occidental de la torre d'entrada, al sud del pati. Per tant, el que es perdia amb el desplaçament de la façana es guanyava construït a ponent de la torre. La nova cel·la tindria entrada per un saló de nova construcció, comptaria amb hort i amb una cambra «per a tallar y tenir lo pa per la charitat, ab sa golfà capàs» (p. 30). Des de l'hort s'accediria, a ponent, a una nova capella exterior pensada per dir missa a les dones. Per tant, si fins ara participaven del culte a la capella del Roser, convenient separades per una reixa, la idea projectada era disposar d'un espai específic amb aquesta finalitat prop de l'entrada. Al costat de la capella, una dependència per a gallines o un altre ús que es considerés convenient. Tot indica que aquest projecte, expressat en la descripció de 1731, que consistia a situar les dependències de la porteria al costat de la torre, en un espai fins aleshores no ocupat, va realitzar-se.¹³¹

Hostatgeria

Quan es traspassava el portal dels hostals, com hem analitzat anteriorment, en primer lloc hi havia una sala. A continuació, una porta comunicava

a ponent amb una estança que al sud tenia una dependència per a la neu i al nord, hostals. Si es continuava avançant cap a l'interior de l'edifici, hi havia un celobert. Aquest pati interior comunicava al sud amb la secreta del porter –desapareixia amb la construcció de la nova cel·la–; a l'est, amb la fusteria vella i, mitjançant una escala, amb els hostals vells.

Si a la planta inferior hi havia una sola dependència dedicada a hostal –els «hostals de baix» de la descripció–, la primera planta estava dedicada quasi totalment a hostatgeria. Damunt de la sala d'entrada des del pati hi havia els hostals nous, amb finestres a la façana. Malgrat el qualificatiu de nous, estaven en projecte de remodelació, ja que el desplaçament de la façana cap a ponent els afectava directament. A l'interior, amb accés des del celobert, hi havia els hostals vells, amb un sala, una cambra per a l'hortolà, tres per a mossos i una latrina. Ocupaven la part superior de la fusteria vella. Mentre que la part davantera de l'edifici hi havia una altra planta superior, al damunt dels hostals nous, això no era així per a la part interior de l'edifici, de manera que els hostals vells estaven coberts directament amb teulada.

El document especifica a bastament tot els elements que hi havia a disposició dels hostals del monestir. S'hi inclou des de coberts i estovalles fins a roba de llit, taules i cadires.

Quins eren els plans de futur per a aquest espai? Amb la projectada eliminació de la cel·la del porter, els hostals de la planta inferior quedaven a tocar de la façana i augmentaven una mica la seva superfície en incorporar part de la cel·la esmentada. El portal projectat, completat el 1750 tal com indica la inscripció de la llinda, s'havia de situar al nivell de l'estança anterior al celobert. També es volia eliminar la dependència per a la neu i convertir la fusteria vella en cambres per als mossos.

Al pis superior, al qual s'hi accediria per una escala del pati interior, s'hi construiria un saló anàleg al del pare conrer i s'adaptaria la resta dels hostals vells perquè fossin utilitzats per hostes en lloc dels mossos, els quals passarien a la planta baixa, com hem vist. A més, s'havia projectat afegir-hi un tercer pis. Per sobre del nou saló hi hauria una estança, de la qual no s'especifica l'ús, mentre que damunt de les cambres per als hostes, hi hauria un espai dedicat als malalts.

Cap menció al gran llanternó que avui corona aquest edifici i que tampoc apareix en els gravats anteriors al 1835. El fet que aparegui en

128. Frederic RIBAS I MASSANA, «La cartoixa de Montalegre al segle xv», a *Studia monastica*, 18, vol. 2 (1976), p. 383-384.

fotografies de final del segle XIX,¹³² situa la seva construcció en la remodelació que hi va fer Francesc Coronas, el comprador del monestir en la subhasta estatal posterior a la desamortització (1843), el qual fixà la seva residència a l'hostatgeria. Aquest origen tenen també els balcons oberts a la façana, gens concordants amb l'austeritat cartoixana.

En conclusió, Montalegre hostatjava els visitants externs als hostals de la planta baixa i de la part davantera del primer pis, mentre que els mossos s'allotjaven als hostals vells, al primer pis de la part posterior. La reforma projectada no augmentava significativament la capacitat d'allotjament, però es donava un ús més racional a l'espai amb l'eliminació de dependències alienes a la funció d'hostatgeria, com la fusteria i la cambra de la neu. Els canvis passaven per enviar els mossos a la planta baixa, remodelar la primera planta amb la construcció d'un saló i cambres per als hostes. La construcció d'un tercer pis per sobre del nou saló i dels hostals vells compensava la pèrdua d'espai per l'eliminació de la part davantera de l'edifici.

Estances per al conrer i per al procurador de Barcelona

Al nord dels hostals, hi havia dos portals més que eren, per ordre, el del corral de la cuina i el del menjador dels mossos. Sobre aquestes dues dependències, hi havia estances per al conrer i per al procurador de Barcelona, habilitades durant aquells anys i que ocupaven dos pisos. Hi havia, per tant, tres nivells, tal com hem vist en els hostals nous i en el projecte de remodelació dels vells.

Les dependències específiques per al conrer estaven formades per un saló i una estança —«aposiento» en el document— al primer pis, i dues habitacions de les mateixes dimensions al pis superior. El pare procurador de Barcelona només disposava d'una estança i la corresponent golfa que estava al pis superior.

Quant al saló del conrer, la descripció aporta detalls suficients per fer-nos adonar que es tractava d'una sala elegant, rica i decorada, de la qual es diu explícitament que els hostes hi menjaven, per la qual cosa s'hi havia portat una taula des de la prioria. Ara bé, tot i que no es mencioni de forma directa, aquest saló devia servir perfectament com a lloc de reunió

129. David GALÍ I FARRÉ; Àlvar CAIXAL I MARIA; Lluís CUSPINEDA I FONT, «Les intervencions...», p. 273.

130. Irenée JARICOT, *La cartuja de Santa Maria...*, p. 55.

del pare conrer amb aquelles persones amb qui forçosament havia d'entrar en contacte per raó de la seva obediència, ja que era l'encarregat, juntament amb el procurador de Barcelona, de tots els lligams de la cartoixa amb el món exterior. Certament, trobades amb persones d'una certa rellevància, ja que els contactes quotidians es produïen a la Conreria, lloc de treball ordinari del conrer. No es pot descartar tampoc que el conrer l'utilitzés com una habitació de treball, a manera de despatx, on devia revisar tots els afers administratius quan fos a la cartoixa.

El saló comptava amb divuit cadires, prestatges de vidre, quadres, mapes de Catalunya i de Mogoda –la principal propietat dels cartoixans, al Vallès–,¹³³ taules, un bufet i altres elements decoratius, com un Nen Jesús de cera. El saló i la seva golfa disposaven cadascun de tres finestres a la façana principal. L'accés a les estances del conrer i procurador no es feia des del corral de la cuina i el menjador dels mossos, que estaven just a sota, sinó mitjançant una escala a la sala d'accés a la cuina.

De la resta de dependències, ben poca cosa se'n diu. Es dedueix que les habitacions del conrer i del procurador de Barcelona, amb les corresponents golfes, estaven situades a la part interior de l'edifici. La pregunta sorgeix d'immediat: quin era l'ús d'aquestes dependències? ¿Eren la residència habitual del procurador i conrer quan anaven a Montalegre? ¿No s'allotjaven a les cel·les del claustre?

Si bé a la descripció de les dependències del conrer i procurador de Barcelona no apareix en cap moment la paraula cel·la, sinó «aposiento», en una altra part del document es fa referència clarament a les cel·les del pare conrer i procurador noves (p. 31). A més, hi ha un esment a la cel·la vella del conrer, a la part dels hostals nous. Què se'n pot extreure, d'aquestes dades?

La nostra opinió és que l'estança del conrer era el lloc de residència habitual del conrer, mentre que la del procurador de Barcelona era preferentment de treball, malgrat que no es pugui descartar que també fos l'allotjament ordinari. Ara bé, com que les sales no tenien l'estructura i la disposició de la resta de cel·les, la denominació és ambigua en el text, que les qualifica habitualment d'estances, tot i que també utilitza el mot cel·la per referir-s'hi.

131. Al costat de la torre, s'hi compten quatre dependències, dues de quals, les de l'extrem, corresponen a una capella i a una sagristia. En el projecte explicat el 1731 serien la cel·la del porter, l'hort o l'estança per a guardar pa, la capella i una dependència per a les gallines que, amb el temps, realitzaria funcions de sagristia.

En el cas del conrer, la ubicació tant de les noves estances com de l'antiga cel·la era prou adequada, ja que sovint havia de sortir per anar a la Conreria o a d'altres propietats. S'evitaven així les interferències entre els horaris d'aquest oficial amb la resta de la comunitat. Per exemple, el conrer allargava més el son, ja que assistia a matines a la Conreria a les tres de la matinada, quan la resta feia hores que s'havia llevat per a aquesta hora canònica.

La situació del pare procurador de Barcelona era diferent, ja que residia de manera habitual a la capital catalana, a la procura que Montalegre tenia al carrer de Copons.¹³⁴ A diferència del conrer, que es desplaçava a llocs propers, el procurador de Montalegre no residia habitualment a la cartoixa. L'allotjament del procurador era una qüestió, per tant, relativament esporàdica. El fet que, a diferència del conrer, no consti l'existència d'una cel·la vella del procurador de Barcelona, indueix a creure que tingués la cel·la a l'àrea eremítica. De fet, quan el procurador de Barcelona restava a la cartoixa, de ben segur que seguia el mateix horari que la resta de la comunitat, raó per la qual no hi ha cap motiu pel qual no hagués de tenir la cel·la al voltant dels claustres.

Ara bé, podia resultar molt útil que disposés d'una estança específica on desenvolupar de manera més apropiada la seva obediència durant les hores de treball. Així, possiblement s'aprofità la remodelació de l'edifici de ponent del pati central per bastir-ne una amb golfa. ¿I quin lloc més adequat que ben a prop de les estances del conrer, a qui havia de posar al corrent de les gestions realitzades a Barcelona i de qui havia de rebre també notícies sobre els afers econòmics de la cartoixa?

Cuina i dependències auxiliars

La resta de l'edifici a ponent del pati principal, per sota de les estances del conrer i procurador de Barcelona, eren ocupades per dependències auxiliars relacionades amb el menjar: menjador dels mossos, corral de la cuina, celler de l'oli i una cambra petita per trencar ametlles. També hi havia una mola per a escatar el peix, una altra per a la verdura, cossis per a fer la bugada de la cuina i latrines per al servei. Aquests espais estaven comunicats entre si mitjançant un pati interior, anomenat «celobert de la cuyna del safareitx» o «pati del safareitx de la cuyna», que es trobava després de l'escala per la qual es pujava al saló del conrer. Un passadís comunicava el celobert de la cuina amb el corral. Tota aquesta zona estava força canviada des de mitjan segle XVII i només el celobert de la cuina i el celler de l'oli es mantenien. Cal tenir present que ja s'havia produït

l'alineament de la façana de l'edifici amb el corredor de la cuina.

A la cuina, s'hi podia accedir de dues maneres. En primer lloc, la sala que comptava amb l'escala per pujar al saló del conrer, hi tenia accés pel costat nord. També hi havia la possibilitat d'entrar-hi directament a través d'un portal obert en el corredor de la cuina. Al costat sud, la cuina disposava de dues cel·les per als ajudants del cuiner i una porta cap al celobert. Les cel·les estaven una sobre l'altra, de manera que per a entrar a la superior era necessari pujar per l'escala del saló del conrer. Al costat del corredor, hi havia un pedrís per posar-hi plats i al costat oposat, els fogons i un forn. Al costat nord, dues piques de jaspi amb les corresponents aixetes, un taulell amb armari a la part inferior, i una porta que donava accés a un rebost. Aquesta cambra, adjacent al capítol dels frares, tenia la mateixa amplada que la cuina. Al pis superior, hi havia dues estances, una de les quals al damunt i amb les mateixes dimensions que el rebost. Sobre la cuina hi havia un terrat.

El document inventaria tots els estris de la cuina: paelles, cassoles, graelles, perols, casseroles, casses, escumadores, una naveta, olles, plats, pitances, platets, escudelles, plates i batedores.¹³⁵ Lògicament, tenia la grandària proporcional al nombre de comunitaris, que l'any 1731 ascendia a 48 (28 monjos, 14 frares i 6 donats), per la qual cosa hi havia una cinquantena de pitances i escudelles. També es detalla el contingut del celler de l'oli, que comptava amb vuit piques i sis gerres, amb una capacitat total d'uns 8.500 litres.¹³⁶ Al celler del vi, situat a la planta baixa de l'edifici nord, hi havia 21 bótes, amb un total aproximat superior als 11.000 litres de capacitat.

Cel·les per a frares

Fins al moment, hem localitzat tres cel·les per a frares a l'àrea de serveis: la del porter, que havia de ser traslladada al costat de la torre d'entrada; i dues per als ajudants de la cuina, una de les quals en el pis superior. També en aquest pis, sobre l'estança del peix, hi havia dues cambres per als mossos de la cuina.

Dues altres zones de la cartoixa concentraven l'allotjament per als frares de la comunitat. La més coneguda a la bibliografia, i actualment encara amb aquest ús, és la corresponent a l'edifici al nord del pati central,

132. La referència més antiga del llanternó que hem trobat és de 1884 (Modesto FOSSAS Pi, *Cartuja de Montalegre...*, p. 6).

on l'any 1731 hi havia sis cel·les. Però encara n'hi havia més: quatre sobre el corredor de la cuina i quatre més sobre el capítol dels frares i capella de sant Nicolau. Excepte la del cuiner, que estava sobre el corredor de la cuina, la resta era per a frares que treballaven fora del monestir, especialment a la Conreria. Una porxada unia les cel·les que hi havia sobre el capítol i capella de sant Nicolau amb el terrat de la cuina. Per a pujar a aquestes cel·les hi havia una escala al nord de la capella de sant Nicolau. Per tant, es comptabilitzen un total de disset cel·les l'any en què Montalegre comptava amb catorze frares i sis germans, un dels quals novici, la qual cosa permet suposar que hi devia haver algun germà que s'allotjava en alguna altra dependència, dins o fora del monestir.

El cos situat al nord del pati tenia tres pisos. A l'inferior, i de ponent a llevant, hi havia una estança sota de la qual hi havia el celler, un estable i el rentador dels hàbits. En el pis superior, hi havia les sis cel·les per a llecs, la farmàcia i la rebotiga, que es devia utilitzar com a magatzem o laboratori de la farmàcia. El nivell superior era format per les golfes de les cel·les, de la farmàcia i de la rebotiga. A l'estable i al rentador, s'hi accedia directament des del pati per sengles portals. A la resta de dependències, per un portal que hi havia, a la dreta, només travessada la nova porta que comunicava el pati amb el corredor de la cuina. Una escala pujava fins al primer pis, on un passadís permetia entrar a les cel·les, farmàcia i rebotiga.

A banda dels dos portals per a l'estable i el rentador dels hàbits, la façana comptava amb quatre finestres petites per a il·luminar l'estança sobre el celler, vuit finestres amb gelosia verda per a les cel·les, botiga i rebotiga, i vuit més, vermelles amb línies blanques, per a les corresponents gelosies.

Respecte a aquest edifici situat entre el pati i el refector, el plànol de mitjan segle XVII el mostra més curt, ja que no arribava fins al corredor de la cuina, només donava cabuda a quatre cel·les i no hi ha cap menció al celler. Per tant, durant la segona meitat del segle XVII o, a tot estirar, al principi del segle XVIII, aquest edifici s'allargà cap a ponent, la qual cosa va permetre augmentar en dos el nombre de cel·les i construir el celler.

133. Molta informació sobre la relació històrica entre Montalegre i Santa Perpètua de Mogoda es pot consultar a Fermí VINYALS I ROVIRA, *Història de Santa Perpètua de Mogoda*, Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda, 1994. Sobre un episodi conflictiu entre els cartoixans i els habitants de la població una vintena d'anys abans de la redacció del document que és objecte de l'estudi, vegeu Carles DÍAZ MARTÍ, «Lluita antisenyorial a Santa Perpètua de Mogoda a la fi de la Guerra de Successió», *Pedralbes*, 26 (2006), p. 353-380.

L'EXTERIOR I LA CONRERIA

El monestir estava circuit per una muralla d'uns cinc metres d'alçada, excepte el costat oriental i una part del septentrional en què no n'hi havia per la proximitat de la muntanya. S'arribava a la torre d'entrada després d'un passeig de xiprers, al principi del qual hi havia una creu. Aquesta creu marcava el límit de l'extensió de l'hort, tancat per una paret, que s'allargava a migdia del claustre vell. Hi havia la intenció de desplaçar la paret per incloure unes figueres que quedaven fora.

Quant a la torre de planta circular que hi ha a l'angle nord-oriental del claustre vell, el document només en fa una breu menció, sense donar cap informació sobre l'ús que tenia. A tall d'hipòtesi, ¿no es pot suposar que no tenia cap funció especial, atès el nivell d'informació del document? Com que els estudis arqueològics indiquen un origen anterior a la construcció de la cartoixa,¹³⁷ s'ha suggerit que formava part del mas Rovira. Ara bé, si el mas Rovira estava situat on indica la descripció de 1731, o bé era una torre exempta o bé era d'algun altre mas. Tanmateix, sembla que les raons per mantenir-la al segle xv ja havien desaparegut al cap de tres segles, sobretot després de l'ampliació del claustre a llevant.

Al cim de la vall on estava assentada la cartoixa, s'alçava la Conreria, que fou la seu de Montalegre fins que van acabar les obres del monestir a mitjan segle xv. Les conreries són el edificis on hi ha les obediències que, a causa del soroll i brogit propi de les activitats que s'hi desenvolupen, s'aparten del recinte monàstic per preservar l'imprescindible silenci dels monjos. Prenen el nom del conrer, que era el monjo encarregat per la comunitat per ocupar-se dels afers temporals. Conrer procedeix de conrear perquè aquesta feina era fonamentalment de tipus agrícola quan l'orde va néixer i expandir-se durant l'Edat Mitjana. Montalegre es relacionava amb el seu entorn immediat a través de la Conreria, que tenia totes les característiques d'una explotació agrícola.

A diferència de la cartoixa pròpiament dita, la Conreria no tornà a tenir ús monàstic després del període desamortitzador, tot i que l'orde en recuperà la propietat l'any 1902 per evitar les molèsties que els estadants provocaven a la comunitat. Fou lloc d'estiueig i esbarjo fins que l'any 1932 els cartoixans cediren la casa a l'Ajuntament de Badalona, perquè fos un sanatori antituberculós, inaugurat oficialment pel president de la República,

134. Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 236.

Juan Negrín (1937). Un cop finalitzat el conflicte bèl·lic, l'edifici fou cedit a l'arquebisbat de Barcelona, que hi féu la seu del Seminari Menor. Des de 1998, la Conreria ha esdevingut una casa de colònies regentada per la Fundació Pere Tarrés.¹³⁸

Pel seu caràcter auxiliar respecte al cenobi, poques notícies ens han pervingut de la seva història. De fet, es pot dir que el més important per conèixer l'edifici és el fresc de la façana del capítol, el gravat de la *Maisons de l'ordre de Chartreux* i les impressions recollides pel baró de Maldà en un visita l'any 1799. A partir d'aquestes dades, Lluís Martínez considera que l'edifici es construí el 1568 –data que apareix a la llinda d'una finestra de la façana principal– i que a final del segle XVIII fou objecte d'una important reforma, ja que amenaçava ruïna. Amb aquesta hipòtesi s'explicarien les poques diferències entre els dos testimonis gràfics i les referències a noves obres del baró de Maldà. Seguint Martínez, l'edifici, de dos pisos, s'estructurava al voltant d'un claustre que també tenia dos nivells.¹³⁹ L'església estava situada en el costat occidental del casal, amb la nau en direcció perpendicular. Les múltiples intervencions fetes després de 1835 dificulten extraordinàriament la identificació de l'edifici bastit pels cartoixans.

El document de 1731 no dóna un nivell de detall suficient per a recompondre l'estructura arquitectònica de la Conreria, per la qual cosa no és possible ni confirmar ni refutar la hipòtesi anterior. Tanmateix, sí que aporta un conjunt d'informacions prou valuoses. En primer lloc, i a diferència del que ha sostingut part de la bibliografia, a la Conreria no hi dormien habitualment ni el conrer ni els frares conversos. Ja hem vist com a la cartoixa hi havia cel·les suficients per a tots ells i la distància entre els dos edificis, uns cinc minuts, no impedia que els que treballaven a la Conreria s'allotgessin amb la resta de la comunitat. Les úniques estances amb caràcter residencial que apareixen a la descripció de 1731 són per als mossos i per als hostes.

Els frares llecs destinats a la Conreria eren el porter, el majoral, un cuiner de la cuina del purgatori, un forner i, ocasionalment, un ajudant de forner, tots sota la direcció i comandament del pare conrer. Assistien a matines a la tres de la nit, més tard que la resta de la comunitat, a l'església de la Conreria.¹⁴⁰ L'església, d'una sola nau i sense capelles, com totes les cartoixanes, tenia el retaule renaixentista de Jaume Bazin que havia

135. Desconeixem el significat de la paraula *salsiró* (p. 28). L'única accepció trobada al Diccionari català-valencià-balear és “botifarra prima”.

presidit l'altar major del monestir abans de la substitució pel barroc de Pere Costa. Com que el sagrari de la Conreria estava al davant, el retaule s'havia hagut de situar al revés de com estava al lloc original.

L'església havia de tenir unes dimensions reduïdes, sobretot tenint en compte que el baró de Maldà la qualifica de capella.¹⁴¹ Hi havia un cor compartit pel conrer i els frares, amb un total de dotze cadires, sis per costat. Una barana separava el cor de la resta de la nau, on els mossos podien assistir als oficis asseguts en bancs que rodaven les parets.

A la Conreria, hi havia aleshores hostatgeria per a mossos i visitants, forn, corderia, fusteria, majoralia, sabateria, ferreria, porteria, graners, celler, cuina de l'infern i un saló per al pare conrer.

L'hostatgeria comptava amb un mínim de vuit llits. Es diferenciaven els hostes en categories: nobles, mitjans i ordinaris. A banda, hi havia habitacions per als mossos. Els graners estaven sobre l'església. En els cellers hi havia 39 bótes, 4 cups, 5 premses, 22 portadores i 16 barrals, amb una capacitat total aproximada superior als 63.000 litres de vi, més de 7 vegades superior al celler de la cartoixa.

A la cuina de l'infern –el nom potser ve del fet que s'hi guisava carn, aliment que els cartoixans tenien prohibit–, s'hi preparaven els àpats per als mossos i criats. En el document s'inventaria el parament de taula de què disposava l'esmentada cuina. De la resta de dependències, se n'informa que estaven ben proveïdes dels estris necessaris per al seu servei.

CONCLUSIONS

L'anàlisi de la descripció de la cartoixa de Santa Maria de Montalegre corresponent al llibre de l'estat de la casa del 1730 ha permès aprofundir en el coneixement d'aquesta casa religiosa. Han estat moltes les dades inèdites que han anat sorgint de les planes de l'esmentada descripció, algunes de les quals han confirmat o rebutjat hipòtesis que la bibliografia específica havia formulat a partir d'indicis.

Una de les fites més importants ha estat la identificació de tots els

136. La suma de la capacitat de les piques i gerres suma 69,5 càrregues i 40 quartans. Com que el document informa que la suma correspon a 70 càrregues i 25 quartans, es dedueix matemàticament que una càrrega equival a 30 quartans. Amb aquesta equivalència resulten coherents en el document les mesures trobades als diccionaris (1 càrrega ~ 120 litres, 1 quartà ~ 4 litres), que han servit de base del càlcul de la capacitat total en litres.

espais que hi havia en el monestir. Cal destacar l'advocació i ubicació de les setze capelles –inclosos els dos capítols i les del claustre gran i la prioria– i les múltiples estances que poblaven l'àrea de serveis, especialment les que hi havia en els pisos superiors, com les cel·les dels frares damunt de la cuina, els hostals, les dependències del conrer i procurador de Barcelona i les habitacions per als mossos.

Gràcies a la comparativa de les dades de 1731 amb l'extraordinària planta conservada en pergami de mitjan segle XVII i del plànol publicat per Gaietà Barraquer i que representa la situació posterior a la desamortització de Mendizábal (1835) s'ha pogut seguir l'evolució constructiva del monestir. A banda del ja conegut acabament del claustre de llevant, s'ha pogut detallar altres intervencions realitzades durant la segona meitat del segle XVII i primer terç del XVIII: ampliació del capítol conventual, reformes en la prioria, trasllat de la cel·la del sagristà del costat del refetor a l'angle nord-occidental del claustre i construcció, en l'espai alliberat, de tres noves capelles, i la construcció davant la façana de l'església de la capella de la Immaculada Concepció.

Una de les obres més ambicioses, la reestructuració de l'àrea de serveis, estava en aquells moments en desenvolupament. Fins al moment, s'havia ampliat l'edifici nord del pati central i la meitat del de ponent. La reforma havia de continuar en aquest mateix edifici a la part més propera a la torre d'entrada. Les indicacions sobre aquest projecte coincideixen amb la configuració que es troba l'any 1835. Els únics grans espais que escapen a la situació i projectes de 1731 es redueixen pràcticament a les obres a llevant del pati central, amb l'ampliació de la prioria –també en direcció sud, sobrepassant la muralla–, la construcció d'un atri al passadís d'accés als claustres i una altra dependència al nord de l'atri, que tenia funció de farmàcia a principi del segle XIX. Com a conseqüència s'han pogut identificar i datar de manera aproximada les obres realitzades en un període de gairebé dos segles, des de mitjan segle XVII fins al 1835.

D'aquesta manera es completa la història d'aquest singular edifici, del qual ja es tenia un coneixement força precís del primer període constructiu, a la primera meitat del segle XV. La part més desconeguda correspondria a l'evolució durant el segle XVI i primera meitat del segle XVII. Tanmateix algunes dades permeten conjecturar que en bona part del XVI no s'hi devien fer obres importants, i que a final del XVI i principi del XVII s'amplià el monestir pel seu angle nord-occidental, amb la construcció de les capelles fosques, la capella del Roser, la capella de sant Nicolau i el capítol dels

137. De fet, a través d'un conjunt d'actuacions arqueològiques s'ha datat la

frares.¹⁴²

Una altra aportació important ha estat l'enumeració de tots els objectes de valor artístic i religiós custodiat a la cartoixa, principalment a l'àrea cenobítica. S'ha revelat la rica decoració de l'església, capelles i capítols, com també les relíquies i peces d'art guardats en els armaris de la sagristia. A més, s'ha pogut identificar l'obra de tres pintors de l'escola d'Escaladei: Ramon Berenguer, al claustre; Lluís Pasqual, a les capelles fosques; i Joaquim Juncosa, al sagrari. També han quedat documentats tres retaules barrocs de Pere Costa —el retaule major, el de la capella de les Esposalles i el de la capella del Roser— i un altre de Josep Sunyer.

Totes aquestes dades confirmen el que ja havíem conclòs en un altre estudi dedicat a l'anàlisi de la comunitat cartoixana en el període 1713-1732 i és que Montalegre va tenir un període d'esplendor durant la primera meitat del segle XVIII. No tan sols hi va haver un augment considerable de vocacions, sinó que també s'hi percep una acció constructiva important, fruit d'un innegable creixement i d'un indubtable interès per deixar constància de les accions dutes a terme. Tot i que possiblement les bases d'aquesta puixança es puguin remuntar a períodes anteriors, com l'ampliació del claustre posa de manifest, si un nom és el protagonista d'aquest període de creixement és el del prior Agustí Massot.

Altres dades interessants, com els objectes de les cel·les i la prioria, els conversos que treballaven a la Conreria o la vegetació dels patis claustrals, entre moltes d'altres, completen aquest extraordinari document, que constitueix una autèntica finestra al passat d'un edifici que, per la seva pròpia naturalesa monàstica, restava i resta tancat al món exterior.

APÈNDIX DOCUMENTAL¹⁴³

1731 gener 8. Santa Maria de Montalegre

Descripció detallada de la cartoixa de Santa Maria de Montalegre a l'inici

torre a mitjan segle XIV (David GALÍ I FARRÉ; Àlvar CAIXAL I MARIA; Lluís CUSPINEDA I FONT, *Les intervencions...*, p. 273).

138. Un resum de totes les etapes històriques de la Conreria a Xavier PÉREZ GÓMEZ, «Breu història de la Conreria», a *Notes*, 11 (1997), p. 59-67.

del llibre de l'estat del monestir corresponent a l'any 1730.

AHCB, *Patrimonial*, VII-8, p. 1-33.¹⁴⁴

Per comensar-se llibre nou de l'estat de la casa en lo present any, se posarà molt en particular tot lo estat de ella. Y per ço, se comensa a posar per lo any fou fundada, que fou en 1415 (consta en lo tomo primer de la recopilació de las cartas del capítol general que se guarde en la prioria, en la carta del present any *ibi*: *Pro priore domus Montishilaris, ut Deus in nova fabrica et aliis agendis eum dirigat. Pro dicta domo dicatur in [p.2] qualibet domo ordinis una missa de Beata Maria in conventu cum oratione Praetende famulis tuis, et cetera. Priori domus Montishilaris non fit misericordia*).

Est any de 1415 ab autoritat apostòlica, la casa de Sant Jaume de Vall de Paradís o la cartuxa de Terraça, fundada per dona Blanca de Centelles als 8 dels idus de febrer de 1344, com consta del registre de l'archiu, títol del Vallès nº 1, carta 1, fundada, dic, prop la vila de Terraça, fou transferida a una casa baix la invocació de la Mare de Déu de Montalegre, situada en la parròquia de Sant Ciprià de Tiana, diòcesis de Barcelona, a la part de orient distant de dita ciutat poch més de dos llegües. La qual casa de Montalegre, primerament, la habitaren unas devotas donas baix la regla de sant Agustí vivint.

Segonament, possehiren dita casa lo reverent prior y canonges regulars, vulgarment dits de santa Eulàlia del Camp de Barcelona, los quals als 14 de mars de l'any 1399 la donaren en enfiteùsim a la senyora Blanca, muller de Pere de Pla, militar de Barcelona, donant per entrada 250 florins de or de càmara de Aragó, y a prestació¹⁴⁵ de dotse diners de cens annual en la festa de Pasqua de Resurrecció del Senyor pagadors. Després, a 20 de febrer de 1401, dona Violant, filla de dits Blanca y Pere de Pla, cònjuges, cedí la dita casa de Montalegre a favor del reverent Arnaldo de Torrevella, hermità, per lo mateix dit preu de 250 florins y ab lo gravamen de dit cens. Després, a 8 de febrer de 1409, lo dit Arnaldo, hermità, ab gratuïta donació per amor de Déu y en obsequi dels pobres, cedí la dita casa de Montalegre en favor dels administradors del sant y real Hospital de Barcelona, nomenat de Santa Creu.

Finalment, los dits administradors vengueren la mateixa casa al venerable pare don Domingo de Bonafè, prior, y convent de Sant Jaume de Vall de Paradís, prop de Terraça, orde de la cartuxa, per preu de set mil sous barcelonesos, ço és 350 lliures .. sous, en lo die 16 de febrer de l'any 1415. Y en lo mateix any, antes de la celebració del [p. 3] nostre capítol general, fou feta la present

139. Lluís MARTÍNEZ MARTÍNEZ, *La Conreria de Montalegre*, p. 94-99.

140. Dades anàlogues a les de 1716 (Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Las casas de religiosos...*, vol. I, p. 228).

141. Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, *Badalona en las postrimerías...*, p. 148.

translació (consta tot lo sobredit més llargament del registre de las escripturas de l'archiu de la present cartuxa de Montalegre, en los títols de Sant Fost nº 4, de Tiana nº 1, de privilegis apostòlichs nº 14, carta 2, *post medium*).

Y per ser esta casa de Montalegre la mateixa que la de Vall de Paradís, per ço se li done la antiguedat de dita casa de Sant Jaume de Vall de Paradís (consta de la ordinació del capítol general de l'any 1415. *Ibi ordinationes: Domo Sancti Jacobi Vallis Paradisi, prope Terraciam, certis*¹⁴⁶ *ex causis de licentia summi pontificis Benedicti 13 et capituli generalis nostri, dimissa, et de eisdem licentiis translata in montem Beatae Mariae Montishilaris, alias de Montalegre, in territorio barcinonensi. Ipsam domum Montishilaris per presentes ordini nostro incorporamus in ordine et loco ubique quo erat ipsa domus Sancti Jacobi Vallis Paradisi, ante praedictam translationem. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen. Jesus*).

En lo any 1433, a la dita casa de Montalegre, ab auctoritat apostòlica, fou unida e incorporada la casa y cartuxa de Sant Pau de la Maresma o de Marina ab tots sos béns (consta en lo registre privilegis apostòlichs nº 6, cartas 1, 2 y 3). La qual cartuxa de Sant Pau del Maresme fou fundada per lo il·lustre senyor don Guillem de Mongrí, sacristà de la seu de Gerona, a 16 de las kalendas de febrer de 1269 (veges lo registre Maresme, nº 1, carta 10).

Està, pus, casa y cartuxa de Montalegre fundada en lo mitg de l'ascenso de dit mont de Montalegre, en lo present any 1731, y dit die se troba en la forma següent y ab los béns se dirà. Trobe's, pues, edificada conforme la delineació fet en pla y en alt en lo any 1729, que se guarde en la prioria, per fra Jaume Parès, religiós convers profés de la mateixa casa (y lo que està en dita delineació en pla pintat en vermell és tot lo que ja està edificat; lo que està pintat en groch és lo que falta a edificar-se per a estar [p. 4] conforme ha de estar per estar ab tot compliment).

Té dita cartuxa, lo primer, en son entrant, una gran torra quadrada y molt alta que serveix de porteria, ab dos portals de pedra picada, y ella és tota de cal y canto, ab sinch sostres, y la taulada piramidal coberta de teulas verdas y pardes envernissades. Segueix un gran pati, de a hont hi ha portals per entrar als claustros grans: un de gran de pedra picada y altre de petit de pedra picada per entrar a la prioria (assò és a la part de orient a l'entrar). A la part de occident, lo portal dels ostals, de pedra picada; lo del corral de la cuyna, també de pedra picada (y los dos són grans); y un portal ordinari de pedra picada, que és del manjador dels mossos.

Y demont de lo dit lo primer cos, hostals nous, a hont se ha de fer un saló com lo nou del pare conrrer, ab dos finestras grans, las mateixas ara hi són. Y després, al costat de eix, demunt del portal del corral y menjador dels mossos, lo saló nou del pare conrrer, ab tres finestras de pedra picada grans. Y demunt del saló, una gran golfa ab tres finestras de rejola pintades demunt de las de pedra, y la taulada ab son ràfech¹⁴⁷ y tortugada, y la paret allissada

y blanquejada ab pinsell.

A la part de tremontana està, lo primer, lo portal nou de pedra picada y gran, ab las portas pintades de vert, que va per lo corredor de la cuyna a la iglésia. Demunt del portal, una o de pedra picada ab un frontispici de rejola pintat de vermell. Per remate, una creu al mitg y un chipré de fusta a cada costat pintat. De dita porta fins tota la part de tremontana hi ha quatre finestras, lo primer petites per donar llum als aposientos hi ha qui entra a la bodega y demunt la bodega, que està devall de tot; després, un portal ordinari de pedra picada per un estable; y després altre portal ordinari y una rexa per lo rentador dels hàbits.

Demunt dels dits aposientos, estable y rentador dels hàbits estan sis cel·las per los frares, y la apotecaria y rebotiga, cada una ab sa finestra de pedra picada, ab sa gelosia a la finestra pintada de vert. Y als finestrons, vidriera, [p. 5] menos a la rebotiga, que per ara és porta entera. Cada celda y botiga y rebotiga té sa esgorfa capàs y alta, ab sa finestra de rejola pintada de vermell y rellada de blanch, y la taulada ab son ràfech y tortugada, y la paret allisada y blanquejada de blanch de calcs de pinsell. Al mitg de dita paret, un rellotge de sol pintat y hermós per fra Jaume Parès, convers de casa. A la part de mitgdie qui entra la porta de la portaria a mà dreta fins a la prioria, sols hi és la muralla.

Dende la dita porta nova se entre al patiet a hont, a mà esquerra, hi ha una porta per pujar la escala escusada del saló. A mà dreta, lo primer, un portal de pedra picada que se entra a la bodega y aposientos de demunt y devant de ella, y després un portal de pedra picada per a hont, ab unas escaletas, se entra a las cel·las del corredor de la apotecaria y apotecaria.

Segueix-se lo corredor de la cuyna, que té un famós arch de pedra picada. A mà dreta està lo portal de pedra picada del refetó, per a hont éntan los frares y cuyner. Segueix-se altre portal de pedra picada que dóna entrada al claustró. A mà esquerra està la porta principal de la cuyna. Després se segueix lo portal de pedra picada de la capella de sant Joseph, capítol dels frares. Després lo portal de pedra picada de la capella de sant Nicolau de Bari. Després, al mitg del corredor, està lo portal de pedra picada per a hont se entra al pati. Demunt de dit corredor hi és la celda del cuyner principal, que té finestra al patiet, y tres altres cel·las per los frares habitan en las obedièncias de defora casa. Y demunt las capellas de sant Joseph y sant Nicolau, altres quatre per los mateixos, y cada una té son foch y sa picina. Y després, hi ha una gran porxada que arriba al terrat de la cuyna.

Dende la dita porta nova de tremontana, per un corredor ben alt de bòveda ab sas llunetas ben allisat y blanquejat, se va al pòrtich de la iglésia, que és ben capàs, ab un arch de pedra picada ben fet. La bòveda del pòrtico és de rejola, [p. 6] ab sos archs salomònichs. A l'entrar en dit pòrtico, a mà dreta, està lo

142. Apuntem, com a hipòtesi, que possiblement, les dependències a ponent del corredor de la cuina, cuina inclosa, siguin també de la primera meitat del segle XVII o anterior, però en tot cas, posterior al primer període constructiu, com ho demostra el

frontispici de la iglésia, de pedra ben picada, y lo portal major de dita iglésia, de bella arquitectura, de pedra picada, y las portas de la iglésia de fusta ben labradas. Lo portal ordinari per a hont de dit corredor se entra al pòrtico és de pedra picada, y a la part de ponent de dit pòrtico hi ha una porta de pedra picada que serveix per una escala que puge a las celdas de demunt las capelles hi ha en dit corredor de la cuyna y corredor. Després hi ha un celobert y després una porta de pedra picada de la capella de la Concepció. Y a la part de tremontana, la porta de pedra picada de la capella de Nostra Senyora del Roser.

IGLÉSIA

La iglésia és de tota pedra y per dins de rejola, menos lo presbiteri, que és tot de pedra. Està a lo salomònich perfeta y acabada, enpavimentada de rejola ordinària, y lo presbiteri de rejola de València. Y las dos grades del presbiteri de pedra de Gerona ben allisada, y una sepultura de pedra de Gerona de dona Blanca de Centelles al peu de ditas grades, després de un rench de pedras de Gerona de devall de ditas grades. Las claus dels archs estan pintades y uns florons dorats per los forats hi ha a la volta per baixar cordes per lo que convinga. Y està allisada y blanquejada ab pinsell. Té dos voltes de rejola: la primera és de palm y mitg de doble; y la segona, de dos palms. Y després té un porxo gran cubert ab taulada seca.

Té la paret de dita iglésia tretse palms de doble fins a la porxada; després, uns quatre palms. A la part de mitgdie té ràfech y tortugada, que en canonada baixa la aygua sobre lo claustró. A la part de mitgdie de fora està allisada y blanquejada y té un rellotge de sol pintat. Lo demés de la iglésia per defora està sens rebossar ni allisar. Las finestras de dita iglésia y o són de pedra picada, cosa bella. La o està sobre la portalada major, ab sa vidriera ben pintada. A mitgdie té tres finestras a lo salomònich: dos sobre nostre cor ab vidrieras blanques, y una al cor dels frares ab vidriera pintada. A tremontana, una a cada chor ab vidriera pintada.

Té dos campanars. Lo un de las [p. 7] hores, de rejola, pintat de vermell, ab la campana de las horas que se té ab uns ferros que estan de arch a arch. Y dits archs los junte una gran pedra foradada per mitg. Y demunt de dits archs

cegament de la finestra en el mur de ponent del refetor, i que no s'apreciïn construccions a ponent de la línia marcada per la torre d'entrada en el fresc de la façana del capítol conventual. A grans trets, les fases evolutives són les marcades a les recents aportacions sobre aquesta temàtica (Pere DE MANUEL, «Cartuja de Montalegre. Evolución constructiva», a *Les Cartoixes valencianes*, Analecta Cartusiana, Ajuntament del Puig, 2004, vol. I, p. 421-437).

y pedra estan fabricats quatre pilonets y arquets de rejola ab son chapitell de teulas envernissades, entre cuios arquets y devall de dit chapitell està la campana dels quarts; y per remate, un gran y dorat panell. Lo rellotge està en lo ort de la celda de sant Joan Evangelista, que és la¹⁴⁸ sotasacristia, ab la nova moda posat de estar lo rellotge a terra y los pesos, alts.

Lo segon campanar és per a la campana serveix per a convocar la comunitat y tocar a las horas diürnes y nocturnes per anar al chor, ab sols una campana. És de tota pedra menos las cantonades, que són de pedra picada, y se ha pintat de vermell ab líneas blanques, com si fos de rejola, menos las cantonades. Lo chapitell està com a piràmida, de teulas verdas ab son panell. Dins la iglésia hi ha una campaneta a hont tòcan los quarts, y altre per las horas, però no las fan tocar per fer massa ruhido, al que se ha ohit dir.

Dins, la iglésia està adornada, lo primer, ab una mesa de altar separada del retaula, que és de pedra blanca y hermosament treballada, y tota és ara y està sobre unas bases de pedra picada ab sos arquets de pedra picada. Lo altar major, dorat, és de escultura, ab sas columnes salomòniques, però sols la Mare de Déu de la Assumpció és de escultura. Al primer cos, al costat de la portalada, està a la part dreta¹⁴⁹ de l'altar lo quadro de sant Joan Baptista; demunt de est, sant Hugo; demunt d'est, sant Pere. Demunt de la Assumpció, santa Magdalena. A l'altre costat de santa Magdalena, sant Joseph; y al costat de la Assumpció, sant Antelm. Y al costat de la portalada del sacrari, nostre pare sant Bruno; demunt de nostre pare sant Bruno, sant Augustí, mitg cos ab sa targe de escultura; als peus de Nostra Senyora, sant Gregori, ab mitg cos y targe també de escultura; y demunt sant Joan Baptista, sant Ambrós, també [p. 8] mitg cos de escultura y targe. Demunt lo quadro de la Nativitat, a la part de l'evangeli, sant Benet mitg cos y ab una gran tarja, dorat; y a la part altre, demunt lo quadro de la Epifania, sant Bernat, així com sant Benet.

Los altars del chor dels frares són de escultura y enmitg un quadro: lo un de la Nativitat del Senyor y lo altre de la Epifania. Las finestras del chor

143. La transcripció s'ha basat en el respecte escrupolós del manuscrit, de manera que s'han conservat les grafies originals. S'han aplicat els criteris actuals quant a accentuació, puntuació i separació de paraules. Les elisions de grafies actualment no permeses s'han marcat mitjançant el punt volat. S'eliminen les dièresis quan hi ha una hac intercalada. Els subratllats, ratllats i altres accidents s'han recollit en l'aparat crític, al final del document. S'ha transcrit en lletra cursiva aquella part que no és escrita en català.

144. El títol que ocupa bona part de la primera plana del document és *Estat temporal en què se troba lo sant convent de Montalegre en lo dia 8 del mes de janer de l'any 1731, en què los pares oficials donaren comta de sas obediències de l'any 1730.*

dels frares se tancan o amaguen ab un quadro cada una, que és un Niño, cada un ab guarnició dorada que fa joc ab los retaulas. Las portas del chor dels frares estan pintadas ab la Anunciata: a la una la Mare de Déu y a la altre lo Àngel. Demunt las portas hi ha un quadro de sant Joan Baptista ab adornos dorats que fa joc ab lo retaula y portas. Y per remato hi és la Assumpció de escultura, de molt bona mà.

En lo presbiteri, a la part de la sacristia, està un quadro de la Nativitat del Senyor, ab sa guarnició de escultura dorada. A la part de la picina, altre quadro corresponent de la Epifania, ab sa guarnició de escultura y dorada. Després, rodant la iglésia, sota cada punta de arch, una guarnició ochavada, dorada y gespeada a la italiana, que en totas n'í ha vuyt. Y entre ochavat, una guarnició prolongada a la italiana, dorada y gespeada. De estas, sense las dos del presbiteri, n'í ha set. A las quatre del nostre chor falta fer los quadros, com també als vuyt ochavats. En lo chor dels frares, a la part de tremontana, està ab sa guarnició lo quadro de la Disputa dels Doctors; demunt la porta major, la Transfiguració del Senyor; y a la part de mitgdie, la Presentació del Senyor al Temple.

La cadira del presbiteri del sacerdot està ben labrada, y així lo evangeliste y totas las silles del nostre cor y formes estan molt bé, de roure de Flandes. N'í ha quinze per part ab un sol trench, y a la trenta, a hont està lo venerable pare prior, a cada part, sinch. Los monjos éntan per la porta està al claustró y dóna entrada devant las cadiras del pare prior. Y corresponent a esta part n'í ha una altre que done al corredor de las capellas. Lo cor dels frares està adornat de cadiras y formas conforme lo nostre cor, però són de fusta de la terra. N'í ha dotse per part, sens las del costat de la porta major de la iglésia. Demunt del sobrecel de las cadiras, estas tenen per remato uns poms; y las del nostre cor, altre cosa més primorosa.

Desde las cadiras [p. 9] del cor dels frares fins a la paret dels altarets hi ha a cada part una picina; y de la picina a dita paret, un banch ben treballat de alba. Al cap de las cadiras del nostre cor, a la part de la picina ans de pujar al presbiteri, hi ha com una portalada a hont estan los calses y los llibres se llegexen a la iglésia y refetor, y a hont se pòsan y prepàran las canadellas per a dir missa los pares. A la altre part correspon y és la corda de la campana y un armari que se diu d'en Fort, per haver-lo dat tal Fort, a hont lo pare sacristà té incensers y altres cosas. Té la iglésia per adorno una llàntia de plata prop las gradas del presbiteri y altre al cor dels frares, també de plata.

Al mitg del nostre cor està lo lectori, ben treballat de fusta, com las cadiras del cor; y demunt, un sant Christo. A las cadiras del nostre cor, devall lo sobrecel, a cada part hi ha tres targes doradas: a las dos, los *Invitatoris in*

145. *Segueix de, encerclat amb un traç discontinu.*

146. Domo Sancti Jacobi Vallis Paradisi, prope Terraciam, certis *subratllat*.

manu tua; y altres dos *Adoremus*; y a las altres algo escrit del sant statut. A l'entrar a la iglésia, contra la cadira del pare vicari, està la taula per senyalar las missas y ajudants a las missas, ben treballada. Y a la altre part, una taula petita dorada, a hont se possen las missas se han de dir en convent y lo tauló de la ànima del purgatori y lo cartró dels mesos a hont estan los noms del sant hi ha cada die.

En lo cor¹⁵⁰ hi ha llibres per los responsoris de matinas, cantar de Pavia; a la cadira del pare prior, un; y quatre a cada part de cor; y los demás són de pergami vells. Per los himnes n'í ha diset en tots; per los psalms y antífonas de entre die altres diset; per las missas, altres diset de bona lletra (los altres són vells). Al lectori y evangeliste, a la cadira del sacerdot, y per a llegir a refeté y corregir n'í ha los que són menester, y per cantar venites y llissons de difunts, y altres.

A l'altar major hi ha una gran portalada que se tanca ab unas cortinas de seda: és la entrada de la capella del sacrari.¹⁵¹ En lo grux de la paret, a cada part, hi ha un quadro, y al demunt, altre. Després n'í ha tres a cada part de la capella ab [p. 10] sas guarnicions doradas, y demunt la portalada, dins, un quadro de nostre pare sant Bruno. Y tota la bòveda està pintada ab la Glòria, y tot sobre llens y de gran mà, pues és de fra Juncosa. Lo altar és de escultura, ab lo sant Christo y sacrari; y tota la capella ab pilastres y cornisa de escultura dorat y estufat.

SACRISTIA

La sacristia és una pessa ben gran y ben acabada; y demunt de ella hi ha altre pessa tant bona com ella, que s'í puja per una escala que està en lo grux de la paret de la iglésia. Y dita sacristia està rodada de calaixada de entretall de fusta de roure de Flandes. Y demunt los taulells de la calaixada hi ha a la paret un entretall molt bo de la mateixa fusta, ab un remato de mitg cossos petits y altres cosas de la mateixa fusta. Sobre eix entretall hi ha diferents làminas molt bonas y quadrets; y demunt de això està rodada de quadros.

A la part de ponent hi ha un armari de la dita fusta y de entretall, dins del qual hi ha las següents alages: lo vericle de plata sobredorat ab los dos sols guarnits de pedras ordinàrias (lo arbre del vericle és un àngel que té lo sol, lo qual té sobre lo cap un anell ab una esmeralda molt grossa, fina); quatre reliquiariis de plata nous; la vitela guarnida de plata de Nostra Senyora de Monserrat; quatre làminas guarnidas de plata; dos bacinas de plata doradas (la una té tots los instruments de ferrer); un calvari de èvano ab las imatges de plata (lo Salvador y Mare de Déu de pintura guarnits de èvano); dos reliquiariis

147. ràfech, *al ms.* refech.

dits de canons; altres dos reliquiaris de fusta; dos braços de fusta ab relíquias; lo reliquiari del senyor canonge Gavàs; una capsa de relíquias auctènticas; algunas pastes de Agnus y reliquiaris petits; sant Joseph de escultura, dorat, prou gran; la Concepció, dorada y estufada, petita; santa Eulàlia, de terra cuyta y dorada, que se ha de estufar; la Assenció, de terra sens còurer; la post de la ànima; los vasos dels sants olis; una creu de cristall y altres cosillas.

A la part de orient que no y ha calaixada és lo armari nou dorat y fa altar. En las portas està pintada la Anunciata [p. 11] y al costat dos àngels grans dorats y estufats. Dins hi ha las següents joyes: la veracreu ab son *lignum crucis* y relíquia de sant Sebastià, auctènticas, que donà lo senyor canonge Gavàs (és de plata sobredorada, gran pessa); lo Niño Jesús, gran figura de plata y ben gran; la Concepció, de plata sobredorada y gran; sant Miquel, de plata y gran; sant Joan Baptista, de mediana estatura, de plata; sant Antelm, ab relíquia als pits del mateix sant, de plata, de suficient estatura; sant Llorens, ab relíquia del mateix sant, petit y de plata; y de la mateixa estatura y de plata, nostre pare sant Bruno; la creu gran de plata sobredorada y sis candalers de plata grans; dos floreras de plata, menos los peus, y una sacra petita de plata.

Lo dossier gran de plata està a l'entrant la sacristia, devall del taulell. Prop de a hont estan los pàlits estan las gradas per las enpaliades solemnes, platejadas y llistons dorats, y lo bastó de devant lo pàlit dorat. Y per la enpaliada mediana, dos guarniments, lo un platejat ab los llistons dorats, y altre de escultura; y diferents escambellets y peus platejats y dorats; y quatre floreras de fusta platejadas. La cadireta dorada per tenir lo Santíssim patent està en altre part; y la caixeta de cristall per lo monument; y lo vericle de cristall y altres floreras; y las enpaliadas del lectori de cola ab sos peus dorats; y lo vas de plata per tenir flors al peu del sant Christo del lectori; garsotas per las enpaliadas, y diferents xipressos y floreras.

A l'armari d'en Fort, que està a la corda de la campana, hi ha dos incençers de plata; un sol de plata dorat; dos angelets dorats; un globo gran, sens lo que està al sacrari; una corona de plata y un sant Christo; per a fer, nostre pare sant Bruno de sant Anthelm; una gran bassina de plata y gerro de plata per rentar las mans; una vitela de Nostra Senyora, petita, guarnida de plata y part dorada; un sant Christo de marfil molt delicat dins de una capsa o creu de plata; una bassineta de plata per a canadellas de seculars, com la que serveix a l'altar major; dos palmatorias de plata, dos candalers [p.12] petits de plata; altres dos més grans y altres dos més grans, que tots serveixen per taulas de seculars; dos paus grans de plata sobredoradas y altres dos que n'i ha a la picina; ferials de bronze, ab las imatges sobredoradas.

Té vestits la sacristia: de tissú; lo nou de color casi groch de or; lo de espolín, blanch; lo del tissú de l'Esperit Sant; lo de flors de or de Nostra Senyora; lo enpelfat; lo de vellut carmasí; lo de teleton groch brodat; lo dels disptes, blanch brodat; lo de domàs blanch, de capítol; lo de domàs carmesí,

de capítol; lo de vellut negra, de morts (tots los dits tenen tot vestit, fins adorno del lectori); lo de domàs blanch, de dotse llissons; y de domàs vermell, de dotse llissons; y lo de infraoctavas de Nostra Senyora; lo pàlit de las tiaras.

Caellas, sens las de dits vestiments, n'í ha de bonas: la millor, la blanca de llama brodada de or; la de tissú, blanca; la de l'Esperit Sant, ab plata;¹⁵² la del pare dom Thomàs, ab senefa de tissú; la de dom Llorens Fisonell, de primaveras; y las que serveixen per dotse llissons y sants de tres llissons. Més, los vestiments verts de capítol y ferials y los de las verges; la capeta brodada de or de combregar; per la picina de l'altar major, cortinas de quatre colors; los vestiments morats de capítol y ferials; y cobrecàlsers; bossas de corporals, diferents, bonas; y tovallolas de primaveras y tafetà, diferents, per lo diaca; y diferents cingulos de tafetans ab caps de fil de or. Amits, n'í ha dos de priorals, y albes,¹⁵³ cosa bona, brodats; y diferents, de capítol y solemnes; y per las capellas, dos mudes; y tot lo demés de pàlies y roba blanca, tot lo convenient y necessari; bassinas de estany, tres; y tres gerros; y a la picina de l'altar major y sacristia, una gerra de estany bona; y per lo sacrari, pavelló morat y de coló; y per lo globo, tres vestits, de or, de vert y de morat; més dos jochs de candeleros de fusta, ab sa creu y sant Christo.¹⁵⁴

CAPELLAS

Totas las capellas estan adornades de la portalada de pedra picada. Tenen cada una son calse de plata dorat, sols dos tenen lo peu de bronse dorat. Tenen casulla morada totas, de las demés, quinas ne tenen tres, quinas dos, y són casi totas de domàs. Lo pàlit morat tenen totas, y de altre color. Alguns altars, com són nostre pare sant Bruno, sant Thomàs, la Desponsació, lo tenen pintat; y així mateix la capella del claustro, per a la qual no hi ha calse. Deixat lo altar [p. 13] major, lo del Santíssim, lo de la sacristia y dels dos altars del cor dels frares, que ja està dit què sants se venéran en dits altars, comensam per las capellas del claustró, que n'í ha sis, totas adornadas lo paviment y costat de rajolas de València, menos la de la Desponsació, que sols ne té lo paviment.

Lo capítol té un altar sumptuós. Sant Llorens és lo cap de altar; sant Esteve protomàrtir a la mà dreita, y sant Vicens a mà esquerra; demunt, lo sant Christo, la Mare de Déu, y la Magdalena y sant Joan Evangelista; y als costats, santa Rosolina y santa Margarita,¹⁵⁵ monges nostras. Hi ha deu àngels y totas eixas figuras són enteras. Y lo demés del retaula, ab sas columnes y demés adorno, a la italiana. Baix la mesa de l'altar, ab una urna de fusta que té al devant, la imatge de sant Pere Màrtir, de mitg relleu. Està dins una urna de cristall lo

148. *Segueix del ratllat.*

149. *Segueix dreita, encerclat amb un traç discontinu.*

cos sant enter de sant Pere Màrtir, comprovat per la cúria eclesiàstica, de què està la autèntica en nostre arxiu.

Demunt la grada de l'altar, ab una tarja, està la santa fas donà lo senyor canonge Gavàs. Té lo capítol los banchs jaspeats. Té lo capítol coronisa, part dorada, ab uns rematos als cantons y al mitg, part dorats; y las arestes de la volta, doradas; y al mitg de las dos voltas, unas flors pintadas; los bordons de las finestras salomòniques, dorats. Té tres finestres: dos a mitgdie, ab vidres blanchs; y una a ponent, pintada. Té quinze quadros de mitg cos prou grans, guarnits a la italiana, de fusta de alba llisa: són lo Salvador, Maria, y los dotse apòstols y sant Pau apòstol, que tenen cada un la part del credo digué, escrita baix de son mitg cos (són de molt bona mà). Lo altar ni ditas guarnicions no està res dorat, però és de bona mà tot.

La capella de sant Bruno té lo retaula tot de escultura sens dorar. Sant Bruno, per cap de altar; y sant Hugo, bisbe de Granoble, ab tauló, demunt, de mitg relleu; y diferents àngels, que tenen cada hu una estrella. Té coronissa y està disposada ab repartiments per pintar-se. Té sa finestra ab vidriera de vidres blanchs. Té lo pàlit pintat ab march de escultura.

La capella de sant Pere té son retaula dorat, ab la imatge de sant Pere, gran; y demunt, [p. 14] sant Pere y sant Pau, imatges, encara que de bulto, petitas. Està tota rodada de quadros. Y un quadro pintat més gran, a hont està pintat don Vicent de Hortolà, qui té sepultura de màrmol guarnida de jaspe negra en dita capella. Té sa finestra ab vidriera blanca. No té coronisa esta capella.

Las tres capellas següents són novas y se han fet de la celda de la sacristia vella. La més prop del refetó és la de la Desponsació y té lo retaula de escultura. Lo tauló de la Desponsació és de mitg relleu. Al costat dret té sant Francesch y a l'esquerra, sant Bonaventura, de tot relleu entre dos columnes. Demunt del tauló de la Desponsació¹⁵⁶ està lo tauló de la Mare de Déu de Montserrat, fet a la italiana, com lo de capítol, y los dos per Pere Costa, escultor de Barcelona. No està dorat. La capella té mitja taronja y llanternó, ab quatre vidrieras blancas, ab sa coronisa y sos remates. Té tres quadros per adorno a las parets.

Segueix-se qui va al claustro la altre capella de sant Thomàs de Aquino. Té lo retaula dorat de escultura a la italiana. Sant Thomàs de Aquino, cos enter y gran, cap de altar; dos àngels al costat; demunt, sant Antoni de Pàdua, tota la figura, petit; y a l'un costat, mitg cos, sant Libori, petit; y a l'altre, santa Llúcia. Demunt lo pedrestral té sepultura de jaspí per los pare, qui ja hi està sepultat, y mare del pare dom Thomàs y fra Anton Vidiellas, la qual ha pagat dita sepultura y rejolas de València han entrat en dita capella, y ha fet y dorat lo retaula. Té coronisa, mitja taronja y llanternó adornat, com lo de la Desponsació, y té tres quadros a la paret que la adórnan.

Segueix-se, anant al claustro gran, la capella de las Dolors, algo més gran per estar esta edificada a l'hort de la celda antiga del pare sacristà. Y las ditas dos, una en cada aposiento. Està adornada de coronisa, mitja taronja y llanternó, y vidrieras y rematos com las dos ditas. Y a las vidrieras hi ha filats de llautó.

Lo altar és de Nostra Senyora dels Dolors, ab la imatge de Nostra Senyora dels Dolors que té a son fill difunt als braços, tots cossos enters de escultura; sota, a sant Francisco Xavier en la cova; al costat dret, sant Pere; a l'esquerra, sant Pau, tots figuras enteras; demunt, al mitg, santa Ignés; al costat, sant Ignaci de Layola, mitg cos; y a l'altre costat, sant Francisco de Borja, mitg cos; y per remate, sant Joseph, mitg cos. Està dorat lo altar. Y ha pagat [p.15] lo fer-lo y dorar-lo, y las rejolas del costat, y la magnífica sepultura de pedra blanca de Gènova y de jaspe negra de Catalunya y un poch de Tortosa, lo senyor don Pedro Pablo de Cuéllar¹⁵⁷, magnífich benefactor de Monte Alegre. Dende esta capella se seguexen les secretas.¹⁵⁸

CAPELLAS DEL CORREDOR

A las capellas del corredor se entra per una porta que correspon a la porta del claustro que éntren los monjos a la iglésia. A cada cap de corredor hi ha un altar. Al cap està a la esquena de la sacristia és lo altar de sant Joan Evangelista. És un quadro de pintura ab sas columnes doradas y son remato dorat.

De allí se entra a la capella de santa Theresa, que és un altar que té un quadro gran, a hont estan pintats santa Theresa, sant Antoni de Pàdua y sant Fernando, rey de Espanya. Y devall de est quadro hi ha un quadro prolongat y estret de gran pintura, de mà del pare dom Lluís de Scaladei. Està adornat lo altar ab columnes ordinàrias y remato dorat. Y té la capella sa finestra ab vidriera, y així mateix las tres següents, ab sa volta de rajola feta ab una lluna. Segueix-se, baixant lo corredor, la capella de sant Antoni Abat, que té per altar un quadro adornat també ab sas columnes llises y remato dorat. Té lo quadro, de tota figura y de bona pintura, sant Pau hermità y sant Antoni Abat. Y devall, altre quadro prolongat de mà del pare dom Lluís, cosa gran.

Segueix-se la capella de sant Jaume. Té retaula dorat ab sas columnes; sant Jaume de Galícia, de tot bulto, de escultura; y demunt, dos santets de bulto. Segueix-se la capella de sant Gerònim, que té per altar un quadro guarnit ab sas columnes y remato llis dorat, de sant Gerònim. Y sota, altre quadro prolongat de mà del pare dom Lluís. Y estas quatre capellas tenen alguns quadros a la paret per adorno. Segueix-se¹⁵⁹ al cap del corredor lo altar de la Converció de sant Pau, que és un quadro de dita converció, adornat ab columnes y remato llis y dorat.

[p.16] CAPELLAS DEL PÒRTICO DE LA IGLÉSIA Y CORREDOR DE LA CUYNA

150. *Segueix* hi ha llibres, *encerclat per un traç discontinu*.

151. *sacrari, al ms. sacrari*.

Al pòrtico de la iglésia, a la part de tremontana, està la capella de Nostra Senyora del Roser, a hont ou missa la família y se'ls diu lo rosari. Per ço, molt capàs. Lo altar és de escultura a la italiana, fet per Pere Costa, escultor de Barcelona dit. Té lo march del pàlit de escultura; Nostra Senyora del Roser, dorada y estufada, cap de altar; lo demás de l'altar no és dorat.¹⁶⁰ Té Nostra Senyora, al costat dret, sant Domingo; a l'esquerra, sant Pere Màrtir, ab sas columnes adornadas; demunt, sant Ramon de Penyafort. Té al costat del pedestral dret lo armari de casulles; y demunt, sant Francisco de Sales, mitg cos de mitg relleu; a l'altre costat, la picina adornada de escultura; y demunt, santa Catharina de Sena, de mitg cos y mitg relleu. Sobre los banchs de bona fusta està pintada de rejola de València. Té a la part de ponent reixa per a hont ohuen missa las donas, y demunt, una o ab sa vidriera. Al¹⁶¹ costat de tremontana té tres finestras y tres vidrieras blanques. Hi ha tres sepulturas: dos de jaspe negre, de don Joseph Antich, una, y la altre de Coll, canonge; y la de tota pedra és de Magrinyà y Pedró.

Segueix al mateix pòrtico, a la part de ponent, al costat de la capella del Roser, la capella, encara que petita, hermosa, de la Concepció. Està enpavimentada de rejola de València. Lo altar és ara un quadro de mitg cos de la Concepció, adornat de escultura dorada, y per remato un quadret de la Mare de Déu de las Dolors, adornat ab escultura dorada. Està ja assí en casa la Mare de Déu de la Concepció, feta de escultura, cosa primorosa, per mans del gran escultor Sunyer de Manresa, qui deu acabar de fer tot lo retaula, de què se'n cure lo pare dom Anton Monfar, profés de esta cartuxa (Nostre Senyor vulle se conlogue). Té la finestra ab vidriera y està pintada la capella tota, dende la rajola de Velència en amunt, de què està rodada ab història.

A l'exir del pòrtico per lo corredor de la cuyna, a la mà dreta, està la capella de sant Nicolau de Bari, bisbe. Té lo retaula de un quadro del sant, gran, ab lo miracle dels minyons; y sota, la Cena del Senyor, tot de pintura; y adornats de columnas y remato ordinaris. Té sa fi[p. 17] nostra ab vidriera blanca y diferents quadros per las parets de adorno.

Segueix la capella de sant Joseph, que és capítol dels frares, lo qual té lo retaula de sant Joseph, ab Maria Santíssima y lo Niño; y als costats, uns religiosos nostres; y baix del quadro de sant Joseph y devant las bases de las columnas, uns quadros, pintats tots los dits y adornats de columnas y remato de escultura dorat. Té la o sobre lo altar ab vidrieras blancas. Està tota rodada de banchs de respatlés alts y ab diferents quadros.

Totas las sobreditas capellas tenen sa bassineta de estany, son gerro de estany per aygua, y canadella de plata per vi, sens lo calse. Y lo altar major té tres calses, un ferial, altre solemne y altre més solemne, ab què ve a tenir la sacristia vintytres calses, pues són vintyun los altars dits.

En la prioria hi ha sa capelleta ab tot adorno y calse. A l'últim del claustro

nou hi ha una capella ben treballada, que té lo altar del sant Christo que estave a capítol. Està adornada ab diferents quadros de paper, ab bons banchs y ab una finestra ab vidriera blanca, y sa coronisa. Serveix per a la conferència de moral, per a tenir los frares y hermanos la oració los disaptes, y per dir missa los convalecents. Esta no té calse.

CLAUSTRÓ DE LA IGLÉSIA

A l'eixir de la iglésia per la porta entren los monjos està lo claustró. Lo qual, sense las capellas se ha dit, té lo refetó. Y entre lo refetó y la capella de sant Pere hi ha un portal que va a altre portal done al corredor de la cuyna. Y entre estos portals, demunt, se fa la rasura. Està demunt del portal dit de la rasura un quadro gran que està pintat quant ajuden a morir o dónan sepultura a nostre pare sant Bruno. Y a la paret de la iglésia del claustró n'i ha altres sis de la història de nostre pare sant Bruno, ab guarnició de fusta. Y a la paret de nostre pare sant Bruno n'i ha un ab la Mare de Déu que ab sas mans ampara als cartuxos. Tots estos estan pintats per lo pare dom Berenguer de Scaladei.

A la paret de capítol, hi ha un nostre pare sant Bruno y [p. 18] nostra casa ab lo claustro vell sol, pintat per un alemany y al fresch. Todas las llunetas de dit claustró, àdhuc sobre los arquets, menos las que miran al corredor qui va al claustro, estan adornadas de quadros de armitans, fins a la porta qui va al claustro gran. Al claustró hi ha una cisterna hermosa ab son brocal, de pedra picada y columnes, hermós.

REFETÓ

Lo refetó té la porta per a hont éntren los monjos al claustró y, a mà esquerra de dita porta entrada, està la escala se baixi a l'últim de la cisterna per pèndrer aygua per la axeta té baix, que està passada per pedras de Mallorca, que estan dins la cisterna posades com si fos una messa de altar. Lo refetó està ab sas taules novament fetas, ab sos banchs ab son respatller de fusta bona. Està ab volta ab llunetes. Té un llanternó quadrat ab quatre vidrieras, las tres pintadas, y la de mitgdie, blanca. Y devall de esta y de la de tremontana n'i ha una que se obre per si volen deixar passar los ayres. Lo llanternó té son panell ab la cuberta piramidal de rejolas pintadas, y ell està pintat de vermell ab rallas blancas.

A la part de orient té una vidriera pintada ab un sant Christo. Està adornat de molts quadros y sobre la porta per a hont éntren los frares està ya¹⁶² lo

152. la de l'Esperit Sant, ab plata, *encerclat per un traç discontinu*.

153. y albes, *escrit per una mà diferent*.

154. *El text comprès entre morat y de coló i y sant Christo, escrit per una mà diferent a la dreta del titol Capellas.*

retaulo antes estava a la capella del Roser. Sobre la porta de la paret divideix los monjos dels frares està un sant Christo, que per trono té lo primer cos de la cucurulla tenia la cadira del sacerdot del presbiteri de la iglésia. Y lo demás està sobre la trona de refetó.

Té lo refetó roba: primo, lo joch de las estovalles de ginesta ab sos tovallons per tots, de ginesta; té després dos jochs de estovalles ordinàries y tovallons corresponents, ab sos salers de vidra tancats; tasses de fusta de oliver, per tots; gerros famosos de estany per aygua y vi, per tots y sobrats; aixugamans; cànters de aram; brocals de aram; panerets y lo demás necessari, ab sas caixas per a posar la roba, servint per això lo banch a hont se assenta lo pare conrrer y servidor. Las bòvadas y corredors del claustro estan com las dels claustros grans.

[p. 19] CLAUSTROS GRANS Y CELDAS

Als claustros grans s'i entra dende lo claustro per la porta hi ha al corredor de la cuyna, que està devall de la resura, de a hont se entra al claustro. La porta principal està al pati gran de la entrada de la casa, al costat de la prioria. Són dos claustros ben capassos, ab bona arquitectura, cuyas bòvedas són de rajola. Y los archs y coronises y frontispici y rematos, que sols al claustro primer y ha, y las figures de llansar la aygua y pilastres són de rejola cuyta. Lo enpit del claustro és de tota pedra y, demunt, de pedra de Monjuich picada. Las columnes, llises, però basa y chapitells, ben treballades y allisades, són de pedra de Gerona. Y los archs, ben treballats, y pilastres, que estan després de tres a tres columnes. Lo principi de la lluneta y lo mitg de la volta són pedra de Monjuich.

Tot lo claustro vell y la part de marina del nou y lo que correspon a la celda de sant Esteve y sant Lauduino, demunt la volta té taulada, y demunt de la taulada, terrat. Lo altre està ab teulada plena y després seca perquè las voltas no rèbien humitat. En lo claustro vell la aygua baixa al fondo hi ha sobre los archs de rejola, y de allí per las figuras cau al claustro. Y al claustro nou baixa encanonada per las columnas.

Lo claustro vell té al mitg una creu ricament treballada ab sas gradas per peianya, a cuya inclinació hi ha moltes indulgèncias concedidas per diferents bisbes y nuncios. Està dividit ab diferents quartos, cuyos estan rodats de murtres y alguns de boixos, ab rosers enmitg y altres arbres, ab molts tarongers. Y a la part del fossà dels monjos y seculars, llorers y xiprés. Y lo camí de tot lo ruedo del claustro y lo de enmitg dels trenchs y ruedo de la creu està enrejolat

155. Las darreras cinc lletres de Margarita, *interliniades i escrites per una mà diferent*.

ab rejola ordinària.

Los fossàs estan contra lo corredor del claustro de enmitg. Y al dels monjos y frares, per divisió de cada sepultura hi ha una pessa de rejola ab sa creu. Y lo últim que se mor té al cap la creu de ferro ab la basa de pedra, fins que se'n mor de altre.

Lo claustro [p. 20] gran nou, està lo corredor com lo vell, sinó que lo vell té las voltas vermel·las y lo nou, blanquejadas. Los camins del claustro nou que estan entre lo enpit del claustro estan enrejolats, però són molt més grans que no los dels vells. Està dividit ab sis quartos tant solament y tots adornats de murtres y tarongers y rosers; y los camins, enrejolats tots de rejola; y lo ruedo del sortidor, que és de pedra de Gènova, la tassa y columna; lo ruedo de rèbrer la aygua del surtidor, de pedra de jaspe negra; y la gradeta, de pedra de Monjuïch. Per al surtidor ve la aygua del safareix de detrás casa per a la basa del sortidor ve per la canonada ordinària de las celdas d'enmitg, perquè així se puga tenir més aygua segura per regar los tarrongers y demés convinga. En cada claustro hi ha sa fonteta de aygua, cosa famosa a l'ivern de freda.

CELDAS DELS MONJOS Y PRIORIA

La prioria y celdas dels monjos totas tenen lo portal de pedra picada de Monjuïch. Tenen dos quartos. Al primer, després de las dos portas, està lo foch y picina, una finestra que dóna a l'hort y una porta que hix al corredor dels cossis y se hix a l'hort. Té per adorno una taula a hont los del claustro vell ménjan, per tenir lo finestró entre las dos portas, y una cadira gran. Y molts solen tenir-i lo parastatge. De est quarto se entra al segon, a hont està lo altar y cadira per a resar, una taula, y una cadira gran y la llitotxa. Y està lo llit y una porta que va al corredor de la sacreta, a hont solen escriurer. Y per ço, solen tenir-i la taula y cadira gran.

Hi ha en dit corredor una porta per eixir a l'hort y una finestra per dar llum a la taula de escriurer. Totas las celdas de marina y claustro nou tenen lo corredor així. Las del claustro vell de part del bosch y de part de la iglésia, y las que estan al mitg dels claustros, al corredor de la sacreta no y tenen taula. Tenen miranda las de marina de mitgdie ab son aposiento baix per llenya. Las demés del claustro nou tenen miranda, però no aposiento, sinó la del recó de la part del bosch. Totas las del claustro nou tenen lo manjador al corredor de la sacreta perquè tenen allí lo finestró, però est no lo y tenen las del cap del claustro de marina [p.21] ni la del racó de la part de montanya.

Totas menos sinch¹⁶³ y las de enmitg del claustro tenen lo hort enrejolat.

156. nota que a l'altar de la Desponsació sols està fet pedestral, grades y tauló, *escrit al marge dret per una mà diferent*.

157. Cuéllar, al ms. Cuella.

158. Dende esta capella se seguexen les secretas, *escrit per una mà diferent*.

A la miranda tenen las de marina, las demás, ventallés ab sos enserats. Tenen per a l'hort dos cèvechs y cassa de aram per a regar. Las de mitgdie de marina tenen vidrieras a las finestras dels aposientos y a la finestra del corredoret. Las demás del claustro nou y la de sant Domingo ne tenen als aposientos. Tenen totas las celdas, sens las cadiras ditas y taulas y llitotxa, a la miranda una taula y calaix per escupir; al corredor, altre calaix per escupir; a la cadira de l'oratori, altre; contra lo llit, altre; y a la taula del primer aposiento, altre; y dos o tres cadiras petitas.

Tenen son parastatge per llibres, qui gran, qui petit. Tenen per al llit màrfega, flassadó, dos flassades, dos coxins y quatre coxineras; per a la taula, tres estovallas y tres tovallons, tres aixugamans, un ganivet, una cullera y un saler; dos cànters grans per aygua, un garrafó, tres plats de pisa blanca, y dos escudellas, dos tassas, un cetrill per oli y altre per vinagre; una llumanera de estany ab peu del mateix o de llautó, un gresol per escalfar lo menjar y altre per pèndrer llum; y un cassonet per escalfar aygua. Al foch, pala y molls y escalfeta de ferro.

Roba de vestir: dos cotas, dos cogullas grans, dos de medianas, dos de petitas, tres túniques, tres cilicis, dos lumbaris, dos camisolas, dos calses, tres parells de mitges, quatre de peals, tres barretinas, dos parells de sabatas y dos mocadors blancs. Y vuy molts tenen també plantofes y un bastó per anar a pasetx, ab un parell de espardeñas grosses. Y los demás, capa de panyo blanc per a la celda.

SEGUEIX-SE LOS NOMS DE LAS CELDAS

La primera, la prioria, sant Salvador; 2, la Mare de Déu; 3, sant Joseph; 4, sant Joan Baptista; 5, santa Magdalena; 6, nostre pare sant Bruno; 7, beat Artoldo; 8, santa Roselina; 9, beat Nicolau; 10, beat Petrus Petronius (totas estas estan a mitgdie; ara vénen las del [p. 22] cap del claustro de orient); 11, sant Stephanus; 12, beat Laudivinus; 13, sant Anthelm y la capella (ara vénen las de la part de la montanya); 14, beat Joannes; 15, sant Edmundus; 16, beat Guillem; 17, sant Hugo; 18, sant Domingo; 19, santa Theresa; 20, sant Francesch; 21, sant Ignaci de Layola; 22, santa Agnès; 23, sant Agustí, que vuy és celda del pare sacristà y té porta que done a la sacristia per entrar a la iglésia sens eixir al claustro y està al llens de ponent ab las següents; 24, sant Joan Evangelista, y és celda del sotasacristà y a l'hort està lo rellotge; 25, sant Jaume; 26, sant Pau; 27, sant Pere, que és la celda de l'arxiu y de la presó

159. *Segueix al ratllat.*

160. nota que de est retaulo del Roser sols està feta la Mare de Déu y està dorada y estufada, *escrit al marge dret per una mà diferent.*

(ara vénen las del mitg dels dos claustros); 28, sant Gerònim y la mort; 29, santa Catharina; 30, sant Benet; 31, beat Odó. Todas las ditas celdas tenen son quadro al fresch pintat sobre la porta, ab son dístic, de qui prenen lo nom. Y estas tres del mitg tenen al detrás tres portals ab sas portas y sos sants demunt: la de detrás de sant Gerònim, beat Uldericus; la del mitg, beata Margarita, monja nostra; tras sant Benet, beat Desiderius.

PRIORIA

La prioria vuy en die està en esta forma: té porta que dóna al claustro, com las demás, y la segona. Entre estas portas hi ha una escala per pujar a tres aposientos hi ha demunt, que lo un serveix per a l'assistent del pare prior; lo del mitg, per tenir los llibres vells y altres trastos; lo altre, que done demunt lo aposiento del llit y llibreria, és per tenir las cosas diferents de la prioria. Entre ditas dos portas hi ha un cancell de fusta que prohibeix que de la porta hi ha al pati no se puga entrar al claustro sens passar per la saleta de la prioria, pus de la dita porta petita del pati se entra a altre que done a la saleta, com la segona qui ve del claustro.

Lo primer quarto és la saleta, que és los dos aposientos de ample de las celdas. A mà dreta és la picina, que és a hont a las altres celdas és la ximenea, pus de ella se féu quant se engrandí la prioria en la forma està ara. Y en dita picina hi ha un gran parador de vidre exquisit. Contra la escala dita està lo foch y devall, un rebostet. De eixa pessa se entra a l'aposiento del llit, al peu del qual està la capelleta. [p.23] Y després hi ha un corredoret, que antes hi era la sacreta y ara serveix per sacristieta y tenir alguns parestatges de llibres. Y un armari està al cap de dit corredoret. Y en est aposiento està la cadira de l'oratori y altar, com a las demás celdas. Est aposiento ocupa la part de ort que en las demás celdas hi ha dende una celda a altre, y és lo corredor de la sacreta.

De est segon quarto se entra a la llibreria, que se féu de la miranda, allergant-la fins a est quarto. Y devall la llibreria és lo aposiento per a llenya. Lo que antes era corredor dels cossis vuy és corredor que porte al mangedoret se féu estos anys, y secreta. Té sa eixida tota enrejolada, tenint sols sobre lo gruix de la muralla testos ab barana de ferro devant y detrás, y un taronger en dita eixida. La llibreria de la prioria té moltíssims llibres y, per no càbrer-i, n'hi ha tres parastatges plens al corredoret dit. En dita llibreria hi ha dos banchs cuberts de cuyro, una cadira de brassos per al pare prior y altre entre las dos finestras, sens braços, per al que convinga.

Lo aposiento del llit està adornat de diferents quadros y bons, de quatre cadiras de brassos negras, de un bufet ab sa arquilleta, demunt, y demunt de la arquilleta, lo rellotge de pèndula ab despertador sens corda, sinó ab molla.

Té altre arquilla gran per tenir diferents cosas de la prioria. La saleta està també adornada de quadros, de una mapa gran de tot lo món, de las plantas en alt y pla de casa, dels reys de Espanya, de la mapa dels nostres generals y de la descripció de totas las províncias y casas de la religió, així las que vuy existeixen com las destruïdas.

Té una arquilla a hont està la roba blanca y estany serveix per los hostes antes menjàvan a la prioria y vuy ménjan al saló nou del pare conrrer. Y també hi està la capsa de plata de la prioria per dit effecte, que és la següent: dotse forquilles y onse culleras grosses ab las armas de Coll, que són tres estrelles; set culleras petites (la una té lo mànech un poch dorat); vuyt ganivets ab mànech de plata; una cullera y forquilla més grosses; la tassa de plata per dar lo caldo als [p.24] malalts, ab broch de plata, més un estotxet petit, cosa molt curiosa, tot de plata, menos la capsa, que és verda y dorada; y una ploma de plata; un ganivet gros ab mànech de fusta per tallar lo pa a la taula dels hostes; més dos gots de plata y una canadella de plata per a quant se va de camí, y estan dins un vas de llautó, ab son tap del mateix y cadeneta.

Estany, hi ha quatre platas petites; més sinch de més grans, fetas novament; més diset, totas de un motlle ab marca de Montalegra, y altre de a hont foren fetas; més dotse de més grans, també ab ditas marcas; més sexanta-set platillos fets, per ser lo estany tant bo, de vuyt platas grans hi havia, que per ser tant grans no podían servir, ab sa marca (y los platillos hi havia antes a la prioria se donaren a la cuyna); més al parador hi ha una bassina gran ab son vas de ayguamans a l'antich, tot labrat; més hi ha en una capsa dos vasos de estany molt grans; y una tassa de estany molt gran; y un saler de metall del príncep, com si fos de plata; més per anar de camí hi ha una palmatòria de llautó, dos candaleros de llautó, un cànter de llautó y altre per servey de la prioria, y la llumenera de llautó y una escupidora de llautó; més estotx ab sas navages, pedra y espill; una capsa de llauna a hont hi caben tres xícaras; una capsa ab quatre divisions de llauna per portar espècies; y una garrafeta de llauna ab quatre divisions; y una bomba de estany ab sa capsa per refredar aygua de camí.

Roba blanca per dit servey dels hostes: primo, estovallas grans, primas, de flor de ginesta, quatre; més tovalloles de flor de ginesta, nou; més bavaderos, tres; més tovallolas de pinyonet, tres; més tovallolas de tela ab punta y sense punta, set; més tovallons de flor de ginesta, vintydos; y trenta com los de refeté, de flor de ginesta; més coxineras de tela grans, quatre; més de xiques, quatre; més una tovallola de buixets feta per mosquitera de taula; més estovallas grans, grosses, tres; més tovallons de cotó, quatre; més un coxí xich de ploma y altre de gran; més un tapete vert que de llargària y amplària és bastant per las dos taulas juntas grans, que ara són al saló del pare conrrer; y un de petit vert per una tauleta; més té la demés roba de taula per al servey [p.25] del pare prior; y bahul, maleta, espuelas y gualdrapa per anar de camí; alforges; y una alforge

sola de cuyro per portar devant la calesa; lo breviari, diürnal y altres cosillas; rellotget de botxaca ab despertador de plata, però vell; dos estoitxs¹⁶⁴, un de marfil y altre més ordinari per camí.

La saleta de la prioria està adornada ab dotse cadires de noguer, sens braços y sensilles, y tres tamborets de noguer, y al paredor molts vasos de cristall fins, y diferents cosas de vidre fi.

La prioria nova se ha de fer tindrà lo de entre las portas més capàs, pus arribarà fins a la picina hi ha ara a la saleta. Las pessas tres arribaran fins a la muralla. La saleta serà més gran que no las altres. Serviran las mateixas portas, finestras y portals que són vuy posadas en diferent lloch. La fusta del sostre de l'aposiento de a hont vuy és lo llit servirà per lo que se ha de allergar la llibreria, assí a la part del claustro. La de la saleta servirà per lo aposiento de dormir, ab què sols serà de menester per lo primer quarto y per la taulada fusta a fer.

Los aposientos de dalt seran corresponents als de baix y serviran per lo mateix serveixen los de ara. Lo corredoret del menjador serà més llarch y allí serà lo foch, y al cap del corredor, una finestra rasgada. Y a la part de la porta de l'ort serà la sacreta. Ort ne tindrà tant solament fins a la llibreria. Devant de esta no n'i haurà, que així no'l podran vèurer de la celda del costat. Se deixerà lo paviment de l'ort quatre palms o sinch més baix que los aposientos.

La prioria té una llibreria que valdran los llibres mil doblas y los que hi ha en totas las celdas valdran altre tant.

SALÓ DEL PARE CONRRER NOU

A l'entrar la porta del pati per a hont ser va al pòrtico de la iglésia, a mà esquerra, luego se troba un portal per a hont se puja per la escaleta escusada del dit saló, al cap de la qual és, a mà esquerra, [p. 26] lo dit saló ab celo raso adornat, ab dotse cadiras de brassos negras bonas y sis sens brassos negras. Té sa picina y son parador ab sa provisió de vidre, una plata de estany labrada y un gerro a la antigalla, com lo de la prioria, que de allí s'i a portat. Està rodat de quadros. Demunt la ximinea té la mapa nova gran de Moguda, feta o acabada en lo any 1729 per don Marcos Antonio Gigli; y per tapador del foch té la mapa vella de Cathalunya. Té sa taula gran, que antes estava sobre la prioria, y altre de igual, que se garde a la prioria y s'i aportarà quant convinga. Més té un bufet petit, a hont ab un adorno donà lo senyor ardiaca Rovira, dorat y de vidres, que era per tenir Nostre Senyor patent. Hi ha un Niño de cera ab son peu curiós y un vidre que tot lo cobre.

Dende lo saló se entra a l'aposiento ben capàs del pare conrrer y dende dit saló se puja per una escala a la golfa, que té tant com té lo saló. Y de allí se entra sobre lo aposiento del pare conrrer, que és tant capàs esta golfa com lo aposiento. De dita escala que se puja al saló se va també a l'aposiento del pare procurador de Barcelona, ben capàs, y ab sa golfa, com lo aposiento. Y a la

sacreta s'i va per dit corredor y lo ajudant del cuyner entra a sa celda. Devall del saló, aposiento del pare conrrer y procurador y dit corredor hi ha lo menjador dels mossos, que té porta al pati y torn per dar-los lo menjar al passadís qui va al corral de la cuyna; la dispensa de l'oli, que s'i entre per lo pati del safereitx¹⁶⁵ de la cuyna; la mola a hont escàtan lo peix y los cossis y foch per fer la bugada de la cuyna; y lo passadís per anar al corral de la cuyna y lo aposentet per trencar les ametlles.¹⁶⁶

CUYNA

Després de la dita porta de pujar al saló se segueix la cuyna, novament adornada y renovada y molt millorada. Té a l'entrar, a mà esquerra, la celda de l'ajudant, que antes era lo menjador dels mossos. Y de sobre de esta, la de l'altre ajudant. Al mateix costat té altre porta que se hix al celobert de la cuyna del safereitx¹⁶⁷, a hont [p.27] està lo aposentet de trencar las ametllas, la sacreta dels mosos, la porta de la dispensa de l'oli, la mola per a triar la verdura, y més allà la de escatar lo peix, cossis y foch per fer la bugada y una porta per al corral.

Lo safereitx y de contra lo safereitx se puja als dos aposientos dels mossos de la cuyna, que estan lo un demunt de l'altre, de sobre la pescateria. Y al terradet hi ha demunt de a hont se renta lo estany, devant la porta de la cuyna, està la porta y aposiento de la pescateria, ab lo molinet. Entrada la porta de la cuyna, a mà dreta, és lo pedrís per posar los plats quant llévan de refetó. És molt ample. Luego se segueix la porta del saló de la cuyna. Al costat del bosch és lo fogó gran per lo cuyner y també los fogons de l'infermer y lo forn. A la part de la dispensa, dos cossis de jaspe ab sa aixeta cada un, y un taulell tant ample com dits cossis y llarch fins a la paret; y devall, ab sas portas, per posar trastes.

Al saló hi ha un armari per al mateix y al fogó n'i ha un per lo cuyner y altre per lo infermer. De la part dels cossis de jaspe està la dispensa ab sos armaris. Demunt, altre aposiento com lo de baix, y de allí se entra a altre aposiento. Y de est, a l'aposiento del cuyner, lo qual té porta que hix al terrat hi ha demunt del primer aposiento de la cuyna, a hont hi ha dos finestras grans que donan la claror al saló de la cuyna. Y lo primer quarto de l'entrar de la cuyna reb la llum per una finestra ab vidriera que done al patiet de la cuyna.

LO QUE HI HA EN LA CUYNA PER SERVEY DE ELLA

163. *Segueix tenen subratllat.*

Primo, pahellas de fregir peix, sis, tres de grans y tres de mitjanes; més cassolas de còurer lo peix, tres, dos de grans y una de petita; més pahellas de fer bolas, tres, dos de mitjanes y una de gran; més pahellas de fer tortillas, tres; més pahellas per fer pegats, dos, una de gran y una de petita; més¹⁶⁸ grahellas de brasejar peix, quatre, dos de grans y dos de petites; més parols, sinch, tres de grans [p.28] y dos de mitjans; més caces, quinse, tres de grans, vuyt de mitjanes, y quatre de petites; escumadoras, dotse, una de fonda, una de gran, plana, tres de mitjanes y set de petites; y una barqueta; més fornets per posar tortillas, dos; més una olla gran de aram per còurer las escudellas; més dos de bronze grans, la una està paredada al fogó per tenir aygua calenta, la altre per ara no serveix (antes servia per fer las escudellas); plats de aram, tres, y altres trastos.

Estany hi ha en la cuyna: primo, pitanças, sinquanta-dos; més platillos, cent y vuyt; més escudellas de la comunitat, sinquanta; més escudellas de hosta, catorse; més salsirons, quaranta; més platos grans, vuyt; més de no tant grans, set; més batidoras, tres.

DISPENSA DE L'OLI

Se conte per lo entrar, a mà dreta: picas primera, segona y tercera, de quatre cargas cada una; la quarta, de quatre cargas y mitja; la quinta, de sinch cargas; la sexta, de sis cargas; la sèptima, de quatre cargas y mitja; la gerra primera, de quatre cargas y mitja y la pica octava de set cargas; la segona gerra, de tres càrregas; la tercera y quarta gerra, de sis cargas vint cortans cada una; la quinta gerra, de deu cargas; y la gerra del pare sacristà, de una carga. És junt setanta cargas y vintysinch cortans.

BODEGA DEL CONVENT

En la bodega del convent hi ha diset bótas de sinch cargas cada una; y dos, de tres cargas; y una, de dos cargas, que juntas hi vénen a càbrer noranta-tres cargas de vi; y la bóta de vi blanch ranci, de una carga. Hi ha un cànter de aram y una cassa y dos portadoras que serveixen per quant se réntan las bótas.

LO QUE HI HA EN LOS HOSTALS DE LA PORTARIA PER SERVEY DELS HOSTES

Primo, trenta-tres pessas de plata, ço és, vintydos culleras y onse [p. 29] forquilles; dos cànters de aram grans; dos gerros y una palangana y una bassina de estany per dar ayguamans; més dos peus de estany y un de llautó per los de baix; més dos ganivets per la taula de baix; més sis ganivets ab son estoitx, ab

mànechs de os; més dinou estovalles grans; més onse estovalles primes; més sis dotsenas de tovallons; més vintysis tovallolas grossas; més tretse tovallolas primas; més dinou llansols grossos; més catorse llansols prims; més vintynou coxineras; més vuyt coxineras petites;¹⁶⁹ més dos coxins petits; més sis coxins grans, quatre de ploma; més sinch vànovas; més vuyt matalassos; més tres llumaneras; més als hostals vells, als llits dels mossos, sis coxins; quatre màrfegas ab los quatre llits y sas flassadas; y dos màrfegas a l'aposiento de la cuyna per los mossos y pescater; més tres cobretaulas per los hostals de dalt. Los aposientos dos tenen son llit encortinat, sa taula, sa cadira, son bon bufet y cadiras, lo saló, y adornat de quadros.

HOSTALS NOUS

Los hostals nous se diuhen los hostals primers hi ha al pati, a diferència dels de més a dintre, que se diuhen los hostals vells, com tot se ha de mudar per correspondrer al saló. Y axí sols se dirà que, entrant a casa, a mà esquerra, se troba la porta dels hostals nous. Luego la entrada, a la qual està la escala puja dalt a la sala y aposientos, y del que era del pare conrrer. Y de la saleta se puja a la torra y a dita saleta també hi ha porta per la sacreta. Demunt de la saleta y dits aposientos no serveix per a res. A la entrada està també la porta de la celda del porter y a l'enfront de la porta, dita dels hostals, hi ha altre portal per a hont se entra a una estansieta que, a mà esquerra, té la porta per a l'aposiento de la neu y, a mà dreta, los hostals de baix y altre porta que done a un celobert que, a mà esquerra, és la sacreta del porter; a l'enfront, la fusteria vella; y a mà dreta, la escala puja als hostals vells, a hont [p. 30] hi ha sa saleta, un aposiento per lo hortalà y tres per los mossos y la sacreta. Demunt sols hi és la teulada. Devall ho ocupe tot la fusteria vella.

Quant se acabarà de perficionar, se han de tallar dits hostals tot lo que hixen més que lo saló, que se'n porta més que la saleta y part de la celda del conrrer vella. Y se tirarà la paret de devant dret a la escala hi ha vuy dels hostals, de manera que dita escala serà pati y estarà la finestra de la celda nova del porter. Lo portal dels hostals se posarà a la porta vuy hi ha qui entra al quartet o estància hi ha devant lo aposiento de la neu. Y est aposiento se derrocarà y se farà allí la porta de la celda del porter. Los hostals de baix quedaran allí mateix y tindran algo més assí a la part del pati tot lo que y quedarà de la celda vella del porter.

Y tindran una finestra que donarà al pati y lo celobertet no serà tant gran. Y se'n treurà la sacreta, que lo porter la tindrà dins son ort. Y en eix celobertet, que no serà tant gran, serà la escala per pujar al saló nou se ha de fer, que serà dende lo del pare conrrer, ab la mateixa amplària, fins a la paret hi ha ara al corredor va a la sacreta. Y demunt del saló hi haurà aposientos per hostes. Lo

que era fustaria vella seran aposientos per los mossos, ab un corredor que al cap tindrà una reixa li darà claror, que la pendrà del corral de la contramuralla; y la sacreta, a mà dreta. Y demunt de estos aposientos seran los dels hostes, també ab son corredor y reixa, també a ponent; y sacreta, demunt de la de baix. Y s'i pujarà per la escala dita dels hostals, a dits aposientos. Y ab dita escala també se pujarà a l'aposiento de demunt lo saló y a l'aposiento de demunt los aposientos dels hostes, que servirà per malalts y tindrà son corredor y reixa y sacreta demunt dels dits.

La celda del porter estarà del cantó de la torra y s'i entrarà per devall de dit saló. Tindrà sa saleta ab son llit y un quarto per a tallar y tenir lo pa per la charitat, ab sa golfa capàs; son ort, ab sa sacreta; y dende est ort se entrarà a la capella per dir missa a las donas. Y al costat de dita capella hi haurà un aposiento que'l faran servir per las gallinas o lo que voldran.

Dendel cantó de la torra, o millor dende dit aposiento, arriba la muralla a la montanya, que té passats de vintyquatre palms de alt, y gira dret al cantó del Roser. Y dende lo pou, per ara no y ha muralla feta, sinó que està espadada la montanya, fins tras [p. 31] la torra de la celda de sant Domingo, que n'i ha un tros. Després se segeix la montanya espadada fins tras la celda de sant Lauduino, que comensa la muralla y dura fins al cantó de l'hort de la celda última de marina, a hont hi ha porta. La terra de detràs casa està treta fins casi al pla de la casa, dendel cantó de casa fins a la capella del¹⁷⁰ Ruser.¹⁷¹

APOTECARIA

La apotecaria està ben provehida de tot y té los trastos de fer la cera y la fa. Y val lo que hi ha en ella molts milanars.

LO ORT DE CASA

Lo ort de casa és de llarch dende la muralla de la portaria fins al cantó de la creu dels xiprés, ben prop. De allí, de ample, té tot lo que té de ample lo claustro vell. Y se espera tirar la paret de baix al recte per enclòurer les figueras y tirar la contramuralla fins a trobar a dita paret.

CONRRERIA

La Conrreria pròpiament és la casa que comprà lo venerable pare dom Domingo de Bonafè, prior, als administradors de l'Hospital de Barcelona, que és la que habitaren las pias donas o monjas, *et cetera*. Y a hont està fundat lo

164. estoitxs, *al ms.* estotixs.

monestir pròpiament era la casa de Pinós, que prenia dende la escala escusada del saló fins al cantó de la porta de la portaria del pati, y ocupave hostals nous y vells, y lo corral de la cuyna, celdas del pare conrer y procurador noves.

La Conrreria és una gran casa a hont hi ha sa iglésia. Se manté allí la reserva y sants olis. Té lo altar major, que antes era altar major del monestir, que estave sobre la mesa de l'altar, y per ço està de las dos parts dorat; y la que se veu a l'entrar estave al detràs quant estave [p. 32] en lo monestir, y ara està en la Conrreria al devant per tenir en eixa part lo sacrari. Té lo chor sis cadiras per part ab sas formas y una sens respatller alt, que mira a l'altar ab sa forma, per lo pare conrer. Lo demés té banchs contra la paret per los mossos, cerrant-se ab balustre lo chor dels frares perquè no y entren los mossos.

Estan en la Conrreria lo pare conrer, un religiós per cuyner de purgatori, altre per porter, altre per majoral, altre per forner, y algunas vegades un ajudant del forner. Los quals van a matinas, àdhuc lo pare conrer, a tres horas, quant més prest, quant un poch més tart, segons lo diferent temps de l'any. Estan en la Conrreria los aposientos per dormir los hostes nobles, medians y més ordinaris. Té lo forn ab tot sos requisits, fusteria ab tots los requisits, graners demunt la iglésia, y portaria, bodegas a hont hi ha lo botam següent.

BODEGA DE LA CONRRERIA

Primo, bótas de cadireta, tretse, que hi cabran 316 cargues de vi; més bótas de mena, nou, que hi cabran 40 cargues de vi; més bótas de mena de vi blanch, catorse, que hi cabran 14 cargues; més dos de deu cargues cada una y altre de dos cargues; més cups de fusta, quatre, que s'i farà 134 cargues de vi; més prempsas, quatre, de un caragol, y una, de dos caragols; més portadoras, vintydos; més barrals, vuyt parells.

MEMÒRIA DEL QUE HI HA EN LA CONRRERIA PER SERVEY DELS HOSTALS

Primo, als tres aposientos dels cavallers, qui va del saló del pare conrer a la saleta del bisbe, son llit ben parat. Y a l'un hi ha cortinatge blanch y a tots, sa màrfege, son matalàs, dos coxins y llumanera, taula, y una cadira, y bons llansols, una vànova y flassada. A l'aposiento de la saleta del bisbe, dos llits ben parats, y demés per hostes medians. Als tres aposientos, llit a cada un, ab sa màrfege y matalàs, y demés per los hostes més ordinaris.

[p.33] Roba blanca per servey dels hostals: vintyvuyt llansols; més dinou parells y mitg de coxineras; més dos coxins petits de ploma; més sis vànovas blancas; més tretse estovallas; més vintynou tovallons; més tretse tovallolas.

165. safareix, *al ms.* safaretix.

ESTANY DEL PURGATORI DE LA CONRRERIA

Primo, quatre platas grans, més tres de petites; més vuyt pitansas; més vintyquatre platillos; més escudellas de la comunitat, vuyt; més escudellas de hoste, quatre; més batidora, una; més un gerro y palangana de estany per dar ayguamans; y tot lo aram convenient y necessari.

En la cuyna de infern se té tot lo necessari per assistir conforme als mossos y criats. En la ferreria hi ha tots los trastos y ainas necessàries per dita officina. En la corderia, lo que convé per fer las cordas y talers per texir y fer lo que convé per casa. Y aún moltes vegades hi aperían los bastos dels matxos de tregí. En la sabateria, los trastos per fer sabatas.

En la majoralia, tot lo necessari per a la labrança y per cavar vinyas y demés, y albardas negres per anar de camí. Lo majoral de la Conrreria té cuydado dels traginers, vinyas y boscos, y oliveres y altres cosas. Los jornals o mujadas:¹⁷² vinya, hi ha de què se cuyda la Conrreria, són¹⁷³ vintiuna mojada¹⁷⁴; las oliveres són las que hi ha devall la mongia fins al peu de la costa; cantitat de bosch és molt gran (nota que cada mojada importa dos quarteras de sembradura).¹⁷⁵

En los aposientos dels mossos hi ha sos llits ab sas mârfezas, llansols y flassadas.

166. y lo aposentet per trencar les ametlles, *escrit per una mà diferent*.

167. safareitx, *al ms.* safaretix.

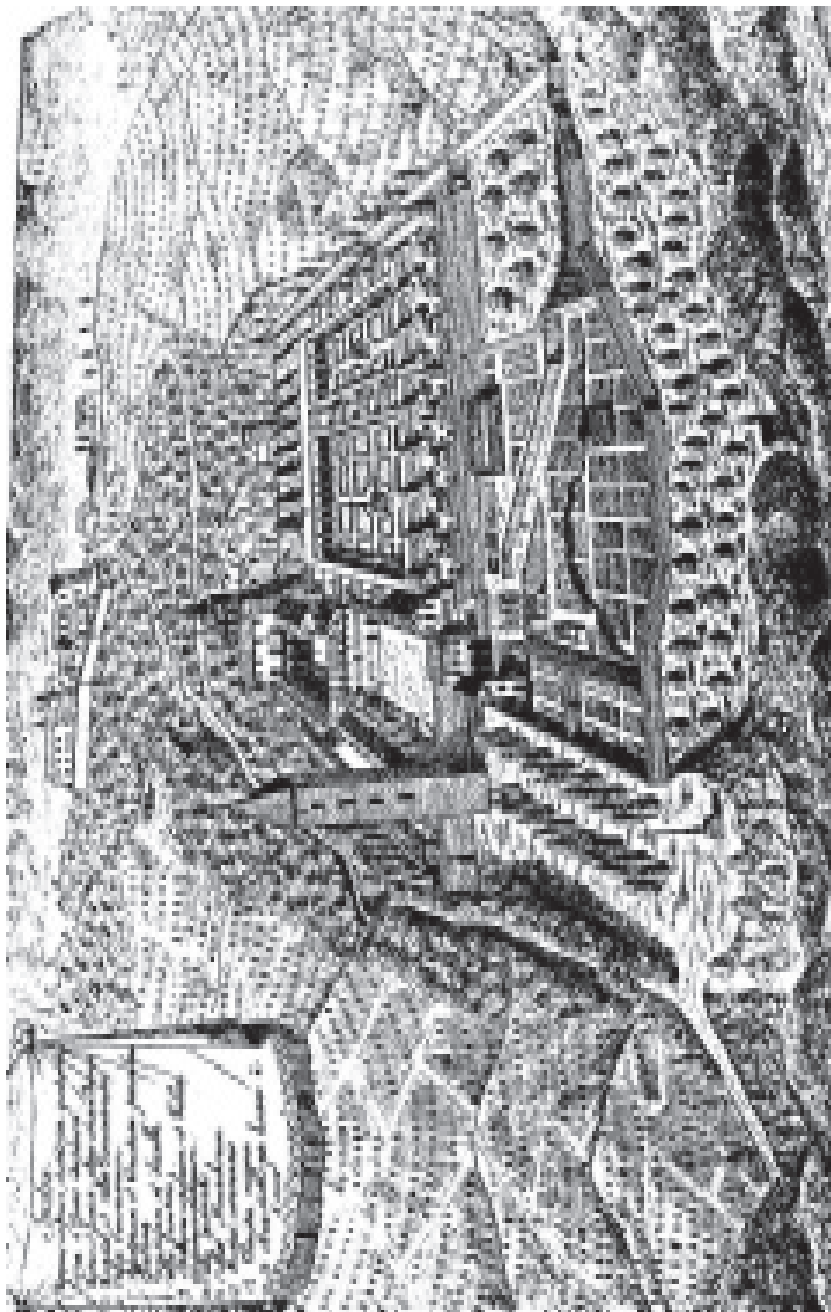
168. *Segueix pal ratllat.*

169. *Segueix més dos coixins petits, encerclat amb un traç discontinu.*

170. *Segueix pàssan la aygua a la cuyna al pou de las ayguas brutas de allí, encerclat amb un traç discontinu.*

171. *Ruser, escrit per una mà diferent a la de l'autor.*

172. *Segueix hi ha de ratllat.*
173. *Segueix norantados ratllat.*
174. *vintiuna mojada, escrit per una mà diferent. Vint-i-una interliniat.*
175. *nota que cada mojada importa dos quarteras de sembradura, escrit per una mà diferent.*



Vista general de Montalegre. Gravats de Maisons de l'ordre de Chartreux